

45
2017

Hans Hämäläinen

PERHESUKUPOLVIEN VÄLINEN APU

Tutkimus suurten ikäluokkien vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antamasta avusta

SOSIAALITIETEIDEN LAITOS
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
HELSINGIN YLIOPISTO

PERHESUKUPOLVIEN VÄLINEN APU

TUTKIMUS SUURTEN IKÄLUOKKIEN VANHEMMILLEEN JA
AIKUISILLE LAPSILLEEN ANTAMASTA AVUSTA

Hans Hämäläinen

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Esitetään Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi Helsingin yliopiston päärakennuksen auditoriumissa XII (Unioninkatu 34, 3. krs.) perjantaina 17. päivänä maaliskuuta 2017 kello 10 alkaen.

Helsinki 2017

Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 45 (2017)
Yhteiskuntapolitiikka

© Hans Hämäläinen

Kansi: Riikka Hyypiä and Hanna Sario

Kannen kuva: Lotta Haglund

Painettua julkaisua myy ja välittää:
Unigrafia kirjamyynti
<http://kirjakauppa.unigrafia.fi>
books@unigrafia.fi

ISBN 978-951-51-2595-8 (painettu)

ISBN 978-951-51-2596-5 (pdf)

ISSN 2343-273X (painettu)

ISSN 2343-2748 (verkkojulkaisu)

Unigrafia
Helsinki 2017

Sisältö

Esipuhe	4
Tiivistelmä	6
English abstract	7
Artikkeleiden alkuperäiset julkaisutiedot	8

Yhteenvetoluku

1	Johdanto	9
2	Teoreettinen viitekehys	12
	2.1 Perhesukupolvien väliset panostukset	12
	2.2 Mahdollisuus- ja tarverakenteet.....	14
3	Aiemmat tutkimustulokset.....	17
	3.1 Avun suunta vanhempien ja aikuisten lasten välillä.....	17
	3.2 Auttamiseen yhteydessä olevat tekijät	19
4	Tutkimusasetelma	24
	4.1 Tutkimuskysymykset	24
	4.2 Aineistot ja menetelmät.....	26
5	Tulokset	31
6	Johtopäätökset	36
	Lähteet.....	41

Esipuhe

Ollessani vielä perustutkintovaiheen opiskelija, otti JP Roos minut mukaan hänen johtamaansa Sukupolvien ketju -tutkimushankkeeseen. Maisteriksi valmistuttuani JP kannusti minua aloittamaan jatko-opinnot ja ryhdyinkin väitöskirjatyön tekemiseen osana Sukupolvien ketju -projektia. Kiitän JP:tä tutkimuksen pariin ohjaamisesta ja hänen tarjoamastaan tuesta sen aikana.

Väitöskirjani ohjaajina ovat toimineet Anna Rotkirch ja Antti Tanskanen. Kiitän molempia suuresti heidän usein antamastaan avusta. Anna on auttanut väitöskirjan työstämisessä pitkin matkaa. Hän on muun muassa lukenut ja kommentoinut väitöskirjaa sen eri vaiheissa sekä auttanut myös esimerkiksi rahoituksen hankkimisessa. Antin apu on ollut erittäin tärkeää väitöskirjan edistymiselle. Kaksi väitöskirjan artikkeleista olen tehnyt yhdessä hänen kanssaan. Antti on auttanut myös kahden muun osajulkaisun ja yhteenvedon kohdalla. Hän lukenut sekä kommentoinut tekstejä lukuisia kertoja ja tarjonnut aina erinomaisia neuvoja sekä muokkausehdotuksia niiden kehittämiseksi. Kiitos Antti!

Kiitos kuuluu myös väitöskirjani esitarkastajille Juho Saarelle ja Mikko Niemelälle. Heidän antamansa rakentava ja asiantunteva palaute auttoi yhteenvetoluvun parantelussa ja muokkaamisessa kohti sen nykyistä muotoa. Ohjaajien ja esitarkastajien ohella väitöskirjan sisältöön on vaikuttanut myös Mirkka Danielsbacka, joka on useampaan kertaan käynyt työtä lävitse ja antanut erinomaista palautetta ja korjausehdotuksia. Kiitos Mirkka!

Kiitän myös Sukupolvien ketju -tutkimusprojektin muita tutkijoita yhteistyöstä. Edellä mainittujen (JP, Anna, Antti, Mirkka) lisäksi hankkeessa ovat olleet mukana Elina Haavio-Mannila, Antti Karisto ja Karoliina Majamaa sekä Heikki Sarmaja. Lisäksi kiitän yhteiskuntapolitiikan jatkokoulutusseminaaria ja sen vetäjiä Heikki Hiilamoja sekä Ullamajja Seppälää heidän antamastaan tuesta.

Tutkimuksen tekeminen ei olisi mahdollista ilman rahoitusta. Suomen akatemia rahoitti Sukupolvien ketju -hankkeen kahta kierrosta, joiden aikana kerättyjä aineistoja olen käyttänyt väitöskirjassani (rahoitusnumerot: 29885301 & 250620). Väitöstutkimustani ovat rahoittaneet VASTUU-tutkijakoulu sekä Alfred Kordelinin ja Alli Paasikiven säätiöt. Kiitän suuresti kaikkia tutkimustyöni rahoittajia.

Haluun kiittää myös edeltäviä perhesukupolvia, joiden ansiosta olen tässä. Kiitän äitiäni Tuula Remestä sekä hänen aviomiestään Kari Nissistä kaikesta heiltä vuosien varrella saamastani taloudellisesta tuesta ja käytännön avusta. Kiitos tästä hetkestä kuuluu myös edesmenneelle isälleni Seppo Hämäläiselle ja isovanhemmilleni, jotka kuolivat, kun olin vielä melko nuori.

Haluun osoittaa kiitokseni myös erälle monien elämään myönteisesti vaikuttavalle, mutta varsin harvan kiittämälle taholle: kiitän suomalaista hyvinvointivaltiota sen tarjoamasta tuesta ja turvasta sekä siitä, että se on

myös minun kohdallani tarvittaessa täydentänyt perhesukupolvien välisen tuen jättämiä aukkoja.

Lopuksi kiitän puolisoani Elli Koskelaa. Elli on auttanut esimerkiksi väitöskirjan kielenhuollossa ja työn valmistumisen kannalta erittäin tärkeää on ollut hänen tarjoamansa jatkuva tuki ja kannustus. Kiitos Elli!

Hermannissa helmikuussa 2017,
Hans Hämäläinen

Tiivistelmä

Hans Hämäläinen: Perhesukupolvien välinen apu. Tutkimus suurten ikäluokkien vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antamasta avusta

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan vuosina 1945–1950 syntyneiden suomalaisten suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaa taloudellista tukea ja ajallista apua (hoiva-, lastenhoito- ja käytännön apu). Tutkimuksessa kysytään: Antavatko suuret ikäluokat enemmän apua aikuisille lapsilleen kuin iäkkäille vanhemmilleen? Miten auttamismahdollisuudet ja avuntarpeet ovat yhteydessä suurten ikäluokkien aikuisille lapsilleen ja iäkkäille vanhemmilleen antamaan apuun? Kuinka suuret ikäluokat perustelevat aikuisille lapsilleen ja iäkkäille vanhemmilleen antamaansa apua? Aineistona käytetään kahta suurilta ikäluokilta kerättyä kansallisesti edustavaa postikyselyaineistoa. Kolmantena aineistona hyödynnetään suurille ikäluokille tehtyjä teemahaastatteluita. Tutkimus koostuu neljästä itsenäisestä artikkelista ja yhteenvetoluvusta.

Suurten ikäluokkien antaman avun suuntaa tutkitaan artikkeleissa I ja II. Artikkelin I osoittaa, että välisukupolven asemassa olevien suurten ikäluokkien antama taloudellinen tuki kohdistuu perhesukupolvien välillä lähes yksinomaan lapsille. Artikkelissa II selviää, että välisukupolvi antaa myös lastenhoitoapua todennäköisemmin lapsilleen kuin hoiva-apua vanhemmilleen. Käytännön apua suurten ikäluokkien edustajat antavat hieman todennäköisemmin vanhemmilleen kuin lapsilleen. Artikkelissa III tarkastellaan suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä lapsilleen antamaan hoiva- ja käytännön apuun yhteydessä olevia tekijöitä. Tulosten mukaan avuntarpeet ovat positiivisesti yhteydessä sekä vanhemmille että lapsille tarjottuun apuun, mutta paremmat auttamismahdollisuudet ennustavat suurempia panostuksia lähinnä omien lasten suuntaan. Artikkelin I perusteella avuntarpeet ja auttamismahdollisuudet ovat vastaavalla tavalla yhteydessä myös taloudellisen tuen antamiseen aikuisille lapsille. Artikkelissa IV tarkastellaan kuinka välisukupolven tilanteessa olevat suurten ikäluokkien henkilöt perustelevat vanhemmilleen ja lapsilleen antamaansa apua. Vanhempiensa tukemista haastateltavat perustelevat vanhempien avuntarpeilla. Aikuisille lapsilleen antamaansa apua he perustelevat tarpeiden lisäksi halulla tukea omia lapsiaan mahdollisimman paljon.

Tulosten tulokinnassa hyödynnetään perhesosiologisia ja evolutiivisia lähestymistapoja, jotka mielletään toisiaan täydentäviksi. Sosiologisessa ja evolutiivisessa perhetutkimuksessa tarkastellaan usein samoja aiheita hieman erilaisista näkökulmista, minkä tähden niiden käyttäminen yhdessä on sekä tarpeellista että hedelmällistä.

English abstract

Hans Hämäläinen: Help between family generations. Support provided by Finnish baby boomers to their elderly parents and adult children.

This doctoral dissertation explores the provision of financial aid and time transfers (care, childcare and practical help) by Finnish baby boomers (born 1945–1950) to their elderly parents and adult children. The research questions are: Do baby boomers provide more help to their adult children than elderly parents? How are the opportunities and needs associated with the help given by baby boomers to their elderly parents and adult children? How do the baby boomers reason their support to elderly parents and adult children? To answer these questions, the study utilizes three datasets: theme interview data and two nationally representative postal questionnaires which were all collected from Finnish baby boomers as a part of General transmissions in Finland project. The dissertation consists of four articles and a summary chapter.

Articles I and II explore the direction of intergenerational support provided by baby boomers who are in the position of a middle generation. Article I shows that the financial aid given by baby boomers is directed almost entirely to adult children while only a few supports their parents financially. According to article II, baby boomers are also more likely to offer childcare help to their adult children (i.e. grandparental care) than care to their own elderly parents. However, baby boomers provide more practical help to their parents than children. Article III investigates how opportunities and needs are associated with the intergenerational time transfers. According to the results, care and practical help to elderly parents are primarily associated with the parents' needs for support. In contrast, the childcare as well as practical help to adult children are positively associated, along with the needs, more widely with the baby boomers' opportunities to help. Respectively, according to article I the opportunities and needs are related in the same way to the financial aid provided to adult children. Article IV explores how baby boomers reason the intergenerational support they provide. The results indicate that baby boomers reason the help they give to their parents with their parents' needs for support. Needs are also an essential reason to support children. However, in addition baby boomers emphasize their willingness to help their children as much as possible, regardless of needs.

The results are interpreted in the contexts of family sociology and evolutionary theory. These fields of research are perceived as complementary to each other. Sociological and evolutionary family studies often investigate the same subjects from different viewpoints. Therefore, combining these approaches is both necessary and productive.

Artikkeleiden alkuperäiset julkaisutiedot

Tämä tutkimus perustuu seuraaviin alkuperäisartikkeleihin:

- I Hans Hämäläinen & Antti O. Tanskanen (2010) Perhesukupolvet ja taloudellinen auttaminen. Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama tuki. *Janus* 18 (4), 374–386.
- II Hans Hämäläinen & Antti O. Tanskanen (2014) Autetaanko lapsia enemmän kuin vanhempia? Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama käytännön apu ja hoiva. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (4), 365–374.
- III Hans Hämäläinen (2015) Apua tarpeiden vai mahdollisuuksien mukaan? Suurten ikäluokkien iäkkäille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaan hoiva- ja käytännön apuun yhteydessä olevat tekijät. *Janus* 23 (4), 387–404.
- IV Hans Hämäläinen (2016) Kuinka perhesukupolvien välistä apua perustellaan? Suurten ikäluokkien iäkkäille vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antama apu teemahaastattelujen valossa. *Gerontologia* 30 (2), 50–62.

Artikkelit alkuperäisesti julkaisseet lehdet ovat antaneet luvan niiden uudelleenjulkaisuun.

1 Johdanto

Marjatta on jäänyt juuri eläkkeelle ja asuu yhdessä aviomiehensä Juhanan kanssa. Heillä on yksi yhteinen tytär, Johanna, jolla on puolisonsa kanssa esikouluikäinen poika. Johanna ja hänen miehensä käyvät molemmat kokopäivätyössä. He tulevat taloudellisesti hyvin toimeen eikä heillä ole muutenkaan suuria tai jatkuvia tarpeita Marjatan antamalle avulle, sillä heidän poikansakin on päivähoitossa. Marjatan isä on jo kuollut, mutta hänen äitinsä, Annikki, on elossa ja asuu edelleen omassa kodissaan. Annikki elää matalatasoisen eläkkeen varassa. Hänen terveydentilansa on iän myötä heikentynyt ja liikkuminen on nykyisin vaivalloista, minkä vuoksi Annikki tarvitsee usein apua arjen askareissa, kuten kodin siivoamisessa ja kaupassakäynnissä.

Edellä esitetty kertomus kuvaa tavanomaista tilannetta, jossa on useampi aikuinen perhesukupolvi elossa samanaikaisesti. Perhe on keskeinen tuen ja turvan lähde läpi elämän, mutta tarpeet perhesukupolvien väliselle avulle vaihtelevat yleensä merkittävästi elämänvaiheiden mukaan. Välisukupolven asemassa olevan Marjatan aikuinen tytär perheineen pärjää hyvin omillaan, kun taas hänen äitinsä tarvitsee runsaasti apua jokapäiväisessä elämässään. Auttaakohan Marjatta siis enemmän äitiään kuin tyttärtään?

Perhe ja lähiyhteisö ovat olleet koko ihmislajin historian ajan tärkeimmät – ja usein ainoat – avun lähteet. Yhteiskuntien organisoituminen, talousjärjestelmien kehittyminen ja hyvinvointivaltioiden nousu ovat kehittyneissä länsimaissa muuttaneet yksilöiden tukiverkostoja huomattavasti. Nykypäivänä ihmisten toimeentulon ja turvan lähteet voidaan karkeasti jaotella neljään osa-alueeseen, jotka ovat perhe, julkinen valta, markkinat ja järjestöt. Eri hyvinvointivaltioissa ja eri aikoina näiden osa-alueiden merkitykset yksilön hyvinvoinnille ovat vaihdelleet. (Dean 2012; Esping-Andersen 1990, 1999.) Länsimaissa julkisen vallan rooli hyvinvoinnin takaajana kasvoi erityisesti toista maailmansotaa seuraavina vuosikymmeninä, jolloin elettiin hyvinvointivaltioiden vahvaa nousukautta. Suomessa hyvinvointivaltiolliset etuus- ja palvelujärjestelmät laajenivat etenkin 1960-luvulta lähtien (esim. Karisto ym. 1998; Saari 2006). Hyvinvointivaltio otti siis hoitaakseen useita aiemmin perheen vastuulle kuuluneita tehtäviä, mikä vähensi yksilöiden riippuvuutta perheiden antamasta tuesta. Nykyisin hyvinvointivaltio tukee yksilöitä lukuisin eri tavoin, aina kehdosta hautaan. Hyvinvointivaltion tuki painottuu elämän varhaiseen ja myöhäiseen vaiheeseen. Itsenäistymisen ja vanhuuden päivien välissä – ihmisten ollessa työikäisiä – julkisesti tuotetun hyvinvoinnin osuus yksilön elämässä on usein kapeampi. Toki myös tällöin hyvinvointivaltio tukee monin tavoin ihmisten arkea ja auttaa yksilöitä

selviytymään esimerkiksi erilaisista kriiseistä ja elämänkulun katkoksista, kuten sairauksista ja työttömyydestä. (Hiilamo ym. 2012.)

Vaikka hyvinvointivaltio vähentää ihmisten tarpeita epäviralliselle avulle, se ei ole hävittänyt perheen merkitystä tärkeänä tuen lähteenä (esim. Albertini ym. 2007; Igel & Szydlik 2011). Euroopan maita vertaileiden tutkimusten mukaan läheisten välinen auttaminen on vireää myös niissä maissa, joissa hyvinvointivaltio kantaa päävastuun yksilöiden hyvinvoinnista huolehtimisesta (esim. Attias-Donfut ym. 2005; Brandt 2013; Brandt ym. 2009; Fokkema ym. 2008). Hyvinvointivaltion tarjoamat julkiset palvelut ja etuudet saattavat tukea ihmisten mahdollisuuksia auttaa läheisiään, sillä niiden on havaittu olevan myönteisesti yhteydessä läheisten välisen avun yleisyyteen (esim. Brandt 2013). Pohjoismaissa suurempi osa aikuisista lapsista auttaa iäkkäitä vanhempiaan, mutta vähemmän intensiivisesti kuin esimerkiksi Etelä-Euroopassa, jossa aikuisilla lapsilla on velvollisuuksia tukea vanhempiaan ja auttaminen kasautuu harvempien hoidettavaksi (Deindl & Brandt 2011; Fokkema ym. 2008; Saraceno & Keck 2008). Suomessa aikuisilla lapsilla ei ole lainmukaista velvollisuutta tukea vanhempiaan, eikä vanhemmilla ole velvollisuutta huolehtia täysi-ikäisten lastensa elatuksesta (Millar & Warman, 1996; Saraceno & Keck 2008). Tästä huolimatta vanhempien ja lasten välillä annetaan runsaasti apua myös Suomessa (esim. Danielsbacka ym. 2013; Haavio-Mannila ym. 2009; Hiilamo & Niemelä 2011). Avun resurssit ovat kuitenkin aina rajalliset, eikä tuki välttämättä kohdistu tasaisesti eri perheenjäsenten välillä.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan perhesukupolvien välistä auttamista niin kutsutussa välisukupolvi- tai ”sandwich”-tilanteessa, jolla tarkoitetaan sitä, että henkilöllä on ainakin toinen vanhemmista elossa ja vähintään yksi aikuinen lapsi sekä mahdollisesti myös lapsenlapsia eli mahdollisuus antaa apua sekä omien vanhempien että lasten suuntaan. Aiemmin sandwich-tilanteella on viitattu usein asetelmaan, jossa apua annetaan samanaikaisesti sitä tarvitseville iäkkäille vanhemmille ja omille lapsille (esim. Miller 1981; Pierret 2006). Samoin esimerkiksi suomalaisessa, erityisesti iäkkäiden auttamista tarkastelevissa haastattelututkimuksissa näkökulma on monesti rajattu apua tarvitseviin ja sitä saaviin henkilöihin (esim. Zechner 2010; Zechner & Valokivi 2009).

Tässä tutkimuksessa kohteena on perhesukupolvien välisen avun dynamiikka. Perhesukupolvella tarkoitetaan biologisten sukupolvien eli vanhempien sekä lasten muodostamaa ketjua ja tutkitaan vuosina 1945–1950 syntyneiden suomalaisten suurten ikäluokkien omille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaa tukea. Suuret ikäluokat ovat perhesukupolvien välisen auttamisen kannalta kiinnostavassa elämänvaiheessa. Tutkimusaineistoja kerättyessä suurten ikäluokkien edustajat olivat itse eläkkeellä tai jäämässä eläkkeelle, mutta terveydeltään he olivat edelleen pääasiassa varsin hyväkuntoisia (Danielsbacka ym. 2013; Haavio-Mannila ym. 2009), minkä vuoksi heillä voi olla verraten hyvät mahdollisuudet auttaa läheisiään. Suurten ikäluokkien elossa olevat vanhemmat ovat jo hyvin iäkkäitä ja tarvitsevat

oletettavasti runsaasti apua arjessaan. Suurten ikäluokkien aikuisten lasten ikäskaala on melko laaja, vaihdellen juuri täysi-ikäisyyden saavuttaneista aina keski-ikäisiin aikuisiin. Aikuisten lasten kohdalla esimerkiksi opiskelu, epävakaata asemaa työmarkkinoilla sekä erityisesti heidän omat lapsensa saattavat lisätä tarvetta vanhemmilta saatavalle tuelle (Jokinen 2014; Majamaa 2015). Valtaosalla suurten ikäluokkien aikuisista lapsista olikin kyselyjen toteuttamisen aikaan myös omia lapsia, joten välisukupolven antaman tuen tarkastelu käsittää käytännössä usein neljä perhesukupolvea.

Aiemmissa laajoihin kyselyaineistoihin perustavissa tutkimuksissa on pääsääntöisesti tarkasteltu vain kahden sukupolven – eli vanhempien ja aikuisten lasten – välistä apua niin suomalaisilla (esim. Danielsbacka ym. 2013; Hiilamo & Niemelä 2011; Majamaa 2015) kuin kansainvälisillä (esim. Danielsbacka ym. 2011; Brandt & Deindl 2013; Schmid ym. 2012) aineistoilla. Niiden perusteella emme tiedä tarkemmin esimerkiksi sitä, kuinka välisukupolven antama tuki kohdistuu useamman perhesukupolven välisessä tilanteessa. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kansallisesti edustavilla aineistoilla, miten välisukupolven asemassa olevien suurten ikäluokkien edustajien antama apu jakautuu heidän iäkkäiden vanhempiensa ja aikuisten lastensa välillä sekä sitä, kuinka auttamismahdollisuudet ja avuntarpeet ovat yhteydessä suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaan tukeen. Lisäksi näkökulmaa laajennetaan selvittämällä teema-haastatteluiden avulla miten suurten ikäluokkien henkilöt perustelevat vanhemmilleen ja lapsilleen antamaansa apua.

Yhteenvetoluku etenee seuraavasti. Ensin esitellään tutkimuksen teoreettinen viitekehys (luku 2). Tämän jälkeen käsitellään aiemmat tutkimustulokset koskien vanhempien ja aikuisten lasten välistä auttamista (luku 3). Neljännessä luvussa esitellään tutkimuskysymykset sekä osajulkaisuissa käytetyt aineistot ja menetelmät. Seuraavaksi esitetään tutkimustulokset ja suhteutetaan niitä aiempiin empiirisiin tutkimustuloksiin (luku 5). Johtopäätöksissä (luku 6) tiivistetään työn keskeiset tulokset ja tarkastellaan niitä teorioiden valossa. Lisäksi pohditaan tulosten yhteiskunnallista merkitystä ja esitetään jatkotutkimusaiheita.

2 Teoreettinen viitekehys

Viimeisten parin vuosikymmenen aikana perheenjäsenten välistä auttamista on tutkittu runsaasti sekä sosiologisesta että evolutiivisesta näkökulmasta, mutta tieteenalojen välinen vuoropuhelu on jäänyt varsin vähäiseksi (Coall & Hertwig 2011; mutta ks. Danielsbacka 2016). Evolutiiviset teoriat painottavat perhesuhteiden jatkuvuuksia ja sosiologiset näkökulmat korostavat enemmän niihin liittyviä muutoksia. Evolutiivinen tutkimus etsii erityisesti vastausta kysymykseen miksi ihmiset auttavat toisiaan. Sosiologiassa on pääsääntöisesti keskitytty selvittämään sitä, millä tavoin ihmiset auttavat toisiaan ja miten erilaiset sosioekologiset, kuten yksilöön, kulttuuriin ja ympäristöön liittyvät tekijät ovat yhteydessä auttamiseen (Danielsbacka 2016). Lähestymistavat eivät ole toisilleen vastakkaisia, vaan niiden voidaan mieltää täydentävän toisiaan. Tämä tutkimus on yhteiskuntapolitiikan väitöskirja, joka hyödyntää evolutiivisia ja sosiologisia lähestymistapoja käsitellessään perhesukupolvien välistä auttamista.

2.1 Perhesukupolvien väliset panostukset

Evolutiivisessa tutkimuksessa sukulaisten välistä auttamista on selitetty **sukulaisvalinnan teoriolla** (*kin selection theory*) (Hamilton 1964). Sukulaisvalinnan teoria olettaa, että mitä läheisempää sukua yksilöt ovat keskenään, sitä taipuvaisempia he ovat panostamaan aikaa ja resursseja toisiinsa. Oletus perustuu siihen, että yksilön on mahdollista lisätä omaa kokonaiskelpoisuuttaan (*inclusive fitness*) – eli geeniensä selviytymistä tulevilla sukupolvilla – tukemalla oman lisääntymisensä (*direct fitness*) lisäksi myös sukulaisansa lisääntymismenestystä (*indirect fitness*). Teorian ydin on tiivistetty Hamiltonin säännöksi kutsuttuun kaavaan $Br > C$, jossa B tarkoittaa panostuksen hyötyä, r yksilöiden välistä sukulaisuuden astetta ja C panostuksesta koituvia kustannuksia. Hyödyt ja kustannukset määrittävät panostusten vaikutuksista yksilön lisääntymisnäkyymiin. Hamiltonin säännön mukaan panostuksesta pitää seurata suurempi hyöty kuin siitä aiheutuvat kustannukset ja mitä läheisempään sukulaiseen panostukset kohdistuvat, sitä helpommin tämä ehto täyttyy.

Ihmiset jakavat keskimäärin 50 prosenttia samoja geneejiä sekä omien lastensa että vanhempiansa kanssa. Vaikka yksilön sukulaisuuden aste on sama suhteessa vanhempiin ja lapsiin, voi omien geenien leviämistä pääsääntöisesti tehostaa paremmin panostamalla lisääntymisiässä oleviin nuorempiin sukulaisiin kuin iäkkäämpiin vanhempiin, jotka eivät yleensä enää itse hanki lapsia. Sukulaisvalinnan teoriaa onkin myöhemmin täydennetty painottamalla, että yksilöiden välisen sukulaisuuden asteen ohella, sukulaisten välisiin panostuksiin vaikuttaa myös yksilöiden

lisääntymisarvo (*reproductive value*) (Hughes 1988). Evolutiivinen näkökulma siis olettaa, että ihmisillä on taipumus tukea enemmän nuorempia kuin vanhempia sukupolvia myös tilanteessa, jossa sukulaisuuden aste autettavien välillä on keskimäärin sama (esim. Pollet & Dunbar 2008; Pollet ym. 2006; Tanskanen 2015). Perhesukupolvien välisten panostusten oletetaan siis painottuvan lisääntymissuuntaan.

On huomattava, että sukulaisvalinnan teoria ei ole deterministinen. Se ei oleta, että yksittäiset ihmiset auttavat aina enemmän niitä henkilöitä, joiden tukeminen edistää parhaiten heidän kokonaiskelpoisuuttaan. Sukulaisvalinnan teorian mukaan ”kaikkien muiden tekijöiden ollessa tasan”, panostukset kohdistuvat todennäköisemmin geneettisesti läheisempiin kuin etäisempiin sukulaisiin (Salmon & Shackelford 2011). Sukulaisvalinnan teoria ei myöskään edellytä, että ihmiset tietoisesti ajattelisivat edistävänsä omien geeniensä leviämistä auttaessaan sukulaisiaan. Kyse on siitä, että käyttäytymistäipumus tai -alttius on muotoutunut luonnonvalinnan suosiossa tietynlaista toimintatapaa lukuisten sukupolvien ajan. Yksilöiden toimiminen kokonaiskelpoisuutensa eduksi on tyypillisesti tiedostamatonta ja tunteiden välittämää, eivätkä ihmiset välttämättä tietoisesti aseta läheisiään paremmuusjärjestykseen. (Hrdy 1999; Tanskanen 2014; West ym. 2011.)

Sukulaisvalinnan teoria perustuu geenien tasolla toteutuvaan valintapaineeseen, joka saa ilmiänsä yksilöiden käyttäytymisessä eli yksilötasolla. Evoluutiotutkimuksen piirissä on esitetty myös toisenlaisia näkemyksiä siitä, millä tasolla valinta tapahtuu. Niin kutsutun ryhmävalinnan (*group selection*) teorian mukaan luonnonvalinta toteutuu ryhmätasolla (Wynne-Edwards 1962, 1986). Näkökulma esittää, ettei sukulaisvalinta riitä selittämään ihmisten taipumusta panostaa myös muihin kuin sukulaisiinsa. Teorian mukaan populaatiot, joissa on esiintynyt enemmän ryhmänjäsenten tukemista, ovat selviytyneet toisia paremmin. Ryhmävalinnan teorialla on kannattajansa, mutta sitä kohtaan on esitetty myös paljon kritiikkiä evoluutiotutkijoiden parissa. Ryhmävalinnan teorian lähtökohtaiseksi ongelmaksi on esimerkiksi mainittu, että mikäli se pitäisi paikkansa, tosiasiallisesti parhaiten selviytyisivät anteliaiden ryhmien vapaamatkustajat eli itsekkäät jäsenet, mikä veisi pohjan myös ryhmän menestymiseltä (ks. Dawkins 2016). Puolisentoistasataa tutkijaa (Abbot ym. 2011; Boomsma ym. 2011; Ferriere & Michod 2011; Herre & Wcislo 2011; Strassmann ym. 2011) kiinnittivät huomionsa siihen, että sukulaisvalinnan teorian viimeaikaiset kriitikot ja ryhmävalinnan puolestapuhujat (Nowak ym. 2010; ks. myös Nowak ym. 2011; Wilson 2012) sivuuttavat useiden vuosikymmenien aikana kertyneet tutkimukset ja empiiriset todisteet, jotka tukevat sukulaisvalinnan teoriaa.

Sukulaisvalinnan teorian perustalta on myös selitetty muidenkin kuin sukulaisten välistä auttamista. Vastavuoroisen altruismin teoria olettaa, että ei-sukulaisten auttamisen hyödyn tulee perustua sukulaisuuden asteen sijaan suoraan tai välilliseen vastavuoroisuuteen (Trivers 1971, 2002). Käytännössä auttamiseen siis liittyy oletus tulevaisuudessa saatavasta vasta-avusta.

Tutkimuksissa onkin havaittu, että sukulaisten osalta vastavuoroisuuden oletus vaikuttaa olevan suurempi geneettisesti etäisempien kuin läheisempien sukulaisten kohdalla (ks. Rachlin & Jones 2008; Rotkirch ym. 2014; Stewart-Williams 2007). Vastavuoroisen altruismin teorian (joka on sukulaisvalinnan teorian laajennus) mukaan mitä vähemmän panostus edistää suoraan auttajan kokonaiskelpoisuutta, sitä suurempi tulisi olla vastavuoroisuutena palautuvan hyödyn merkitys.

Sosiologisessa tutkimuksessa sukulaisten välistä auttamista on tarkasteltu usein solidaarisuuden näkökulmasta ja painotettu esimerkiksi kulttuurin, ympäristön, tietoisten valintojen sekä vastavuoroisuuden merkitystä (esim. Bengtson 1975; Bengtson & Roberts 1991; Szydlik 2012). Sosiologit ovat myös esittäneet, että perhesukupolvien välisissä suhteissa solidaarisuus saa erilaisen painoarvon vanhempien ja lasten kohdalla. **Sukupolvien väliset panokset -hypoteesi** (*intergenerational stake hypothesis*) esittää, että vanhemmat ja lapset sitoutuvat eri tavoin perhesukupolvien väliseen vuorovaikutukseen (Bengtson & Kuypers 1971; Giarusso ym. 2004). Vanhemmat pyrkivät pitämään läheiset suhteet lapsiinsa, sillä he haluavat ylläpitää esimerkiksi perheen tapojen ja kulttuurin jatkuvuutta tulevaisuudessa. Sen sijaan lasten oletetaan tähtäävän omaehtoisuuteen sekä vanhemmista irrottautumiseen ja heidän perhesuhteiden jatkuvuuteen tähtäävät intressinsä kohdistuvat vanhempien sijasta heidän omiin lapsiinsa. Tämän johdosta lapset sitoutuvat heidän vanhempiaan heikommin perhesukupolvien väliseen solidaarisuuteen. Perhesukupolvien välisten erisuuruisten panosten oletetaan heijastuvan auttamissuhteisiin siten, että vanhemmat tukevat enemmän lapsiaan kuin lapset vanhempiaan. (Birditt ym. 2012; Birditt ym. 2015; Giarusso ym. 2004; Hoff 2007.)

Sukupolvien väliset panokset -hypoteesi on siis samansuuntainen sukulaisvalinnan teorian ja yksilöiden lisääntymisarvoon perustuvien oletusten kanssa. Näkökulmia yhdistää oletus siitä, että perhesukupolvien välinen tuki kulkee sukupolvien ketjussa alaspäin, iäkkäämmiltä nuoremmille perheenjäsenille. Evolutiivinen lähestymistapa painottaa, että avun kohdentuminen on usein tiedostamatonta ja tunteiden välittämää, kun taas sosiologinen näkökulma korostaa evolutiivista tutkimusta enemmän kulttuurin ja yksilöiden tietoisten valintojen osuutta.

2.2 Mahdollisuus- ja tarverakenteet

Sukulaisvalinnan teorian lähtökohtaisena ajatuksena on, että muiden tekijöiden ollessa tasan ihmiset auttavat enemmän läheisempiä kuin etäisempiä sukulaisiaan ja, että tuki painottuu lisääntymissuuntaan (Hamilton 1964; Hughes 1988). Ihmisten elämässä kaikki ei tavallisesti ole tasan ja biologiset tekijät saavat ilmenemismuotonsa vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa (Coall & Hertwig 2010; Euler 2011). Auttamiskäyttäytymiseen saattavat olla yhteydessä sukulaisuuden asteen ja lisääntymisnäkyvien

lisäksi myös useat sosioekologiset tekijät, joiden yhteyttä auttamiseen on tarkasteltu erityisesti sosiologisissa tutkimuksissa.

Perhesukupolvien välisen solidaarisuuden on esitetty jakautuvan erilaisiin solidaarisuuden ulottuvuuksiin, jotka sisältävät vanhempien ja lasten välisten suhteiden sekä vuorovaikutuksen eri osa-alueita. Sosiologisessa tutkimuksessa muotoillun **sukupolvien välinen solidaarisuus -mallin** mukaan näitä ulottuvuuksia on kaikkiaan kuusi (ks. Bengtson 1975; Bengtson & Roberts 1991; Bengtson ym. 2002; Lawton ym. 1994), mutta mallin myöhemmässä sovelluksessa solidaarisuuden osa-alueet on jäsennetty kolmeen ulottuvuuteen, jotka ovat tunnepitoinen (*affectual*), assosiatiivinen (*associational*) ja funktionaalinen (*functional*) solidaarisuus (Szydlík 2008, 2012, 2016). Tunnepitoinen solidaarisuus tarkoittaa perheenjäsenten toisiaan kohtaan kokemaa läheisyyttä. Assosiatiivinen solidaarisuus käsittää sukulaisten välisen yhteydenpidon määrän ja laadun. Tässä tutkimuksessa keskitytään funktionaaliseen solidaarisuuteen, jolla tarkoitetaan perhesukupolvien välisiä taloudellisia ja ajallisia panostuksia.

Funktionaalinen solidaarisuus liittyy **tarve- ja mahdollisuusrakenteisiin** (*need and opportunity structures*) (Szydlík 2008, 2012, 2016). Mahdollisuusrakenteilla viitataan perhesukupolvien välisen solidaarisuuden resursseihin ja mahdollisuuksiin tai rajoituksiin. Esimerkiksi henkilön oma terveydentila, ajalliset ja materiaaliset resurssit sekä maantieteellinen asuinetaisyys perheenjäseniin vaikuttavat hänen mahdollisuuksiinsa tarjota apua. Tarverakenteet tarkoittavat vastaavasti yksilöiden tarpeita perhesukupolvien väliselle avulle. Tarvetekijät ovat pitkälti käänteisesti samoja, jotka mahdollistavat avun antamisen. Esimerkiksi taloudellisten, ajallisten ja toiminnallisten resurssien puute merkitsevät usein tarvetta muilta saatavalle avulle. Solidaarisuusmalli ei tee oletuksia avun suunnasta perhesukupolvien välillä, vaan sen mukaan avun kohdentuminen liittyy avuntarpeisiin sekä auttamismahdollisuuksiin. Malli olettaa, että ne, jotka tarvitsevat apua saavat sitä muita todennäköisemmin ja vastaavasti ne, joilla on paremmat mahdollisuudet auttaa, antavat enemmän tukea läheisilleen.

Vanhemman ja lapsen välinen suhde sekä heidän välillään esiintyvä auttaminen, on yhteydessä myös perherakenteisiin, joihin sovelletussa solidaarisuusmallissa luetaan perheen kokoonpano ja perheenjäsenten lukumäärä sekä perhehistoria (Szydlík 2016). Perheen kokoonpanossa esimerkiksi perheenjäsenten sukupuolen on esitetty liittyvän auttamiseen, sillä naisten oletetaan olevan miehiä alttiimpia antamaan ja saamaan hoivapua. Vastaavasti perhehistorialla viitataan vastavuoroisuuteen ja muihin perheenjäsenten välisiin suhteisiin vaikuttaviin seikkoihin, kuten rooleihin ja normeihin. Perheenjäsenten lukumäärä on yhteydessä mahdollisuuksiin antaa apua ja avuntarpeisiin. Muut perheenjäsenet ovat mahdollisia avun lähteitä, joten he saattavat vähentää tarpeita yhden tahon antamalle tuelle. Toisaalta perheenjäsenten suurempi määrä merkitsee myös monipäisempää joukkoa mahdollisia autettavia ja voi siten vähentää mahdollisuuksia tukea yksittäisiä läheisiä. Tämä tarkoittaa sitä, että sukulaisten väliseen auttamiseen

voi liittyä myös kilpailua resursseista, mikäli eri tahot ovat riippuvaisia samoista resursseista (Strassmann 2011; Strassmann & Garrard 2011). Esimerkiksi usean elossa olevan sukupolven tilanteessa välisukupolven saattaa kohdistua painetta auttaa sekä vanhempiaan että lapsiaan, jolloin he voivat jäädä avuntarpeiden puristuksiin (Miller 1981; Pierret 2006) ja saattavat joutua tekemään valintoja sen suhteen kenelle he resurssejaan kohdistavat.

Hyvinvointivaltion tarjoamat julkiset palvelut ja etuudet vaikuttavat myös avuntarpeisiin ja auttamismahdollisuuksiin (esim. Igel & Szydlík 2011; Szydlík 2016). Julkiset panostukset ovat kehittyneissä länsimaissa tärkeitä yksilöiden toimeentulon ja turvan lähteitä – perheen, järjestöjen sekä markkinoiden rinnalla (Dean 2012). Hyvinvointivaltiot kuitenkin eroavat toisistaan sen suhteen kuinka kattavia palveluita ja etuuksia ne väestölleen tarjoavat. Lisäksi eri järjestelmiä erottaa toisistaan *defamilisaation* aste eli se kuinka paljon niiden toteuttama hyvinvointipolitiikka vähentää yksilön riippuvuutta hänen perheestään. (Esping-Andersen 1990, 1999; Titmuss 1983.) Pohjoismaita on usein pidetty korkean defamilisaatioasteen maina, sillä niissä on perinteisesti painotettu yksilöllisiä ja universaaleja oikeuksia kattavaan hyvinvointivaltion tukeen. Defamilisaation on epäilty näivettävän sukulaisten välistä auttamista ja niin sanottu *crowding out -hypoteesi* ennustaa, että julkiset etuudet sekä palvelut vähentävät perheenjäsenten välistä epävirallista apua. Ihmisillä on kuitenkin vahva taipumus tukea lähisukulaisiaan ja on esitetty myös edelliseen nähden täysin toisensuuntainen *crowding in -hypoteesi*, jonka mukaan hyvinvointivaltion tarjoamat etuudet voivat lisätä epävirallista apua, sillä ne vapauttavat useampia ihmisiä tukemaan läheisiään ja lisäävät auttamisen mahdollisuuksia. (esim. Kujala & Danielsbacka 2015; Szydlík 2016.) Hyvinvointivaltion laajuuden ja sukulaisten välisen auttamisen yhteyttä käsitellään enemmän seuraavassa luvussa aiempien empiiristen tutkimusten tuloksia esiteltäessä.

* * *

Edellä käsitellyt evolutiiviset ja sosiologiset lähestymistavat operoivat eri tasoilla, mutta molemmissa oletetaan, että apu painottuu alaspäin sukupolvien ketjussa. Sosiologiassa painotetaan perheenjäsenten välistä solidaarisuutta ja ympäristön sekä tietoisten valintojen merkitystä. Evolutiivinen näkökulma korostaa perhesuhteiden biologista ydintä, (osin) tiedostamatonta käyttäytymistä ja sitä, että panosten hyöty ilmenee yksilön geenien leviämisenä tulevaisuudessa. Sosiologisen lähestymistavan tavoin myös evolutiivinen näkökulma korostaa ympäristön merkitystä ja sen mukaan auttamiskäyttäytymiseen vaikuttavat erilaiset sosioekologiset tekijät. Sukulaishyötyteorian mukaan panostuksiin liittyy sukulaisuuden asteen ohella sellaiset tekijät, jotka vaikuttavat tuen hyötyihin ja kustannuksiin, mutta käytännössä näiden seikkojen tarkastelu on jäänyt vähemmälle evolutiivisissa tutkimuksissa.

3 Aiemmat tutkimustulokset

Tässä luvussa esitellään aiempia tutkimustuloksia koskien vanhempien sekä aikuisten lasten välistä taloudellista ja ajallista apua. Taloudellisella tuella tarkoitetaan rahan antamista ja kustannusten kattamista (esim. Albertini ym. 2007; Attias-Donfut ym. 2005; Bonsang 2007; Brandt & Deindl 2013; Hiilamo & Niemelä 2011). Ajallinen apu viittaa nimensä mukaisesti sellaiseen tukeen, joka edellyttää ajallisia panostuksia. Tutkimuksissa ajallinen apu on usein jaoteltu hoiva- ja käytännön apuun sekä aikuisille lapsille annettuun apuun lastenhoidossa. Vanhemmille annettu hoiva-apu tarkoittaa auttamista esimerkiksi pukeutumisessa, syömisessä ja peseytymisessä sekä muuta henkilökohtaista huolenpitoa. Lastenhoitoapu viittaa lapsenlapsesta huolehtimiseen esimerkiksi silloin, kun lapsen vanhemmat eivät ole läsnä. Käytännön avulla tarkoitetaan apua koti- ja pihatöissä, ostoksilla käymisessä, kuljettamisessa sekä auttamista esimerkiksi tietotekniikan käytössä ja asiakirjojen täyttämisessä. (esim. Albertini ym. 2007; Attias-Donfut ym. 2005; Danielsbacka ym. 2013; Fokkema ym. 2008; Haavio-Mannila ym. 2009.) Aiemmissä auttamistutkimuksissa apumuotojen määritelmät myös vaihtelevat paikoin. Eri avun muotoja on saatettu tarkastella yhdessä (esim. van Aerschot 2014; Fingerman ym. 2010; Grundy & Henretta 2006) ja esimerkiksi iäkkäille ihmisille annetun tuen kohdalla on hoiva-avuksi luettu myös tässä käytännön apuun sisältyviä tehtäviä (esim. Anttonen & Zechner 2009; Zechner & Valokivi 2012).

3.1 Avun suunta vanhempien ja aikuisten lasten välillä

Kuten sukulaisvalinnan teoria ja sukupolvien väliset panokset -hypoteesi olettavat, perhesukupolvien välisen avun nettovirta painottuu useiden tutkimusten mukaan vanhemmilta heidän aikuisten lastensa suuntaan (esim. Albertini ym. 2007; Fingerman ym. 2016; Grundy & Henretta 2006; Kohli 1999; Unikkolinna 2008). Kuva on kuitenkin hieman erilainen eri apumuotojen kohdalla. Useita eri Euroopan maita kattavien kyselyaineistoihin perustuvien tutkimusten mukaan taloudellinen tuki kohdistuu vahvasti alaspäin perhelinjassa eli vanhemmilta aikuisten lasten suuntaan (Albertini ym. 2007; Attias-Donfut ym. 2005; Deindl & Brandt 2011; Fokkema ym. 2008; Fritzell & Lennartsson 2005; Hiilamo & Niemelä 2011; Kohli 1999). Myös Suomen osalta on havaittu, että vanhemmat tukevat taloudellisesti enemmän lapsiaan kuin aikuiset lapset vanhempiaan (Danielsbacka ym. 2013; Hiilamo & Niemelä 2011).

Ajalliset panostukset jakautuvat taloudellista tukea tasaisemmin perhesukupolvien kesken (esim. Albertini ym. 2007; Attias-Donfut ym. 2005; Fokkema ym. 2008). Aiemmin on pääsääntöisesti tarkasteltu vain kahden

sukupolven eli vanhempien ja aikuisten lasten välistä apua ja erot tuloksissa liittyvät ainakin osittain siihen, mitä ikäpolvia ja apumuotoja on tutkittu. Esimerkiksi ikääntymisen myötä tarve hoiva- ja käytännön avulle yleensä lisääntyy ja avun antaminen vähenee, joten tarkasteltaessa iäkkäiden vanhempien ja aikuisten lasten välistä apua vain näiltä osin, painottuu tuki ylöspäin perhelinjassa (Deindl & Brand 2011; Fokkema ym. 2008). Lastenhoitoapu taas on tärkeä osa nuoremmille sukulaisille annettua tukea ja sen huomioiminen kallistaa ajallisia panostuksia vanhemmilta aikuisten lasten suuntaan (Albertini 2016; Albertini ym. 2007).

Auttaminen usean elossa olevan perhesukupolven tilanteessa on kuitenkin jäänyt vähemmälle huomiolle ja välisukupolven antaman avun suuntaa perhesukupolvien ketjussa on tutkittu vain harvoissa tutkimuksissa. Philadelphian kaupungissa Yhdysvalloissa kerättyä kyselyaineistoa analysoineessa tutkimuksessa havaittiin, että välisukupolven asemassa olevat keskiikäiset vastaajat antavat käytännön apua enemmän aikuisille lapsilleen kuin iäkkäille vanhemmilleen (Fingerman ym. 2016; ks. myös Fingerman ym. 2010). Vastaavasti toisessa, englantilaista ja yhdysvaltalaisista aineistoa analysoineessa tutkimuksessa ilmeni, että suurempi osa välisukupolven edustajista antaa tukea lapsilleen kuin vanhemmilleen (Grundy & Henretta 2006). Viimeksi mainitussa tutkimuksessa välisukupolvi oli tosin määritellyt siten, että henkilöllä tuli olla aikuisen lapsen ohella vanhempi tai appivanhempi elossa. Tutkimus oli rajattu vain naisvastaajiin, joiden oletettiin pääasiassa vastaavan perhesukupolvien välisestä avusta.

Vastaavanlaisia tuloksia perhesukupolvien välisen avun kohdentumisesta saatiin myös tuoreessa tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin useita Euroopan maita ja Israelin kattavalla kyselyaineistolla välisukupolven iäkkäille vanhemmilleen tai appivanhemmilleen antaman avun yhteyttä omien lastenlasten hoitamiseen. Vanhemmille annettu tuki kattoi hoiva- ja käytännön avun, kun taas lastenlasten hoitaminen tarkoitti lapsenlapsesta huolehtimista. Tulosten mukaan huomattavasti suurempi osa välisukupolven vastaajista auttaa lastenlastenhoidossa kuin tarjoaa apua iäkkäille vanhemmilleen. (Zelezna 2016.)

Suomen kohdalla välisukupolven antaman avun suuntaa on käsitelty tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin suomalaisten suurten ikäluokkien tarjoamaa apua Päijät-Hämeen alueelta vuonna 2002 kerätyllä kyselyaineistolla (Unikkolinna 2008). Tulosten mukaan useampi välisukupolven asemassa olevista antoi apua aikuisille lapsilleen kuin vanhemmilleen tai appivanhemmilleen. Tulokset koskevat taloudellista tukea ja ajallisen avun muotoja, mutta tarkastelu kohdistui vain yhteen vastaajan itse ilmoittamaan apumuotoon, joten tulokset eivät anna koko kuvaa vastaajien vanhemmilleen ja lapsilleen tarjoamasta avusta.

Perhesukupolvien välisen avun kohdentumista välisukupolven näkökulmasta tarkastelevat tutkimukset ovat sekä harvinaisia että metodologisesti rajoittuneita. Harvoissa olemassa olevissa tutkimuksissa avun suuntaa on selvitetty jakaumatasolla, rajoitettu näkökulma vain naisvastaajiin ja tiettyihin

apumuotoihin tai käytetty aineistoja, jotka eivät ole kansallisesti edustavia (ks. Fingerman ym. 2010, 2016; Grundy & Henretta 2006; Unikkolinna 2008; Zelezna 2016). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kansallisesti edustavilla aineistoilla välisukupolven antaman taloudellisen tuen sekä ajallisen avun kohdentumista heidän omien vanhempiensa ja aikuisten lastensa välillä.

3.2 Auttamiseen yhteydessä olevat tekijät

Useat auttamismahdollisuuksiin ja avuntarpeisiin liittyvät tekijät ovat yhteydessä vanhempien ja aikuisten lasten väliseen apuun. Terveystila liittyy auttamisen fyysisiin resursseihin ja useita eri Euroopan maita koskevien tutkimusten mukaan terveytensä hyväksi kokevat auttavat todennäköisemmin iäkkäitä vanhempiaan sekä aikuisia lapsiaan kuin terveydentilansa heikoksi arvioivat (Albertini ym. 2007; Bongsang 2007; Brandt 2013; Brandt & Deindl 2013; Deindl & Brandt 2011; Fokkema ym. 2008). Tosin on myös havaittu, että vanhempiaan tuntimääräisesti enemmän auttavat kokevat keskimäärin terveytensä heikommaksi (Brandt 2013; Verbakel ym. 2016), mikä voi liittyä intensiivisen avun raskauteen. Suomalaisissa hoivatutkimuksissa onkin huomattu, että etenkin iäkkäiden henkilöiden auttaminen saattaa olla hyvin vaativaa, ja runsaasti niin henkisiä ja fyysisiä kuin ajallisiakin resursseja vievää (esim. Anttonen ym. 2009a; Sointu 2016).

Toimeentulon taso ilmentää taloudellisen tuen resursseja ja hyvin toimeentulevien on havaittu tarjoavan perhesukupolvien välistä taloudellista apua pienituloisia todennäköisemmin niin Suomessa (Hiilamo & Niemelä 2011; Majamaa 2013) kuin muissakin Euroopan maissa (Albertini ym. 2007; Bongsang 2007; Brandt & Deindl 2013; Fokkema ym. 2008). Vastaavasti henkilön työtilanne liittyy hänen ajallisiin resursseihinsa eli hoiva-, lastenhoito- sekä käytännön avun mahdollisuuksiin ja työssäkäyvät antavat ajallisesti vähemmän perhesukupolvien välistä apua kuin työelämän ulkopuolella olevat (Albertini ym. 2007; Bongsang 2007; Brandt 2013; Kalmijn & Saraceno 2008). Tosin suomalaisessa kyselytutkimuksessa saatiin viitteitä myös siitä, etteivät 57–61-vuotiaat työelämän ulkopuolella olevat anna hoiva-apua yleisemmin kuin kokopäiväisesti työssäkäyvät. Tässä tutkimuksessa hoiva-avuksi määriteltiin pitkäaikaisesti sairaiden, vammaisten tai vanhusten auttaminen, ja apu kohdistui ennen kaikkea vanhempiin. (Seppänen & Pessi 2011.)

Terveystila sekä taloudelliset ja ajalliset resurssit liittyvät suoraan henkilön auttamismahdollisuuksiin. Hoiva-, lastenhoito- sekä käytännön apu edellyttävät fyysistä läsnäoloa, joten niiden antamisen mahdollisuudet ovat yhteydessä myös henkilön asuinetäisyyteen vanhemmistaan ja lapsistaan: pidempi maantieteellinen välimatka ennustaa harvemmin esiintyvää auttamista (esim. Bongsang 2007; Brandt & Deindl 2013; Danielsbacka & Tanskanen 2012; Danielsbacka ym. 2015; Hank & Buber 2009; Mulder & Meer 2009). Lisäksi perhesukupolvien välisen avun on havaittu olevan yhteydessä

mahdollisen auttajan parisuhdetilanteeseen ja koulutustasoon. Parisuhteessa elävät antavat enemmän taloudellista ja ajallista apua aikuisille lapsilleen kuin ne, joille ei ole kumppania (Albertini ym. 2007; Brandt & Deindl 2013; Fokkema ym. 2008; Majamaa 2012). Vastaavasti korkeammin koulutetut tarjoavat todennäköisemmin taloudellista ja ajallista tukea aikuisille lapsilleen sekä iäkkäille vanhemmilleen kuin alemman koulutuksen saaneet (Albertini ym. 2007; Bonsang 2007; Brandt 2013; Brandt & Deindl 2013; Deindl & Brandt 2011; Fokkema ym. 2008; Henretta ym. 2002).

Useat iäkkäisiin vanhempiin ja aikuisiin lapsiin liittyvät tekijät ovat myös yhteydessä heille annettuun apuun. Autettavien ikä heijastelee heidän tarpeitaan tuelle, sillä avuntarpeet ovat yleensä suuremmat elinkaaren alkua loppupäässä (esim. Anttonen ym. 2009b). Kansainvälisten kyselytutkimusten mukaan apua annetaan todennäköisemmin aikuisista lapsista nuoremmille ja vanhemmista iäkkäämmille (Bonsang 2007; Brandt 2013; Deindl & Brandt 2011; Fokkema ym. 2008; Kalmijn & Saraceno 2008). Suomalaisissa laadullisiin haastatteluaineistoihin perustuvissa hoivatutkimuksissa on tähdennetty ikääntymisen ja siihen liittyvän terveyden heikentymisen myötä syntyvää tarvetta vanhempien auttamisen taustalla (Zechner & Valokivi 2009). Eri Euroopan maita (Bonsang 2007; Brandt 2013; Deindl & Brandt 2011; Fokkema ym. 2008; Kalmijn & Saraceno 2008) ja Suomea (Danielsbacka 2013; Haavio-Mannila ym. 2009) koskevien tutkimusten mukaan vanhemmille annetaan todennäköisemmin apua, mikäli heidän terveydentilansa on huono tai se arvioidaan heikoksi.

Perheenjäsenten taloudellinen tilanne liittyy heidän rahallisen tuen tarpeeseensa ja pienituloisille annetaan taloudellista tukea todennäköisemmin kuin paremmin toimeentuleville aikuisille lapsille (Deindl & Brandt 2011; Majamaa 2013). Taloudellinen tilanne saattaa ilmentää myös laajemmin henkilön elämäntilannetta sekä avuntarpeita, mutta aiemmissa tutkimuksissa sen yhteyttä ajalliseen apuun ei ole yleensä tarkasteltu. Kyselytutkimusten mukaan pienituloiset saattavat saada yleisemmin ajallista apua kuin paremmin toimeentulevat (Björnberg & Latta 2007; Fokkema ym. 2008), mutta toisaalta on saatu viitteitä siitä, että suurituloiset vanhemmat saavat pienituloisia todennäköisemmin tukea lapsiltaan (Mulder & Meer 2009; vrt. Fokkema ym. 2008).

Perhesukupolvien välisen avun tarpeet ovat yhteydessä myös perheenjäsenten määrään. Suomalaisten haastattelu- (esim. Sointu 2016; Valokivi & Zechner 2009) ja kyselyaineistoihin (esim. van Aerschot & Valokivi 2012; Blomgren ym. 2006; Haapola ym. 2009) pohjautuvien tutkimusten perusteella iäkkäälle vanhemmalle oma puoliso on tärkeä avun lähde, joka voi vähentää tarvetta kodin ulkopuolelta saatavalle avulle. Kansainvälisten kyselytutkimusten mukaan ilman puolisoa elävät saavatkin todennäköisemmin apua lapsiltaan kuin ne, jotka ovat parisuhteessa (Bonsang 2007; Brandt 2013; Brandt ym. 2009; Deindl & Brandt 2011; Fokkema ym. 2008; Kalmijn & Saraceno 2008). Vastaavasti välisukupolven sisarusten – eli iäkkäiden vanhempien aikuisten lasten – määrä voi olla yhteydessä avuntarpeisiin siten,

että mahdollisten auttajien määrän kasvaessa saattaa tarve yhden tahon antamalle avulle olla vähäisempi. Aiempien tutkimusten mukaan henkilöt, joilla on sisaruksia, antavatkin iäkkäille vanhemmilleen keskimäärin vähemmän apua kuin he, joilla ei ole sisaruksia (Bonsang 2007; Brandt 2013; Deindl & Brandt 2011). Aikuisten lasten kohdalla omat pienet lapset saattavat lisätä avuntarpeita. Euroopan maita vertaileiden tutkimusten mukaan pienten lastenlasten olemassaolo on yhteydessä siihen, että vanhemmat antavat enemmän myös taloudellista tukea ja käytännön apua aikuisille lapsilleen (Brandt 2013; Brandt & Deindl 2013).

Laajempi perhepiiri merkitsee myös suurempaa joukkoa mahdollisia autettavia, mikä voi vähentää yksittäisten sukulaisten tukemista. Esimerkiksi omien aikuisten lasten suurempi lukumäärä tarkoittaa useampaa mahdollista autettavaa. Jos henkilöllä on useampia lapsia, hajautuu tuki tyypillisesti heidän kesken eli yksittäiselle lapselle annetaan vähemmän apua (esim. Brandt 2013; Brandt & Deindl 2013). Perheenjäsenten lukumäärä voi aiheuttaa myös perhesukupolvien välistä kilpailua resursseista, sillä keskimäisen polven antama apu hajautuu vanhemman ja nuoremman sukupolven välillä. Tutkimuksissa, joissa on tarkasteltu aikuisten lasten auttamiseen yhteydessä olevia tekijöitä, ei ole yleensä huomioitu sitä ovatko myös iäkkäät vanhemmat vielä elossa, mutta aikaisempien tutkimusten mukaan henkilön omien lasten lukumäärä alentaa todennäköisyyttä antaa taloudellista tukea sekä ajallista apua iäkkäille vanhemmilleen (Bonsang 2007; Brandt 2013; Brandt ym. 2009; Deindl & Brandt 2011; Grundy & Henretta 2006).

Sukupuolen merkitystä on usein korostettu perhesukupolvien välistä auttamista koskevissa tutkimuksissa, etenkin jos tarkastelu on keskittynyt hoivaan, joka tavallisesti mielletään ennen kaikkea naisten tarjoamaksi avuksi (esim. Anttonen & Zechner 2009; Grundy & Henretta 2006). Tutkimukset osoittavat, että naiset tarjoavat miehiä todennäköisemmin runsaasti aikaa vaativaa hoiva- ja lastenhoitoapua, mutta miehet antavat naisia yleisemmin taloudellista tukea sekä apua käytännön tehtävissä (Albertini ym. 2007; Brandt & Deindl 2013; Danielsbacka ym. 2013; Fokkema ym. 2008; Schmid ym. 2012). Autettavien sukupuoli on yhteydessä auttamiseen siten, että äidit saavat ajallista tukea isiä yleisemmin (Brandt ym. 2009; Fokkema ym. 2008), ja vastaavasti lapsista apua annetaan todennäköisemmin tyttärille kuin pojille (Danielsbacka ym. 2011; Brandt & Deindl 2013).

Perhesukupolvien välinen auttaminen on yhteydessä myös hyvinvointivaltion laajuuteen. Eurooppalaisia hyvinvointivaltiota vertaileissa tutkimuksissa on havaittu, että hyvinvointivaltiolliset panostukset ovat myönteisesti yhteydessä perhesukupolvien välisen epävirallisen avun yleisyyteen, mutta yhteys on negatiivinen avun intensiteetin osalta (Brandt 2013; Brandt & Deindl 2013). Tämä tarkoittaa sitä, että maissa, joissa julkiset palvelut ja etuudet ovat kattavampia, useampi aikuinen lapsi auttaa iäkästä vanhempaansa ja vastaavasti vanhemmat tarjoavat yleisemmin tukea aikuisille lapsilleen (crowding in), mutta yksittäisten auttajien antama apu on

vähemmän taloudellisia ja ajallisia resursseja vaativaa verrattuna suppeampien hyvinvointivaltiollisten panostusten maihin (crowding out). (Albertini ym. 2007; Bonsang 2007; Brandt & Deindl 2013; Deindl & Brandt 2011; Fokkema ym. 2008; Igel & Szydlík 2011; Zelezna 2016.) Suomi ei ole ollut mukana edellä mainituissa vertailevissa tutkimuksissa.

Hyvinvointivaltiollisten panostusten ja auttamisen välistä yhteyttä on aiemmissa tutkimuksissa tarkasteltu esimerkiksi henkeä kohden laskettujen julkisten sosiaalimenojen avulla ja vertailemalla maiden julkisten sosiaalimenojen suhdetta niiden bruttokansantuotteeseen (BKT) (ks. Brandt 2013; Brandt & Deindl 2013). Sosiaalimenoilla tarkoitetaan tässä julkisen sektorin vastaamista palveluista ja toimeentuloturvasta muodostuvia kustannuksia (bruttomenot). Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön (OECD) vuotta 2011 koskevien tilastojen mukaan Suomi sijoittui sosiaalimenojen suhteella BKT:hen (28,3 %) OECD:n 33 maan joukossa neljänneksi ja henkeä kohden lasketuilta menoiltaan (9076\$) Suomi oli sijalla kahdeksan (OECD 2016a)¹.

Suomessa sosiaalimenot koostuvat pääasiassa eläkkeistä, sairaus- ja työttömyysmenoista, sosiaali- ja terveystaloudellista sekä perhe-etuuksista (Hiilamo ym. 2012; THL 2016). Vuonna 2011 nämä käsittivät vajaat 80 prosenttia Suomen sosiaalimenoista. Vanhuuteen liittyvät kustannukset, joista pääosa oli eläkkeitä, muodostivat reilun kolmasosan ja perhemenot, kuten lapsilisät, vanhempainvapaat sekä päivähoito, runsaan kymmenyksen sosiaalimenoista. Sairaus- sekä terveystaloudelliset menot kattoivat neljänneksen ja työttömyysmenot seitsemän prosenttia kokonaismenoista. (THL 2013.) Kansainvälisesti vertaillen Suomi sijoittui vuonna 2011 julkisten eläkemenojen suhteella BKT:hen (10,3 %) OECD-maiden joukossa kymmenenneksi ja perhemenojen osalta (3,2 %) yhdeksänneksi (OECD 2016b, 2016c). Vastaa- vasti julkisten työttömyysmenojen suhteella BKT:hen (1,7 %) mitattuna Suomi sijoittui viidenneksi, mutta julkisten terveystaloudellisten menojen kohdalla (6,7 %) Suomi oli 19. OECD-maiden joukossa (OECD 2016d, 2016e). Sosiaalimenojen eri osa-alueilla Suomi siis sijoittuu eri tavoin, mutta julkisilta sosiaalimenoiltaan Suomi asemoituu edelleen korkealle kansainvälisessä vertailussa. Huolimatta verraten mittavista julkisista panostuksista, on epävirallinen auttaminen, etenkin lähisukulaisten välillä, Suomessa edelleen hyvin yleistä (esim. Danielsbacka ym. 2013; Haapola ym. 2009; Kattainen ym. 2008; Pessi & Saari 2011; Vilkkö ym. 2010).

---

¹ Bruttomenoissa ei huomioida etuuksien verotusta, sosiaalipoliittisia verohelpotuksia tai yksityisten sosiaalimenojen kustannuksia (nettomenot) (ks. Linnosmaa ym. 2014). Nettomenojen tarkastelu yleensä kaventaa maiden välisiä eroja, sillä eri maissa palvelut sekä etuudet on järjestetty ja rahoitettu hyvin eri tavoin (Hiilamo ym. 2012). Vuoden 2011 nettososiaalimenojen suhteella BKT:hen Suomi sijoittui vuonna 2011 sijalle 15. OECD-maiden joukossa (OECD 2014).

* * *

Aiempien määrällisiin aineistoihin perustuvien tutkimusten mukaan perhesukupolvien välinen auttaminen on epäsymmetristä. Kuten teorialuvussa esitellyt sukulaivalinnan teoria sekä sukupolvien väliset panokset -hypoteesi olettavat, painottuu annettu apu vanhemmilta sukupolvilta nuoremmille. Vastaavasti sosiologista solidaarisuusmallia mukaillen aiemmat tutkimukset osoittavat, että vanhempien ja lasten välinen apu on yhteydessä myös useisiin auttamismahdollisuuksiin ja avuntarpeisiin liittyviin tekijöihin. Perhesukupolvien välistä apua on kuitenkin aiemmin pääsääntöisesti tutkittu vain kahden sukupolven välillä. Auttaminen usean elossa olevan aikuisen sukupolven tilanteessa on jäänyt vähäiselle huomiolle, eikä välisukupolven antaman avun suuntaa sukupolvien ketjussa ole kattavasti tutkittu kansallisesti edustavilla aineistoilla. Keskittyminen kahden sukupolven väliseen apuun ja tiettyihin apumuotoihin, on merkinnyt myös sitä, että tutkimuksissa on otettu vaihtelevasti huomioon auttamismahdollisuuksia ja avuntarpeita mittaavia tekijöitä.

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa käsitellään vuosina 1945–1950 syntyneiden suomalaisien suurten ikäluokkien edustajien omille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaa taloudellista tukea ja ajallista apua. Ajallinen apu käsittää vanhemmille ja lapsille annetun käytännön avun sekä vanhemmille annetun hoiva-avun ja aikuisille lapsille annetun lastenhoitoavun (lastenlasten hoitaminen).

Tutkimuksessa tarkastellaan, miten välisukupolven antama apu kohdentuu perhesukupolvien ketjussa. Lisäksi tutkitaan millaiset tekijät ovat yhteydessä perhesukupolvien väliseen apuun ja selvitetään kuinka välisukupolven henkilöt perustelevat antamaansa apua. Tutkimuksessa kysytään:

- 1 Antavatko suuret ikäluokat enemmän apua aikuisille lapsilleen kuin iäkkäille vanhemmilleen?
- 2 Miten auttamismahdollisuudet ja avuntarpeet ovat yhteydessä suurten ikäluokkien aikuisille lapsilleen ja iäkkäille vanhemmilleen antamaan apuun?
- 3 Kuinka suuret ikäluokat perustelevat aikuisille lapsilleen ja iäkkäille vanhemmilleen antamaansa apua?

Tutkimus perustuu neljään artikkeliin. Artikkelissa I tutkitaan suurten ikäluokkien antaman taloudellisen tuen suuntaa perhesukupolvien välillä sekä siihen yhteydessä olevia tekijöitä. Käytännön avun ja hoivan kohdistumista iäkkäiden vanhempien ja aikuisen lasten kesken tarkastellaan artikkelissa II. Artikkelissa III tutkitaan suurten ikäluokkien iäkkäille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaan hoiva- ja käytännön apuun yhteydessä olevia tekijöitä. Artikkelissa IV selvitetään miten suurten ikäluokkien haastateltavat perustelevat vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antamaansa apua. (ks. Taulukko 1.)

Taulukko 1. Tutkimuksen osajulkaisuiden tutkimuskysymykset, aineistot ja analyysimenetelmät

Osajulkaisu ja tutkimuskohde	Tutkimuskysymykset	Aineistot ja seulotut kohderyhmät	Analyysimenetelmät
Artikkeli I: suurten ikäluokkien antaman taloudellisen tuen suunta perhesukupolvien välillä	<ul style="list-style-type: none"> • Antavatko suuret ikäluokat enemmän taloudellista tukea lapsilleen kuin vanhemmilleen? • Mitkä tekijät selittävät taloudellisen tuen antamista? 	<ul style="list-style-type: none"> • Suurten ikäluokkien vuoden 2007 postilomakekysely • Vastaajat, joilla on vähintään yksi lapsi ja ainakin toinen vanhempi elossa (avun suunta) • Vastaajat, joilla on ainakin yksi oma lapsi (lapsille annetun tuen analyysi) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ristiintaulukointi • Binaarinen logistinen regressioanalyysi
Artikkeli II: suurten ikäluokkien antaman hoiva- ja käytännön avun suunta perhesukupolvien välillä	<ul style="list-style-type: none"> • Antavatko suuret ikäluokat enemmän käytännön apua lapsilleen kuin vanhemmilleen? • Antavatko suuret ikäluokat enemmän hoiva-apua lapsilleen kuin vanhemmilleen? 	<ul style="list-style-type: none"> • Suurten ikäluokkien vuoden 2012 postilomakekysely • Vastaajat, joilla on elossa oleva vanhempi sekä ainakin yksi aikuinen lapsi (käytännön apu) • Vastaajat, joilla on elossa oleva vanhempi, aikuinen lapsi sekä ainakin yksi alle 12-vuotias lapsenlapsi (hoiva-apu) 	<ul style="list-style-type: none"> • Binaarinen logistinen regressioanalyysi • Ennustetut todennäköisyydet
Artikkeli III: hoiva- ja käytännön avun antamiseen yhteydessä olevat tekijät	<ul style="list-style-type: none"> • Ovatko suurten ikäluokkien auttamismahdollisuudet yhteydessä heidän iäkkäille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaan käytännön apuun ja hoivaan? • Ovatko iäkkäiden vanhempien ja aikuisten lasten avun tarpeet yhteydessä suurten ikäluokkien heille antamaan käytännön apuun ja hoivaan? 	<ul style="list-style-type: none"> • Suurten ikäluokkien vuoden 2012 postilomakekysely • Vastaajat, joilla on elossa oleva vanhempi (hoiva- ja käytännön apu vanhemmille) • Vastaajat, joilla on vähintään yksi aikuinen lapsi (käytännön apu lapsille) • Vastaajat, joilla on vähintään yksi aikuinen lapsi sekä yksi tai useampi lapsenlapsi (lastenhoitoapu lapsille) 	<ul style="list-style-type: none"> • Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi
Artikkeli IV: perhesukupolvien välinen apu auttajan näkökulmasta	<ul style="list-style-type: none"> • Millaista apua suurten ikäluokkien haastateltavat antavat vanhemmilleen ja lapsilleen? • Miten suurten ikäluokkien haastateltavat perustelevat vanhemmilleen ja lapsilleen antamaansa apua? 	<ul style="list-style-type: none"> • Teemahaastatteluai- neisto • Haastateltavat, joilla on aikuinen lapsi ja ainakin toinen vanhemmista elossa 	<ul style="list-style-type: none"> • Temaattinen analyysi

4.2 Aineistot ja menetelmät

Tutkimus on osa Sukupolvien ketju -tutkimushanketta, jossa tarkastellaan suomalaisten perhesukupolvien välisiä vuorovaikutus- ja auttamissuhteita. Sukupolvien ketju on pitkittäistutkimushanke, jossa ankkurisukupolvena ovat vuosina 1945–1950 syntyneet suomalaiset suuret ikäluokat. Hankkeen tavoitteena on seurata samoja suurten ikäluokkien edustajia läpi eri vuosikymmenten viiden vuoden välein toteutettavin kyselyin, joissa tiedustellaan vastaajien ja heidän läheistensä vuorovaikutussuhteista. Ensimmäinen kysely toteutettiin vuonna 2007 ja toinen kysely vuonna 2012. Näiden lisäksi hankkeessa on tehty myös teemahaastatteluita. (Danielsbacka ym. 2013; Haavio-Mannila ym. 2009.) Tässä tutkimuksessa käytetään Sukupolvien ketju -hankkeen kahden ensimmäisen kierroksen aikana kerättyjä aineistoja. Seuraavaksi esitellään ensin lyhyesti tutkimuksessa käytetyt aineistot. Sen jälkeen käydään artikkelikohtaisesti läpi, miten aineistoja on hyödynnetty ja millaisia menetelmiä eri osajulkaisuissa on käytetty.

Sukupolvien ketju -tutkimushankkeen vuoden 2007 postikyselyaineiston suurten ikäluokkien otos poimittiin satunnaisotantana Tilastokeskuksen perhetilastosta, joka koottiin väestötietojärjestelmän tietojen perusteella. Perusjoukkona olivat kaikki vuosina 1945–1950 Suomessa syntyneet naiset ja miehet (Ahvenanmaata lukuun ottamatta). Postikyselylomake lähetettiin sekä suomen- että ruotsinkielisenä 1998 suurten ikäluokkien edustajalle. Kyselykierroksia tehtiin kaikkiaan kolme ja kyselyyn vastasi yhteensä 1115 suurten ikäluokkien edustajaa, joten vastausosuudeksi muodostui 56 prosenttia. (Haavio-Mannila ym. 2009.)

Vuoden 2007 postikyselyaineiston väestöryhmittäisen tarkastelun mukaan suurten ikäluokkien otoksen naiset vastasivat kyselyyn miehiä aktiivisemmin. Siviilisäädyn mukaisesti tarkasteltuna avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa elävät sekä lesket vastasivat muita ahkerammin. Vastausosuudet nousivat myös koulutusryhmittäin siten, että korkeammin koulutetut palauttivat lomakkeen alemmin koulutettuja useammin. Lisäksi suomenkieliset suurten ikäluokkien edustajat vastasivat hieman ruotsinkielisiä aktiivisemmin kyselyyn. (Aineiston tarkka kuvaus on esitetty toisaalla: Haavio-Mannila ym. 2009.)

Vuoden 2012 postikyselyn suurten ikäluokkien perusjoukkona olivat myös kaikki Suomessa asuvat (pois lukien Ahvenanmaa) ja Suomessa vuosina 1945–1950 syntyneet henkilöt. Vuoden 2007 kyselyssä oli tiedusteltu vastaajilta halukkuutta osallistua viiden vuoden päästä toteutettavaan uusintakyselyyn ja uusi otos tehtiin siten, että ensin siihen valittiin uusintakyselyyn suostuneet vastaajat, joita oli yhteensä 840. Tämän jälkeen otokseen poimittiin perusjoukosta lisää henkilöitä ja lopulliseksi otoskooksi muodostui 3492 suurten ikäluokkien edustajaa. Suurten ikäluokkien postikyselyyn saatiin

kaikkiaan 2278 hyväksyttyä vastausta eli vastausosuus oli 65 prosenttia. (Danielsbacka ym. 2013.)

Vuoden 2012 suurten ikäluokkien otoksen pitkittäisvastaavat vastasivat uusia vastaajia selvästi aktiivisemmin. Otoksen naisten vastausaktiivisuus oli miehiä suurempi. Samoin avioliitossa, rekisteröidyssä parisuhteessa ja asumuserossa olevat vastasivat muita aktiivisemmin. Lapsettomat suurten ikäluokkien edustajat vastasivat muita harvemmin. Korkeakouluasteen suorittaneet vastasivat keskimääräistä useammin ja enintään perusasteen käyneet muita harvemmin. Vastaavasti sosioekonomisen taustan mukaisesti tarkasteltuna alemmat ja ylemmät toimihenkilöt olivat aktiivisimpia vastaajaryhmiä, kun taas yrittäjät ja työntekijät vastasivat vähemmän aktiivisesti kyselyyn. Lisäksi kaupunkimaisissa kunnissa asuvat osallistuivat kyselyyn ahkerammin kuin maaseudulla tai harvaan asutuilla seuduilla asuvat. (Aineiston tarkka kuvaus on esitetty toisaalla: Danielsbacka ym. 2013.)

Postikyselyaineistojen lisäksi Sukupolvien ketju -tutkimusprojektissa on tehty yhteensä 52 puolistrukturoitua teemahaastattelua suurten ikäluokkien edustajille. Haastatteluaineiston tarkoitus on täydentää kyselyaineistoja ja haastatteluilla kerättiin lisätietoa perhesuhteista sekä auttamiskäyttäytymisestä yksittäisten suurten ikäluokkien edustajien näkökulmasta. Vuosina 2007–2008 tehtiin 16 suurten ikäluokkien haastattelua. Haastateltavat valittiin vuoden 2007 postikyselyyn vastanneiden joukosta, jotka olivat kyselyn yhteydessä antaneet suostumuksensa kahden vuoden sisällä tehtävään jatkohaastatteluun. Haastatteluista seitsemän teki palkattu yliopiston ulkopuolinen ammattihaastattelija ja Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen kaksi jatko-opiskelijaa toteutti palkattuina yhdeksän suurten ikäluokkien haastattelua. Vuonna 2011 tehtiin 16 ja vuonna 2014 kaikkiaan 20 haastattelua. Nämä haastattelut tehtiin yhteiskuntapolitiikan oppiaineessa järjestettyjen tutkimuksenteonkurssien yhteydessä ja oppiaineen opiskelijat toteuttivat haastattelut kurssin opettajien opastamana. Vuonna 2011 tutkimuksenteonkurssin opiskelijat suorittivat suurten ikäluokkien haastateltavien etsimisen ja vuonna 2014 haastateltavat poimittiin vuoden 2012 postikyselyyn vastanneista, jotka olivat antaneet suostumuksen myöhemmin tehtävään jatkohaastatteluun.

Artikkelissa I käytetään vuoden 2007 postikyselyaineistoa ja tutkitaan suurten ikäluokkien edustajien vanhemmilleen ja lapsilleen antamaa taloudellista tukea. Kyselylomakkeessa tiedusteltiin, onko vastaaja antanut taloudellista tukea aikuisille lapsilleen tai vanhemmilleen kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana ja kuinka paljon. Asiaa kysyttiin erikseen neljän vanhimman lapsen sekä isän ja äidin osalta. Vastaajat ovat siis voineet kertoa antaneensa tukea useammalle kuin yhdelle lapselle sekä äidille, isälle tai molemmille. Lasten kohdalla suurten ikäluokkien edustaja on laskettu analyysissä taloudellista tukea antaneeksi silloin kun hän on auttanut vähintään yhtä lastaan ja vastaavasti vanhempien kohdalla, jos vastaaja on tukenut ainakin toista vanhempaansa. Analyysissä apumuuttuja on luokiteltu kahdella tavalla. Ensimmäinen muuttuja koskee sitä, ovatko vastaajat

antaneet ylipäättään taloudellista tukea ja toinen sitä, ovatko he antaneet tukea yli 250 euroa. Artikkelissa tarkasteluun on seulottu ne vastaajat, joilla on vähintään yksi täysi-ikäinen biologinen lapsi ja ainakin toinen biologinen vanhempi elossa (n = 288). Lisäksi suurten ikäluokkien edustajien aikuisille lapsilleen antaman avun analyysiin on valittu mukaan vastaajat, joilla on vähintään yksi aikuinen lapsi (n = 827).

Artikkelissa I tarkastellaan annettua taloudellista tukea kuvailevan ristiintaulukoinnin ja logistisen regressioanalyysin avulla. Logistista regressioanalyysiä voidaan käyttää silloin kun selitettävä muuttuja voi saada vain kaksi arvoa. Logistinen regressioanalyysi ei selitä toteutuneita jakaumia, vaan pyrkii ennustamaan suhteellisia todennäköisyyksiä. Logistinen regressioanalyysi esittää niin kutsutun vetosuhteen (*odds ratio, OR*), joka kertoo sen, kuinka suuri suhteellinen todennäköisyys tutkitulla joukolla on kuulua tiettyyn luokkaan (Menard 2002; Töttö 2012): alle yhden arvot merkitsevät vertailuryhmää pienempää suhteellista todennäköisyyttä ja yli yhden arvot vertailuryhmää suurempaa suhteellista todennäköisyyttä. Analyysit toistettiin myöhemmin vuoden 2012 postikyselyaineistolla samoin tuloksin. Samalla avun suuntaa perhesukupolvien välillä tarkasteltiin myös sukupuolittain. Taloudellisen tuen kohdentumisessa ei esiintynyt suuria eroja miesten ja naisten välillä, vaan tulokset olivat aiempaa tarkastelua vastaavia.

Artikkelin II aineistona käytetään Sukupolvien ketju -hankeen vuoden 2012 kyselylomakeaineistoa ja tarkastellaan suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaa hoiva- ja käytännön apua kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Lomakkeessa ohjeistettiin, että käytännön avulla tarkoitetaan muun muassa koti- ja pihatöissä, remontissa ja tekniikan käytössä avustamista. Vanhemmille annetun hoiva-avun puolestaan täsmennettiin merkitsevän henkilökohtaista hoivaa, apua esimerkiksi vaatteiden vaihdossa, syömisessä ja peseytymisessä. Lapsille annetulla hoiva-avulla tarkoitetaan tässä suurten ikäluokkien edustajien aikuisille lapsille antamaa apua pienten lasten – eli omien lastenlasten – hoidossa. Analyysissä kaikki avun antamista kuvaavat muuttujat on luokiteltu kaksiluokkaisiksi (0 = ei ole antanut apua, 1 = on antanut apua). Analyysiin on otettu mukaan käytännön avun kohdalla ne vastaajat, joilla on ainakin toinen vanhemmista elossa ja vähintään yksi aikuinen lapsi (n = 387). Hoiva-avun tarkastelussa mukana ovat vastaajat, joilla on ainakin toinen vanhemmista elossa sekä vähintään yksi lapsi, jolla on alle 12-vuotias lapsi (n = 254).

Artikkelin II analyysissä aineisto on muutettu kohdejoukkojen seulomisen jälkeen pitkään muotoon. Aineiston pitkä muoto tarkoittaa sitä, että on muodostettu uusi aineisto, jossa havaintoyksikköinä ovat vastaajien lapset sekä vanhemmat. Tällöin havaintoja muodostuu yhtä monta kuin vastaajalla on lapsia ja vanhempia. Lomakkeessa vastaajilta kysyttiin tietoja äidin ja isän sekä neljän vanhimman lapsen osalta erikseen, joten uudelleen muotoillussa aineistossa yhdeltä vastaajalta voi olla mukana enintään kuusi havaintoa. Aineiston muuttaminen pitkään muotoon merkitsee sitä, että havainnot eivät ole riippumattomia toisistaan, mikä on huomioitu tilastollisissa testeissä.

Menetelmänä artikkelissa käytetään logistista regressioanalyysiä, jonka avulla tutkitaan lapsille ja vanhemmille annetun avun vetosuhteita (*odds ratio, OR*). Tuloksia on havainnollistettu laskemalla logistisen regressioanalyysin pohjalta aikuisille lapsille sekä vanhemmille annetun hoiva- ja käytännön avun ennustetut todennäköisyydet (*predicted probabilities*). Lisäanalyysissä avun suuntaa tarkasteltiin vielä auttajan sukupuolen mukaisesti. Tulokset olivat kuitenkin varsin yhdenmukaisia aiempien kanssa, eikä hoiva- tai käytännön avun kohdentumisessa esiintynyt suuria eroja suurten ikäluokkien miesten ja naisten välillä.

Artikkelissa III käytetään vuoden 2012 postikyselyaineistoa ja tutkitaan suurten ikäluokkien omille vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antamaan hoiva- ja käytännön apuun yhteydessä olevia tekijöitä. Analyysissä auttamista kuvaavat muuttujat on luokiteltu uudelleen kolmeen luokkaan: 0 = ei ole antanut apua, 1 = on antanut apua harvemmin kuin kerran kuukaudessa ja 2 = on antanut apua ainakin kerran kuukaudessa. Lastenhoitoapua koskevan kysymyksen vastausvaihtoehdot olivat lomakkeessa kuitenkin hieman muista poikkeavia, minkä takia täsmälleen yhden kerran kuukaudessa lastenhoitoa antaneet on sisällytetty luokkaan 1 kuuluviksi (alkuperäinen vastausvaihtoehto: 7–12 kertaa vuodessa). Luokista käytetään nimityksiä ei apua (0), apua satunnaisesti (1) ja apua toistuvasti (2). Vanhemmille annetun hoiva- ja käytännön avun analyysiin on poimittu mukaan ne vastaajat, joilla on ainakin toinen vanhemmista edelleen elossa, eikä tämä vanhempi asu vastaajan kanssa samassa kotitaloudessa (n = 481). Vastaavasti aikuisille lapsille annetun käytännön avun kohdalla vastaajalla tulee olla vähintään yksi kotoa pois muuttanut täysi-ikäinen lapsi (n = 1741) ja lastenhoitoavun osalta lisäksi yksi tai useampi alle 12-vuotias lapsenlapsi (n = 1176). Artikkelissa tarkastellaan siis erikseen suurten ikäluokkien iäkkäille vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antamaa apua. Valinta johtuu siitä, että mikäli tutkimuksen kohdejoukoksi olisi rajattu ainoastaan välisukupolven edustajat, olisivat havaintomäärät laskeneet merkittävästi. Asetelmaa on kuitenkin testattu rajaten analyysi välisukupolven vastaajiin. Tulokset olivat vastaavat, mutta johtuen havaintomäärien laskusta keskivirheissä oli paikoin eroja.

Artikkelin III analyysissä seulotut aineistot on muutettu pitkään muotoon, jolloin havaintoyksikköinä ovat vastaajien lapset ja vanhemmat. Koska lomakkeessa kysyttiin tietoja neljän vanhimman lapsen kohdalta erikseen, voi lapsia koskevissa analyysissä vastaajalta olla mukana enintään neljä havaintoa. Vastaavasti vanhempien osalta tiedusteltiin erikseen äidille ja isälle annetusta avusta, joten vanhempia koskevissa analyysissä vastaajalta voi olla enintään kaksi havaintoa. Aineiston pitkässä muodossa havainnot eivät ole riippumattomia toisistaan, mikä on otettu huomioon tilastollisissa testeissä. Artikkelin III menetelmänä käytetään multinomiaalista logistista regressioanalyysiä, jonka avulla tarkastellaan lapsille ja vanhemmille annetun avun vetosuhteita (*odds ratios, OR*). Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi on edellä esitellyn binaarisen logistisen regressioanalyysin laajennus, jossa selitettävä muuttuja voi sisältää enemmän kuin kaksi luokkaa (Menard

2002). Artikkelin III selitettävät auttamismuuttajat ovat kolmeluokkaisia ja ”ei apua” -luokka on valittu analyyseissä referenssikategoriaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että analyyseissä tarkastellaan vetosuhteita erikseen luokkien ”apua satunnaisesti” ja ”apua toistuvasti” suhteessa ”ei lainkaan auttaneisiin”.

Artikkelissa IV hyödynnetään teemahaastatteluaineistoa ja tarkastellaan suurten ikäluokkien iäkkäille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaa apua auttajien kertomana. Analyysiin valikoitiin mukaan ne suurten ikäluokkien teemahaastatteluihin osallistuneet henkilöt, joilla oli haastattelun aikaan ainakin toinen vanhemmista edelleen elossa sekä vähintään yksi aikuinen lapsi. Näitä haastatteluja oli yhteensä 22 kappaletta, joista 13 on tehty vuosina 2007–2008, neljä vuonna 2011 ja viisi vuonna 2014.

Artikkelissa IV sovelletaan temaattista analyysiä (Braun & Clarke 2006; Tuomi & Sarajärvi 2012). Aineiston analyysissä lähdettiin liikkeelle poimimalla teemahaastatteluista kaikki avun antamista käsittelevät kohdat ja merkittiin ne avun kohteen (vanhemmat tai lapset) mukaan. Tämän jälkeen auttamista kuvaavat kohdat jaoteltiin vielä karkeasti auttamisen sisällön perusteella käytännön apuun, hoiva-apuun, lastenhoitoapuun ja taloudelliseen tukeen. Näiden auttamistapahtumien poimimisen jälkeen tarkasteltiin aineistolähtöisesti vanhempien ja lasten kohdalla erikseen millaista hoiva-, lastenhoito- ja käytännön apua sekä taloudellista tukea haastateltavat ovat antaneet sekä sitä, miten suurten ikäluokkien haastateltavat perustelevat vanhemmilleen ja lapsilleen antamaansa apua.

Kaikki artikkelit on julkaistu tieteellisissä lehdissä ja ne ovat läpikäyneet arviointimenettelyn. Nimettömänä esiintyneet arvioitsijat ovat esittäneet käsikirjoituksiin erilaisia korjausehdotuksia, jotka ovat vaikuttaneet osajulkaisuiden lopullisiin sisältöihin.

5 Tulokset

Tässä luvussa esitellään aluksi väitöskirjan osa-artikkeleiden tulokset. Sen jälkeen tuloksia suhteutetaan aiempiin sukulaisapua käsittelevien tutkimusten tuloksiin.

Artikkelissa I tutkitaan antavatko suuret ikäluokat taloudellista tukea enemmän aikuisille lapsilleen kuin vanhemmilleen ja sitä, mitkä tekijät ovat yhteydessä taloudellisen tuen antamiseen. Välisukupolven asemassa olevien suurten ikäluokkien vastaajista 49 prosenttia on antanut rahallista apua aikuisille lapsilleen ja ainoastaan yksi prosentti omille vanhemmilleen. Taloudellista tukea yli 250 euroa on antanut lapsilleen 40 prosenttia ja vanhemmilleen noin puoli prosenttia vastaajista. Suuri osa suurista ikäluokista siis auttaa taloudellisesti lapsiaan, mutta vain harva iäkkäitä vanhempiaan. Näin siitä huolimatta, että vanhempansa pienituloisiksi arvioi melkein puolet vastaajista, kun taas lapsensa pienituloisiksi mieltää reilu neljännes. Johtuen siitä, että taloudellista tukea vanhemmilleen antaneiden osuus on hyvin pieni, on eri taustamuuttujien yhteyttä avun antamiseen tutkittu tarkemmin vain aikuisten lasten osalta. Vastaajan tulot ovat yhteydessä taloudellisen tuen antamiseen siten, että enemmän tienaavat antavat todennäköisemmin rahallista apua lapsilleen kuin pienituloiset. Vastaajat, jotka arvioivat lapsensa pieni- tai keskituloisiksi antavat lapsilleen todennäköisemmin taloudellista tukea kuin ne, jotka mieltävät lapsensa hyvin toimeentuleviksi. Kun lapsia on neljä tai useampia annetaan tukea todennäköisemmin ainakin jollekin lapselle verraten niihin, joilla on ainoastaan yksi lapsi.

Artikkelissa II tutkitaan antavatko välisukupolven tilanteessa olevat suurten ikäluokkien edustajat enemmän hoiva- ja käytännön apua aikuisille lapsilleen kuin iäkkäille vanhemmilleen. Tulosten perusteella suuret ikäluokat antavat käytännön apua todennäköisemmin iäkkäille vanhemmilleen kuin aikuisille lapsilleen. Lastenhoitoapua suurten ikäluokkien edustajat sen sijaan antavat todennäköisemmin aikuisille lapsilleen kuin hoiva-apua vanhemmilleen. Ennustettujen todennäköisyyksien mukaan käytännön apua antaa vanhemmilleen 69 prosenttia ja aikuisille lapsilleen 59 prosenttia, kun taas hoiva-apua antaa vanhemmilleen 47 prosenttia ja aikuisille lapsilleen 84 prosenttia suurista ikäluokista.

Artikkelissa III tutkitaan ovatko auttajan auttamismahdollisuudet ja (mahdollisten) autettavien avuntarpeet yhteydessä suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä lapsilleen antamaan hoiva- ja käytännön apuun. Artikkelissa on tarkasteltu satunnaisesti sekä toistuvasti annettua apua ja tulokset ovat molempien osalta hyvin samanlaiset. Mahdollisuusmuuttujista ainoastaan asuinetäisyys korreloi (negatiivisesti) vanhemmille annetun hoiva- ja käytännön avun kanssa. Sen sijaan lasten tukemiseen on yhteydessä asuinetäisyyden ohella useampi avun mahdollisuuksiin liittyvä tekijä.

Parisuhteessa elävät antavat molempia apumuotoja yksin eläviä todennäköisemmin. Samoin korkeakoulutetut auttavat todennäköisemmin suhteessa enintään perusasteen opinnot suorittaneisiin ja terveytensä hyväksi arvioivat antavat lastenhoitoapua todennäköisemmin kuin terveytensä korkeintaan kohtalaiseksi kokevat. Eläkkeellä olevat suurten ikäluokkien edustajat antavat todennäköisemmin sekä hoiva- että käytännön apua aikuisille lapsilleen kuin vielä työelämässä mukana olevat.

Useat avuntarpeita mittaavat muuttujat ovat yhteydessä molemmille perhesukupolville annettuun tukeen. Hoiva- sekä käytännön apua annetaan todennäköisemmin vanhemmista iäkkäämmille ja käytännön apua aikuisista lapsista nuoremmille. Suurten ikäluokkien omien sisarusten määrä on yhteydessä kielteisesti ja vanhempien kotona asuminen myönteisesti vanhemmille annettuun käytännön apuun. Hoiva-apua annetaan vanhemmille todennäköisemmin, mikäli ainakin toisen vanhemman terveys arvioidaan huonoksi. Samoin hoiva-apua annetaan todennäköisemmin, mikäli ainakin toinen vanhemmista ei asu enää omassa kodissaan. Toistuvaa hoiva-apua annetaan todennäköisemmin keskituloisille kuin pienituloisille vanhemmille. Aikuisista lapsista paremmin toimeentuleville annetaan todennäköisemmin lastenhoitoapua sekä satunnaista käytännön apua kuin pienituloisille. Käytännön apua annetaan todennäköisemmin, jos lapsilla on omia alle 12-vuotiaita lapsia ja hoiva-apua annetaan todennäköisemmin, jos lapsenlapsia on useampia.

Artikkelissa IV tarkastellaan teemahaastatteluaineiston avulla millaista apua välisukupolven tilanteessa olevat suurten ikäluokkien haastateltavat antavat vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen sekä sitä, miten he perustelevat antamaansa apua. Haastateltavat ovat auttaneet vanhempiaan ja lapsiaan monin tavoin. Vanhempia on autettu muun muassa kodinhoidossa, pihatöissä ja kuljetuksessa palveluihin sekä juoksevien asioiden hoitamisessa. Vanhemmille on myös annettu henkilökohtaista huolenpitoa, autettu pukeutumisessa, siistiytymisessä ja peseytymisessä sekä tuettu vuokranmaksussa ja maksettu pieniä hankintoja. Aikuisille lapsille on tarjottu muutto-, remontti- ja korjausapua sekä autettu pihatöissä, kodin ylläpidossa ja asioiden hoitamisessa. Lapsille on myös annettu suoraa rahallista tukea ja kustannettu suurempia hankintoja. Lisäksi haastateltavat ovat auttaneet lapsiaan lastenlasten hoidossa, joka on haastatteluissa määritelty lastenlasten hoivaamiseksi, yhdessäoloksi, leikkimiseksi, harrastuksiin osallistumiseksi ja niihin kuljettamiseksi sekä yhdessä matkusteluksi. Vanhemmille annettua hoiva- ja käytännön apua sekä taloudellista tukea haastateltavat perustelevat vanhempien tarpeella avulle. Aikuisten lasten kohdalla haastateltavat perustelevat käytännön avun antamista samoin avuntarpeella. Sen sijaan lastenhoitoavun ja taloudellisen tuen antamista haastateltavat perustelevat halulla tukea omia lapsiaan, oli avulle tarvetta tai ei. Lisäksi haastateltavat ovat pyrkineet myös lisäämään mahdollisuuksia auttaa lapsiaan esimerkiksi ottamalla vapaata töistä.

Artikkeli I osoittaa, että välisukupolven antama taloudellinen tuki kohdistuu perhesukupolvien välillä lähes yksinomaan aikuisten lasten suuntaan. Tulos on samankaltainen aiempien perhesukupolvien välisen avun suuntaa tarkastelleiden tutkimusten kanssa, joiden mukaan vanhemmat antavat taloudellista tukea aikuisille lapsilleen huomattavasti yleisemmin kuin aikuiset lapset vanhemmilleen (esim. Albertini ym. 2007; Hiilamo & Niemelä 2011). Artikkelin II tulosten mukaan välisukupolvi antaa myös lastenhoitoapua todennäköisemmin aikuisille lapsilleen kuin hoiva-apua vanhemmilleen. Käytännön apua välisukupolven asemassa olevat suurten ikäluokkien edustajat antavat kuitenkin hieman todennäköisemmin vanhemmilleen kuin aikuisille lapsilleen. Aiemmissä tutkimuksissa ajallisen tuen on havaittu jakautuvan taloudellista tukea tasaisemmin vanhempien ja aikuisten lasten välillä, ja tulokset ovat vaihdelleet hieman sen mukaan mitä ikäryhmiä ja ajallisen avun muotoja on tarkasteltu (ks. Albertini ym. 2007; Attias-Donfut ym. 2005; Deindl & Brand 2011; Fingerman ym. 2016; Fokkema ym. 2008; Zelezna 2016).

Aikaisemmin on pääsääntöisesti tutkittu vain kahden perhesukupolven välistä tukea: auttavatko aikuiset lapset omia iäkkäitä vanhempiaan (esim. Bonsang 2007), tukevatko vanhemmat omia aikuisia lapsiaan (esim. Brandt & Deindl 2013) tai antavatko vanhemmat lapsilleen ja saavatko he lapsiltaan apua (esim. Fokkema ym. 2008). Tässä tutkimuksessa avun suuntaa on tarkasteltu välisukupolven näkökulmasta, jolloin on ollut mahdollista saada kattavampi kuva avun kohdentumisesta perhesukupolvien ketjussa. Nyt käsillä olevan tutkimuksen perusteella välisukupolven tilanteessa olevat suurten ikäluokkien edustajat auttavat pääasiassa enemmän aikuisia lapsiaan kuin iäkkäitä vanhempiaan.

Aiempien tutkimusten mukaan perhesukupolvien välinen tuki on yhteydessä autettavien avuntarpeisiin (esim. Attias-Donfut & Wolff 2000; Brandt 2013). Artikkelin III tulokset osoittavat, että suurten ikäluokkien antama hoiva- ja käytännön apu ovat myönteisesti yhteydessä useisiin vanhempien ja aikuisten lasten avuntarpeita mittaaviin muuttujiin. Auttamisen yhteys avuntarpeisiin ei ole tulosten perusteella kuitenkaan aivan suoraviivainen. Artikkelin I mukaan aikuisille lapsille annetaan taloudellista tukea todennäköisemmin, mikäli heidät arvioidaan pienituloisiksi, mutta vaikka melkein puolet suurista ikäluokista arvioi vanhempansa pienituloisiksi, vain harva tukee heitä taloudellisesti. On tosin mahdollista, että vaikka vanhemmat arvioidaan pienituloisiksi, heidän ei välttämättä katsota olevan taloudellisen tuen tarpeessa, sillä eläkeiässä kulutustarpeet saattavat olla pienempiä kuin nuoremmilla polvilla (Niemelä 2008). Eurooppalaisia hyvinvointivaltioita vertailevassa tutkimuksessa on myös havaittu, että hyväntasoinen julkinen eläkejärjestelmä on yhteydessä siihen, että iäkkäille vanhemmille annetaan vähemmän taloudellista tukea (Deindl & Brandt 2011). Kansainvälisesti vertailtuna Suomessa on edelleen kattava eläkejärjestelmä (ks. OECD 2016b;

THL 2016) ja aiemmassa tutkimuksessa on arveltu, että taloudellisen tuen vähyys iäkkäiden vanhempien suuntaan kertoo suomalaisen eläkejärjestelmän kyvystä vastata iäkkäiden toimeentulotarpeisiin (Hiilamo & Niemelä 2011).

Artikkelissa III ilmenee, että suuret ikäluokat antavat hoiva-apua todennäköisemmin keskituloisiksi kuin pienituloisiksi arvioiduille vanhemmilleen. Yhteys on samansuuntainen hyvin toimeentulevien kohdalla, mutta tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä. Aiempien tutkimusten mukaan vanhemmat saattavat palkita lapsiaan saamastaan avusta (Brandt 2013; Brandt ym. 2009) ja aikuisten lasten mahdollisuudet saada perintöä tulevaisuudessa on havaittu olevan yhteydessä yleisempään ajallisen tuen antamiseen iäkkäille vanhemmille (Bonsang 2007; Szydlík 2016). Tarpeiden ohella vanhempien parempi taloudellinen tilanne voi siis välittömän palkitsemisen tai myöhemmin odotettavissa olevan perinnön myötä kannustaa aikuisia lapsia antamaan apua vanhemmilleen. Artikkelin III tulosten mukaan myös paremmin toimeentuleville aikuisille lapsille annetaan todennäköisemmin lastenhoitoapua kuin pienituloisiksi arvioiduille. Tätä selittää luultavasti se, että aikuisten lasten kohdalla tulotaso heijastaa arjen kiireellisyyttä, mikä tarkoittanee myös suurempia avuntarpeita (esim. Majamaa 2015). Iäkkäämpien vanhempien kohdalla parempi taloudellinen tilanne ei luultavasti liity vastaavalla tavalla suurempaan ajallisen avun tarpeeseen, sillä he ovat jääneet jo pois työelämästä ja tulot ilmentävät lähinnä heidän eläkkeensä tasoa, ei arjen kiireellisyyttä.

Aiemmissä tutkimuksissa vanhempien ja aikuisten lasten välisen avun on havaittu olevan yhteydessä auttamismahdollisuuksiin (esim. Bonsang 2007; Brandt 2013; Fokkema ym. 2008). Artikkeleiden I ja III tulosten mukaan auttamismahdollisuudet ovat eri tavoin yhteydessä iäkkäiden vanhempien ja aikuisten lasten auttamiseen. Ylipäätään vanhemmilleen taloudellista tukea antaneita oli artikkelin I aineistossa niin vähän, ettei auttamiseen yhteydessä olevista tekijöistä ollut mahdollista tehdä tarkempaa analyysiä. Toisaalta se, että suurten ikäluokkien edustajista harvat antavat taloudellista tukea vanhemmilleen, saattaa viitata siihen, etteivät paremmat auttamismahdollisuudet ainakaan suuressa määrin lisää vanhempien taloudellista tukemista. Artikkelissa III tarkastelluista auttamismahdollisuuksiin liittyvistä muuttujista ainoastaan asuinetäisyys on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä suuren ikäluokkien vanhemmilleen antamaan hoiva- ja käytännön apuun: lähempänä asuvat auttavat todennäköisemmin. Koska hoiva- ja käytännön apu edellyttävät fyysistä läsnäoloa, on myös aiemmissä tutkimuksissa huomattu, että pidempi asuinetäisyys on yhteydessä vähäisempään auttamiseen (esim. Brandt 2013; Danielsbacka & Tanskanen 2012; Mulder & Meer 2009).

Artikkeleiden I ja III perusteella useampi auttamismahdollisuuksiin liittyvä tekijä on yhteydessä aikuisten lasten auttamiseen ja paremmat mahdollisuudet ennustavat suurempia panostuksia omien lasten suuntaan. Esimerkiksi eläkkeellä olevat antavat todennäköisemmin sekä lastenhoito-

että käytännön apua aikuisille lapsilleen kuin edelleen työssäkäyvät vastaajat eli paremmat aikaresurssit ovat myönteisesti yhteydessä lasten tukemiseen. Aiemmassa suomalaisessa tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin suurten ikäluokkien antamaa apua 57–61-vuotiaina, havaittiin, etteivät kokopäivätyötä tekevät tarjoa muita enempää tai vähempää hoiva-apua läheisilleen (Seppänen & Pessi 2011). Tulos saattaa liittyä siihen, että vasta varsinaista eläkeikää lähestyvät vastaajat, jotka eivät olleet kokopäivätyössä, kokivat myös terveytensä muita heikommaksi, joten työelämän ulkopuolella oleminen ei välttämättä ilmentänyt parempia auttamismahdollisuuksia. Toisaalta kyseisessä tutkimuksessa hoiva-apuna tarkasteltiin pitkäaikaisesti sairaille, vammaisille tai vanhuksille annettua apua, mikä käytännössä tarkoitti pääasiassa iäkkäiden sukulaisten auttamista. Kuten edellä on esitetty, myöskään tämän tutkimusten tulosten mukaan paremmat aikaresurssit eivät ennusta iäkkäiden vanhempien auttamista.

Artikkelissa IV auttamista on tarkasteltu hyödyntäen teemahaastatteluaineistoa. Haastatteluaineisto on luonteeltaan näyte suurten ikäluokkien auttamiskäyttäytymisestä ja sen avulla tavoitteena on ollut täydentää kyselyaineistojen antamaa kuvaa perhesukupolvien välisestä avusta. Suomalaisissa laadullisiin haastatteluaineistoihin pohjautuvissa tutkimuksissa on usein painotettu avun tarpeiden merkitystä ja etenkin iäkkäiden kohdalla auttaminen on tarkasteluissa liitetty toimintakyvyn heikkenemiseen ja siitä kumpuaviin tarpeisiin (esim. Zechner & Valokivi 2009). Tässä tutkimuksessa tarkastelluissa teemahaastatteluissa suurten ikäluokkien henkilöt perustelevatkin vanhemmilleen antamaansa tukea ennen kaikkea vanhempien avuntarpeilla. Sen sijaan lasten kohdalla tarve ei näytä olevan edellytys auttamiselle, sillä haastateltavat kertovat tarjoavansa apua lapsilleen mahdollisimman paljon ja myös ilman, että lapsilla olisi välttämättä tarvetta heidän antamalleen avulle. Lisäksi välisukupolven kuuluvat suurten ikäluokkien edustajat ovat pyrkinet lisäämään mahdollisuuksiaan auttaa lapsiaan esimerkiksi ottamalla vapaata töistä, mutta eivät kerro toimineensa samoin voidakseen tukea enemmän vanhempiaan (ks. myös Zechner 2004). Haastatteluaineiston perusteella vaikuttaa siltä, että iäkkäiden vanhempien auttaminen on reagoimista avuntarpeisiin, kun taas aikuisia lapsiaan suurten ikäluokkien edustajat auttavat aktiivisesti omien mahdollisuuksiensa mukaan.

6 Johtopäätökset

Johdanto alkoi kertomuksella Marjatan tapauksesta ja lukijalle suunnatulla kysymyksellä: Auttaako Marjatta enemmän huonokuntoista ja apua arjessa tarvitsevaa äitiään kuin jo omillaan pärjäävää aikuista tytärtään? Mikäli Marjatan toiminta noudattelisi keskimääräistä käyttäytymistä, voitaisiin tämän tutkimuksen tulosten perusteella olettaa, että hän auttaa enemmän tytärtään kuin äitiään. On kuitenkin huomattava, että yksittäistapauksissa auttamiskäyttäytyminen ei välttämättä noudata väestötasolla näkyviä trendejä ja yksittäinen välisukupolven henkilö saattaa auttaa enemmän myös iäkästä vanhempaansa kuin aikuista lastaan.

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu väestötasolla perhesukupolvien välisen avun kohdentumista ja auttamiseen yhteydessä olevia tekijöitä. Lisäksi on hyödynnetty haastatteluaineistoa ja lähestytty auttamista auttajien omien kertomusten avulla. Tutkimuksen ankkurisukupolvena ovat vuosina 1945–1950 syntyneet suomalaiset suuret ikäluokat ja tutkimuksessa on käsitelty heidän omille iäkkäille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaa apua. Avun antamista on tarkasteltu erikseen taloudellisen tuen ja käytännön avun sekä vanhemmille annetun hoiva-avun ja aikuisille lapsille annetun lastenhoitoavun (lastenlasten hoitaminen) osalta. Tutkimuksessa on etsitty vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Antavatko suuret ikäluokat enemmän apua aikuisille lapsilleen kuin iäkkäille vanhemmilleen? Miten auttamismahdollisuudet ja avuntarpeet ovat yhteydessä suurten ikäluokkien aikuisille lapsilleen ja iäkkäille vanhemmilleen antamaan apuun? Kuinka suuret ikäluokat perustelevat aikuisille lapsilleen ja iäkkäille vanhemmilleen antamaansa apua?

Tulokset osoittavat, että välisukupolven asemassa olevat suurten ikäluokkien edustajat antavat taloudellista tukea yleisemmin aikuisille lapsilleen kuin iäkkäille vanhemmilleen. Suuret ikäluokat tarjoavat myös lastenhoitoapua todennäköisemmin aikuisille lapsilleen kuin hoiva-apua vanhemmilleen. Käytännön apua välisukupolven edustajat antavat kuitenkin hieman todennäköisemmin vanhemmilleen kuin aikuisille lapsilleen. Tulosten mukaan avuntarpeet ovat yhteydessä sekä vanhemmille että lapsille annettuun tukeen, mutta paremmat auttamismahdollisuudet ovat myönteisesti yhteydessä lähinnä aikuisten lasten auttamiseen. Teemahaastatteluissa suurten ikäluokkien välisukupolven haastateltavat perustelevat vanhemmilleen antamaansa apua heidän avuntarpeillaan, kun taas aikuisille lapsilleen haastateltavat kertovat haluavansa antaa apua omien mahdolluuksiensa mukaan ja myös ilman, että lapsilla olisi suoranaista tarvetta avulle. Teemahaastatteluaineisto on näyte suurten ikäluokkien auttamiskäyttäytymisestä ja jatkotutkimuksessa tulisikin tarkastella edustavilla aineistoilla ovatko tulokset yleistettäviä: eroavatko välisukupolven perusteet tarjota apua vanhemmilleen ja lapsilleen myös väestötasolla?

Hoiva-avun ja taloudellisen tuen kohdentumista koskevat tulokset ovat linjassa evolutiivisten ja sosiologisten oletusten kanssa, joiden mukaan perhesukupolvien välinen tuki painottuu vanhemmilta nuorempien perheenjäsenten suuntaan. Sosiologian piirissä muotoiltu sukupolvien väliset panokset -hypoteesi selittää tuen epäsymmetrisyyttä sillä, että vanhemmat ovat sitoutuneempia lapsiinsa kuin aikuiset lapset vanhempia, mikä heijastuu myös perhesukupolvien väliseen auttamiseen (Bengtson & Kuypers 1971; Birditt ym. 2015; Giarusso ym. 2004; Hoff 2007). Hypoteesi esittää miten epäsymmetrisyys ilmenee, mutta se ei varsinaisesti ota kantaa siihen, miksi sitoutumisessa voi olla eroja.

Evolutiivisen näkökulman mukaan perustavat erot perhesukupolvien välisissä panostuksissa kumpuavat suhteen biologisesta ytimestä. Sukulaisvalinnan teorian mukaan yksilöt ovat taipuvaisempia tukemaan lapsiaan kuin vanhempiaan, koska se mahdollistaa omien geenien leviämistä tulevaisuudessa (Hamilton 1964; Hughes 1988). Kyse on lukuisten sukupolvien aikana muovautuneista käyttäytymisaipeuksista, ja panostukset sekä niiden epätasainen kohdentuminen läheisten välillä perustuu usein tiedostamattomaan ja tunteiden välittämään toimintaan (Hrdy 1999; Schlomer ym. 2011; West ym. 2011). Esimerkiksi tässä tutkimuksessa tarkastellut välisukupolven edustajat eivät siis välttämättä tietoisesti aseta omia vanhempiaan ja lapsiaan paremmuusjärjestykseen keskenään.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, etteivät välisukupolven panostukset kohdistu yksinomaan lasten suuntaan ja auttaminen painottuu eri tavoin eri apumuotojen ollessa kyseessä. Tässä saattaa olla kyse siitä, että keskipolven edustajat suuntaavat rajallisia resurssejaan valikoiden eri sukupolvien välillä. Sukulaisvalinnan teorian perusteella mitä ”kalliimmasta” avusta on kysymys, sitä todennäköisemmin se kohdistuu lasten suuntaan (Hamilton 1964; Hughes 1988). Tulosten mukaan välisukupolven edustajista harva antaa taloudellista tukea vanhemmilleen, eikä juuri kukaan anna sitä suurempia summia (yli 250 euroa vuodessa). Sen sijaan suuri osa välisukupolven edustajista auttaa aikuisia lapsiaan sekä pienemmillä että suuremmilla rahasummilla.

Ajallisen avun osalta voidaan arvioida, että lastenhoito- ja hoiva-apu ovat antajalleen panostuksina keskimäärin kalliimpia kuin käytännön auttaminen. Lastenhoito- ja hoiva-apu edellyttävät usein runsaasti aikaa ja ne voivat olla myös fyysisesti sekä henkisesti vaativia. Sen sijaan käytännön apu on usein sisällöltään kevyempää, eikä edellytä niin tiivistä sitoutumista kuin hoiva- tai lastenhoitoavun tarjoaminen. Suuret ikäluokat siis antavat kalliimpaa apua todennäköisemmin lapsilleen kuin vanhemmilleen. Tulevaisuudessa tulisi kuitenkin tutkia avun kustannusten yhteyttä auttamiseen tarkemmin: antavatko välisukupolven edustajat esimerkiksi ajallisesti enemmän apua aikuisille lapsilleen kuin iäkkäille vanhemmilleen?

Perhesukupolvien välisen avun epätasaiseen jakautumiseen saattaa liittyä jossain määrin myös tuen vastavuoroisuutta eri apumuotojen välisenä

vaihtona. Tässä tutkimuksessa ei ole voitu suoraan testata vastavuoroisuusole-
tusta, sillä se olisi edellyttänyt auttamisen tarkastelua pidemmällä aikavälillä
ja useampana ajankohtana. Tulevaisuudessa pitäisi tutkia pitkittäisaineistoilla
sitä, antavatko esimerkiksi taloudellista tukea vanhemmiltaan saaneet
todennäköisemmin ajallista apua vanhemmilleen myöhemmin kuin ne, jotka
eivät ole saaneet tukea. Sukulaisvalinnan teorian perusteella vastavuoroisuu-
della tulisi olla suurempi merkitys perhelinjassa ylöspäin kuin alaspäin
annetussa tuessa (Hamilton 1964; Hughes 1988; Trivers 1971) ja vanhemmat
saattavat esimerkiksi palkita lapsiaan heiltä saamastaan avusta (Bonsang
2007; Brandt 2013; Brandt ym. 2009). Jatkotutkimuksessa tulisi tutkia
liittykö vanhempien tukemiseen enemmän vastavuoroisuutta kuin lasten
auttamiseen.

Edellä esitetyt selitykset avun kohdentumisesta keskittyvät avun antajan
näkökulmaan. Panostusten epätasaiseen jakautumiseen saattaa liittyä myös
esimerkiksi perheenjäsenten halukkuus tai haluttomuus ottaa apua vastaan
(esim. Danielsbacka 2016) ja iäkkäät vanhemmat saattavat jopa piilotella
avuntarpeitaan lapsiltaan (Zechner & Valokivi 2009). Suurille ikäluokille teh-
tyjen kyselyiden perusteella emme pysty arvioimaan missä määrin
mahdollinen avusta kieltäytyminen liittyy avun kohdentumiseen. Teemahaas-
tatteluissa jotkut välisukupolven henkilöt kertoivat, että heidän iäkkäät
vanhempansa eivät aina suostu ottamaan heiltä tukea vastaan. Haastateltavat
epäilivät, että kyse on siitä, etteivät heidän vanhempansa halua olla heille
vaivaksi. Aikuisten lasten osalta haastateltavat eivät tuoneet esiin vastaavia
rajoitteita auttamiselle. Halukkuuteen vastaanottaa apua saattaa liittyä se,
mikä taho apua tarjoaa. Sukulaisvalinnan teorian perusteella tuen saaminen
omilta lapsilta voi olla ”käänteinen panostus” ja merkitä yksilön kokonais-
kelpoisuuden kannalta pikemminkin kustannusta kuin hyötyä, sillä saatu tuki
on pois omien lasten resursseista. Jatkossa tulisi tutkia kieltäydytäänkö omien
lasten tarjoamasta avusta yleisemmin kuin vanhempien antamasta tuesta.

Perhesukupolvien välinen auttaminen liittyy myös auttajan auttamis-
mahdollisuuksiin ja (mahdollisen) autettavan avuntarpeisiin. Sosiologisen
solidaarisuusmallin mukaan ne, joilla on paremmat auttamismahdollisuudet
antavat todennäköisemmin apua ja ne, joilla on suuremmat avuntarpeet
saavat tukea yleisemmin (Szydlak 2016). Tämän tutkimuksen tulokset tukevat
tätä oletusta vain osittain, sillä eri perhesukupolville annettu apu on eri tavoin
yhteydessä avuntarpeisiin ja auttamismahdollisuuksiin. Avuntarpeet ovat
yhteydessä sekä vanhemmille että aikuisille lapsille annettuun hoiva- ja
käytännön apuun. Sen sijaan suurten ikäluokkien paremmat auttamis-
mahdollisuudet ennustavat suurempia panostuksia omien lasten suuntaan,
mutta vanhempien kohdalla ei esiinny vastaavanlaista yhteyttä. Sukupolvien
välistä solidaarisuutta painottava sosiologinen näkökulma ei tarjoa selitystä
sille, miksi mahdollisuudet auttaa ovat eri tavoin yhteydessä vanhempien ja
lasten auttamiseen. Sukulaisvalinnan teorian mukaan ”kaiken muun ollessa
tasan” panostusten tulisi kohdistua lisääntymissuuntaan (Hamilton 1964;
Hughes 1988; Salmon & Shackelford 2011), joten kun auttamisresurssit ovat

suuremmat, panostetaan omiin lapsiin todennäköisemmin enemmän kuin omiin vanhempiin. Todellisuudessa kaikki on harvemmin tasan ja tämän tutkimuksen tulosten mukaan perhelinjassa ylöspäin annetun ajallisen avun todennäköisyyttä nostavat erityisesti vanhemman sukupolven avuntarpeet.

Aiemmissa hoivatutkimuksissa on usein keskitytty apua tarvitseviin (esim. Zechner 2010; Zechner & Valokivi 2009) ja esitetty, että välisukupolven asemassa olevat henkilöt saattavat olla omien vanhempiensa sekä lastensa avun tarpeiden puristuksissa (esim. Miller 1981; Pierret 2006). Vaikka tarpeet ovat yhteydessä perhesukupolvien väliseen tukeen, eivät ne välttämättä ole auttamisen edellytyksiä. Teemahaastatteluissa välisukupolven henkilöt perustelevat vanhempiensa tukemista heidän avuntarpeillaan, mutta nuorem- malle polvelle antamaansa apua he perustelevat myös halulla auttaa omia lapsiaan mahdollisimman paljon. Vanhempiaan ja lapsiaan auttaneet henkilöt eivät haastatteluissa kertoneet, että he kokisivat olevansa kahdesta suunnasta tulevien avuntarpeiden puristuksissa. Tämä saattaa liittyä siihen, etteivät vanhemmat ja täysi-ikäiset lapset ole pääsääntöisesti riippuvaisia keskim- mäisen polven antamasta tuesta. Suomessa välisukupolven kohdistuvaa painetta auttaa iäkkäitä vanhempiaan ja aikuisia lapsiaan vähentää se, että hyvinvointivaltiolliset panostukset, kuten esimerkiksi eläke- ja perhe-etuudet ovat mittavia (OECD 2016a, 2016b, 2016c; THL 2016). Keskimmaisella polvella ei ole Suomessa myöskään lain määrittämiä velvollisuuksia auttaa iäkkäitä vanhempiaan tai aikuisia lapsiaan, toisin kuin useissa muissa Euroopan maissa (Millar & Warman 1996; Saraceno & Keck 2008).

Hyvinvointivaltiolliset panostukset ja laillisten auttamisvelvollisuuksien poissaolo eivät tarkoita, ettei epävirallista apua annettaisi. Suomessa epävirallinen auttaminen on yleistä (esim. van Aerschot 2014; Kattainen ym. 2008; Pessi & Saari 2011; Vilkkio ym. 2010) ja huolimatta perhesukupolvien välisen tuen epäsymmetrisyydestä valtaosa suomalaisten suurten ikäluokkien edustajista auttaa vanhempiaan ja lapsiaan (Danielsbacka ym. 2013; Haavio- Mannila ym. 2009). Hyvinvointivaltiolliset palvelut ja etuudet näyttävät tukevan perhesukupolvien välistä epävirallista auttamista sekä lasten että vanhempien suuntaan (esim. Brandt 2013). Esimerkiksi Suomessa eläkejär- jestelmä mahdollistaa ikääntyneiden, mutta edelleen toimintakykyisten ihmisten jäämisen pois työelämästä, mikä lisää ajallisia resursseja ja voi ainakin jossain määrin ylläpitää taloudellisia resursseja. Tulosten mukaan tämä näkyy perhesukupolvien välisessä epävirallisessa auttamisessa siten, että eläkkeellä olevat suurten ikäluokkien edustajat antavat todennäköisemmin sekä lastenhoito- että käytännön apua lapsilleen kuin edelleen työelämässä mukana olevat.

Hyvinvointivaltiolliset panostukset voivat siis levitä epävirallisen tuen kautta laajemmalle joukolle ihmisiä, ainakin omien lasten suuntaan, sillä vanhempien tukemiseen auttamisresurssit eivät tulosten mukaan ole vastaavanlaisessa yhteydessä. Hyvinvointivaltion laajuuden on kuitenkin havaittu olevan myönteisesti yhteydessä myös iäkkäiden vanhempien tukemiseen. Maissa, joissa julkiset panostukset ovat mittavampia, suurempi

osa aikuisista lapsista auttaa vanhempiaan vähintään epäsäännöllisesti (esim. Brandt 2013; Deindl & Brandt 2011) ja esimerkiksi ammatillisen tuen piirissä olevat vanhemmat, saavat yleisemmin apua omilta lapsiltaan (Fokkema ym. 2008; ks. myös van Aerschot 2014). Vaikuttaakin siltä, että mikäli vanhempien auttaminen ei edellytä suuria panostuksia, auttavat lapset heitä yleisemmin. Hyvinvointivaltiollisten palveluiden ja epävirallisen sukulaisavun rinnakkaiselo saattaa myös parantaa autettavien ja auttajien hyvinvointia: kun auttamiseen osallistuu useampia tahoja, voivat apua tarvitsevat saada kokonaisvaltaisempaa tukea, mutta auttamisesta ei koidu liian raskasta taakkaa yksittäiselle läheiselle (Brandt ym. 2009; Deindl & Brandt 2011; Ruppanner & Bostean 2014; Verbakel ym. 2016).

Perheenjäsenten tukeminen mielletään yleensä myönteiseksi ilmiöksi, mutta myös sillä on kääntöpuolensa. Perhesukupolvien välisellä avulla tai sen puutteella on nimittäin taipumus lisätä epätasa-arvoa erilaisista lähtökohdista ja sukutaustoista tulevien ihmisten välillä. Esimerkiksi iäkkäillä ihmisillä tai nuorilla perheillä ei välttämättä ylipäättään ole perheenjäseniä, jotka kykenisivät vastamaan heidän avuntarpeisiinsa. Lisäksi on todettu, että epävirallisen turvaverkon aukot voivat hankaloittaa etenkin ikääntyneillä ammatillisen avun saamista: mikäli avun tarpeessa oleva henkilö ei itse kykene hakemaan apua, voi avun saamiseen vaikuttaa se, auttavatko läheiset ammatillisen tuen hankkimisessa (Zechner & Valokivi 2009, 2012).

Se, että paremmat auttamismahdollisuudet merkitsevät enemmän panostuksia omiin lapsiin, tarkoittaa hyvinvoinnin kasautumista perhelinjoihin ja erojen muodostumista erilaisista lähtökohdista ponnistavien yksilöiden välille. Hyvinvointierojen siirtyminen sukupolvelta toiselle tulee ehkä selvimmin esiin taloudellisten resurssien kohdalla (Airio ym. 2005; Airio & Niemelä 2009). Varallisuudella on taipumus kasautua taloudellisen tuen sekä perintöjen kautta perhelinjassa, parantaen nimenomaan nuorempien perhesukupolvien mahdollisuuksia (Piketty 2014; Szydlík 2004). Perhesukupolvien välinen tuki ei kavenna sukupolvien välisiä eroja, vaan se tasoittaa hyvinvointieroja samaan perhelinjaan kuuluvien vanhempien ja heidän omien lastensa kesken. Vanhemmilta omille lapsille virtaavalla tuella on näin taipumus lisätä yksilöiden välisiä hyvinvointieroja sukupolven sisällä. Tämä korostaa hyvinvointivaltion uudelleenjakavan roolin tärkeyttä yksilöiden välisen tasa-arvon ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien turvaamisessa.

Lähteet

- Abbot, Patric & Abe, June & Alcock, John & Alizon, Samuel ym. (2011) Inclusive Fitness Theory and Eusociality. *Nature* 471 (7339), E1–E4.
- van Aerschot, Lina (2014) Vanhusten hoiva ja eriarvoisuus. Sosiaalisen ja taloudellisen taustan yhteys avun saamiseen ja palvelujen käyttöön. Tampere: University Press.
- van Aerschot, Lina & Valokivi, Heli (2012) Kuluttajuus ja pienet tulot. Ikäihmisten apu, hoiva ja palvelut Jyväskylässä ja Tampereella. Teoksessa Katja Forssén, Irene Roivainen, Satu Ylinen & Jari Heinonen (toim.) Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja. Kuopio: UNIPress, 249–273.
- Airio, Ilpo & Niemelä, Mikko (2009) Perhetaustan yhteys aikuisiän köyhyyteen Suomessa 1995–2005. *Sosiologia* 46 (1), 3–19.
- Airio, Ilpo & Moisio, Pasi & Niemelä, Mikko (2005) The intergenerational transmission of poverty in Finland in the 1990s. *European Journal of Social Security* 7 (3), 251–267.
- Albertini, Marco (2016) Ageing and family solidarity in Europe: patterns and driving factors of intergenerational support. Policy research working paper 7678. World bank group: Poverty and equity global practice group, doi: 10.13140/RG.2.1.1967.4488.
- Albertini, Marco & Kohli, Martin & Vogel, Claudia (2007) Intergenerational transfers of time and money in European families: common patterns – different regimes? *Journal of European Social Policy* 17 (4), 319–334.
- Anttonen, Anneli & Zechner, Minna (2009) Tutkimuksen lähestymistapoja hoivaan. Teoksessa Anneli Anttonen, Heli Valokivi & Minna Zechner (toim.) Hoiva. Tutkimus, politiikka ja arki. Tampere: Vastapaino, 16–53.
- Anttonen, Anneli & Valokivi, Heli & Zechner, Minna (2009a) (toim.) Hoiva. Tutkimus, politiikka ja arki. Tampere: Vastapaino.
- Anttonen, Anneli & Valokivi, Heli & Zechner, Minna (2009b) Johdanto. Teoksessa Anneli Anttonen, Heli Valokivi & Minna Zechner (toim.) Hoiva. Tutkimus, politiikka ja arki. Tampere: Vastapaino, sivut 7–15.
- Attias-Donfut, Claudine & Wolff, Francois-Charles (2000) The redistributive effects of generational transfers. Teoksessa Sara Arber & Claudine Attias-Donfut (toim.) The myth of generational conflict: the family and state in ageing societies. London: Routledge, 22–46.
- Attias-Donfut, Claudine & Ogg, Jim & Wolff, Francois-Charles (2005) European patterns of intergenerational financial and time transfers. *European journal of Ageing* 2 (3), 161–173.
- Bengtson, Vern L. (1975) Generation and family effects in value socialization. *American Sociological Review* 40 (3), 358–371.
- Bengtson Vern L. & Kuypers, Joseph A. (1971) Generational difference and the developmental stake. *International Journal of Aging and Human Development* 2 (4), 249–260.
- Bengtson, Vern L. & Roberts, Robert E. L. (1991) Intergenerational solidarity in aging families: an example of formal theory construction. *Journal of Marriage and the Family* 53 (4), 856–870.
- Bengtson, Vern, L. & Giarrusso, Roseann & Mabry, J. Beth & Silverstein, Merrill (2002) Solidarity, conflict and ambivalence: complementary or

- competing perspectives on intergenerational relationships? *Journal of Marriage and Family* 64 (3), 568–576.
- Birditt, Kira S. & Tighe, Lauren A. & Fingerma, Karen L. & Zarit, Steven H. (2012) Intergenerational relationship quality across three generations. *The Journals of Gerontology: Series B* 67 (5), 627–638.
- Birditt, Kira S. & Hartnett, Caroline S. & Fingerma, Karen L. & Zarit, Steven H. & Antonucci, Toni C. (2015) Extending the intergenerational stake hypothesis: evidence of an intra-individual stake and implications for well-being. *Journal of Marriage and Family* 77 (4), 877–888.
- Björnberg, Ulla & Latta, Mia (2007) The roles of the family and the welfare state. The relationship between public and private financial support in Sweden. *Current Sociology* 55 (3), 415–455.
- Blomgren, Jenni & Martikainen, Pekka & Martelin, Tuija & Koskinen, Seppo (2006) Ikääntyneiden saama epävirallinen ja virallinen apu Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (2), 167–178.
- Bonsang, Eric (2007) How do middle-aged children allocate time and money transfers to their older parents in Europe? *Empirica* 34 (2), 171–188.
- Boomsma, Jacobus J. & Beekman, Madeleine & Cornwallis, Charlie K. & Griffin, Ashleigh S. ym. (2011) Only full-sibling families evolved eusociality. *Nature* 471 (7339), E4–E5.
- Brandt, Martina (2013) Intergenerational help and public assistance in Europe. *European Societies* 15 (1), 26–56.
- Brandt, Martina & Deindl, Cristian (2013) Intergenerational transfers to adult children in Europe: do social policies matter? *Journal of Marriage and Family* 75 (1), 235–251.
- Brandt, Martina & Haberkern, Klaus & Szydlik, Marc (2009) Intergenerational help and care in Europe. *European Sociological Review* 25 (5), 585–601.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3 (2), 77–101.
- Coall, David A. & Hertwig, Ralph (2010) Grandparental investment: past, present and future. *Behavioral and Brain Sciences* 33 (1), 1–59.
- Coall, David A. & Hertwig, Ralph (2011) Grandparental Investment. A relic of the past or a resource for the future? *Current Directions in Psychological Science* 20 (2), 93–98.
- Danielsbacka, Mirkka (2016) Grandparental investments and family dynamics in contemporary Europe. *Publications of the Faculty of Social Sciences* 13/2016. Helsinki: Unigrafia.
- Danielsbacka, Mirkka & Tanskanen, Antti O. (2012) Adolescent grandchildren's perceptions of grandparents' involvement in UK: an interpretation from life course and evolutionary theory perspective. *European Journal of Ageing* 9 (4), 329–341.
- Danielsbacka, Mirkka & Tanskanen, Antti O. & Jokela, Markus & Rotkirch, Anna (2011) Grandparental child care in Europe: evidence for preferential investment in more certain kin. *Evolutionary Psychology* 9 (1), 3–24.
- Danielsbacka, Mirkka & Tanskanen, Antti O. & Hämäläinen, Hans & Pelkonen, Inka & Haavio-Mannila, Elina & Rotkirch, Anna & Karisto, Antti & Roos, J.P. (2013) Sukupolvien vuorovaikutus. Auttaminen ja yhteydenpito suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 58/2013. Helsinki: Väestöliitto.
- Danielsbacka, Mirkka & Tanskanen, Antti O. & Rotkirch, Anna (2015) Impact of genetic relatedness and emotional closeness on intergenerational relations. *Journal of Marriage and Family* 77 (4), 889–907.

- Dawkins, Richard (2016) *The extended selfish gene*. Oxford: University Press.
- Dean, Hartley (2012) *Social policy. Polity short introductions*. Cambridge: Polity.
- Deindl, Cristian & Brandt, Martina (2011) Financial support and practical help between older parents and their middle-aged children in Europe. *Ageing and Society* 31 (4), 645–662.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990) *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity.
- Esping-Andersen, Gøsta (1999) *Social foundations of postindustrial economies*. Oxford: University Press.
- Euler, Harald A. (2011) Grandparents and extended kin. Teoksessa Catherine A. Salmon & Todd K. Shackelford (toim.) *The Oxford handbook of evolutionary family psychology*. Oxford: University Press, 181–210.
- Ferriere, Regis & Michod, Richard E. (2011) Inclusive fitness in evolution. *Nature* 471 (7339), E6–E8.
- Fingerman, Karen L. & Pitzer, Lindsay M. & Chan, Wai & Birditt, Kira & Franks, Melissa M. & Zarit, Steven (2010) Who gets what and why? Help middle-aged adults provide to parents and grown children. *Journal of Gerontology: Social Sciences* 66B (1), 87–98.
- Fingerman, Karen L. & Kim, Kyungmin & Tennant, Patrick S. & Birditt, Kira S. & Zarit, Steven H. (2016) Intergenerational support in a daily context. *Gerontologist* 56 (5), 896–908.
- Fokkema, Tineke & ter Bekke, Susan & Dykstra, Pearl A. (2008) *Solidarity between parents and their adult children*. Netherlands interdisciplinary demographic institute. Amsterdam: Aksant.
- Fritzell, Johan & Lennartsson, Carin (2005) Financial transfers between generations in Sweden. *Ageing & Society* 25 (6), 397–414.
- Giarrusso, Roseann & Feng, Du & Bengtson, Vern L. (2004) The intergenerational stake phenomenon over 20 years. *Annual Review of Gerontology and Geriatrics* 24 (1), 55–76.
- Grundy, Emily & Henretta, John C. (2006) Between elderly parents and adult children: a new look at the intergenerational care provided by the ‘sandwich generation’. *Ageing & Society* 26 (5), 707–722.
- Haapola, Ilkka & Fogelholm, Mikael & Heinonen, Heikki & Karisto, Antti ym. (2009) *Ikihyvä Päijät-Häme -tutkimus*. Perusraportti 2008. Lahti: Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveystyöryhmä.
- Haavio-Mannila, Elina & Majamaa, Karoliina & Tanskanen, Antti O. & Hämäläinen, Hans & Karisto, Antti & Rotkirch, Anna & Roos, J.P. (2009) *Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hamilton William D. (1964) The genetical evolution of social behaviour I & II. *Journal of Theoretical Biology* 7 (1), 1–52.
- Hank, Karsten & Buber, Isabella (2009) Grandparents caring for their grandchildren. Findings from the 2004 Survey of Health, Ageing, and Retirement in Europe. *Journal of Family Issues* 30 (1), 53–73.
- Henretta, John C. & Grundy, Emily & Harris, Susan (2002) The influence of socio-economic and health differences on parents' provision of help to adult children: a British–United States comparison. *Ageing and Society* 22 (4), 441–458.
- Herre, Edward Allen & Wcislo, William T. (2011) In defence of inclusive fitness theory. *Nature* 471 (7339), E8–E9.

- Hiilamo, Heikki & Niemelä, Mikko (2011) Paras turva perheessä? Suomen kotitalouksien väliset tulonsiirrot kansainvälisessä vertailussa. Teoksessa Anne Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.) Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Diakonia-ammattikorkeakoulun tutkimuksia A31. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 145–163.
- Hiilamo, Heikki & Niemelä, Heikki & Pykälä, Pertti & Riihelä, Marja & Vanne, Reijo (2012) Sosiaaliturva ja elämänvaiheet. Suomen sosiaaliturvan kehitys esimerkkien ja tilastojen valossa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hoff, Andreas (2007) Patterns of intergenerational support in grandparent-grandchild and parent-child relationships in Germany. *Ageing & Society* 27 (5), 643–665.
- Hrdy, Sarah B. (1999) *Mother nature. A history of mothers, infants and natural selection*. New York: Pantheon Books.
- Hughes, Austin L. (1988) *Evolution and human kinship*. Oxford: University Press.
- Igel, Corinne & Szydlik, Marc (2011) Grandchild care and welfare state arrangements in Europe. *Journal of European Social Policy* 21 (3), 210–224.
- Jokinen, Kimmo (2014) Nykynuoret ja siirtymät aikuisuuteen. Teoksessa Kaisa Vehkalahti & Leena Suurpää (toim.) Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään. Helsinki: Nuorisotutkimusseuran julkaisuja, 250–271.
- Kalmijn, Matthijs & Saraceno, Chiara (2008) A comparative perspective on intergenerational support. *European Societies* 10 (3), 479–508.
- Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (1998) Matkalla nykyaikaan: elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. Helsinki: WSOY.
- Kattainen, Eija & Muuri, Anu & Luoma, Minna-Liisa & Voutilainen, Päivi (2008) Läheisapu ja sen merkitys kansalaisille. Teoksessa Pasi Moisio, Sakari Karvonen, Jussi Simpura & Matti Heikkilä (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes, 218–231.
- Kohli, Martin (1999) Private and public transfers between generations: linking the family and the state. *European Societies* 1 (1), 81–104.
- Kujala, Antti & Danielsbacka, Mirikka (2015) Hyvinvointivaltion loppu? Vallanpitäjät, kansa ja vastavuoroisuus. Helsinki: Tammi.
- Lawton, Leora & Silverstein, Merrill & Bengtson, Vern L. (1994) Solidarity between generations in families. Teoksessa Vern L. Bengtson & Robert A. Harootyan (toim.) *Intergenerational linkages – Hidden connections in American society*. New York: Springer, 19–42.
- Linnosmaa, Ismo & Moisio, Pasi & Seppälä, Timo T. (2014) Sosiaali- ja terveystenonjen rakenne ja kehitys. Teoksessa Marja Vaarama, Sakari Karvonen, Laura Kestilä, Pasi Moisio & Anu Muuri (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveystenon ja hyvinvoinnin laitos, 180–191.
- Majamaa, Karoliina (2012) Childcare as intergenerational support. Teoksessa David G. Mayes & Mark Thomson (toim.) *The costs of children: parenting and democracy in contemporary Europe*. Cheltenham: Edward Elgar, 197–220.
- Majamaa, Karoliina (2013) The effect of socio-economic factors on parental financial support from the perspectives of the givers and the receivers. *European Societies* 15 (1), 57–81.
- Majamaa, Karoliina (2015) Who receives parental help? Parental financial support and practical help for adult children from the perspectives of givers

- and receivers. Publications of the Department of Social Research 4/2015. Helsinki: Unigrafia.
- Menard, Scott (2002) Applied logistic regression analysis. Second Edition. London: Sage.
- Millar, Jane & Warman, Andrea (1996) Family obligations in Europe. London: Family Policy Studies Centre.
- Miller, Dorothy A. (1981) The 'sandwich' generation: adult children of the aging. *Social Work* 26 (5), 419–423.
- Mulder, Clara H. & van der Meer, Marieke J. (2009) Geographical distances and support from family members. *Population, Space and Place* 15 (4), 381–399.
- Niemelä, Mikko (2008) Ikääntyvän väestön kulutustapojen muutokset vuosina 1966–2001. Teoksessa Eila Tuominen (toim.) Näkökulmia eläkeläisten hyvinvointiin – toimeentulosta kulutukseen ja ajankäyttöön. Helsinki: Eläketurvakeskus, 31–64.
- Nowak, Martin A. & Tarnita, Corina E. & Wilson, Edward O. (2010) The Evolution on Eusociality. *Nature* 466 (7310), 1057–1062.
- Nowak, Martin A. & Tarnita, Corina E. & Wilson, Edward O. (2011) Nowak et al. reply. *Nature* 471 (7339), E9–E10.
- OECD (2014) Social expenditure update: social spending is falling in some countries, but in many others it remains at historically high levels. Insights from the OECD Social Expenditure database (SOCX). Internetissä: <http://www.oecd.org/social/expenditure.htm> (luettu 7.7.2016).
- OECD (2016a) Social spending (indicator), doi: 10.1787/7497563b-en (luettu: 29.6.2016).
- OECD (2016b) Pension spending (indicator), doi: 10.1787/a041f4ef-en (luettu: 7.7.2016).
- OECD (2016c) Family benefits public spending (indicator), doi: 10.1787/8e8b3273-en (luettu: 7.7.2016).
- OECD (2016d) Health spending (indicator), doi: 10.1787/8643de7e-en (luettu: 7.7.2016).
- OECD (2016e) Public unemployment spending (indicator), doi: 10.1787/55557fd4-en (luettu: 7.7.2016).
- Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (toim.) (2011) Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Diakonia-ammattikorkeakoulun tutkimuksia A31. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Pierret, Charles R. (2006) The 'sandwich generation': women caring for parents and children. *Monthly Labor Review* 129 (9), 3–9.
- Piketty, Thomas (2014) Capital in the twenty-first century. London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Pollet, Thomas V. & Dunbar, Robin I.M. (2008) Childlessness predicts helping of nieces and nephews in United States, 1910. *Journal of Biosocial Science* 40 (5), 761–770.
- Pollet, Thomas V. & Kuppens, Toon & Dunbar, Robin I. M. (2006) When nieces and nephews become important: differences between childless women and mothers in relationships with nieces and nephews. *Journal of Cultural and Evolutionary Psychology* 4 (2), 83–94.
- Rachlin, Howard & Jones, Bryan A. (2008) Altruism among relatives and non-relatives. *Behavioural Processes* 79 (2), 120–123.

- Rotkirch, Anna & Lyons, Minna & David-Barrett, Tamas & Jokela, Markus (2014) Gratitude for help among adult friends and siblings. *Evolutionary Psychology* 12 (4), 673–686.
- Ruppanner, Leah & Bostean, Georgiana (2014) Who cares? Caregiver well-being in Europe. *European Sociological Review* 30 (5), 655–669.
- Saari, Juho (2006) Sadan vuoden sosiaalipolitiikka – muutoksen jaksottaminen Suomessa. Teoksessa Juho Saari (toim.) Historiallinen käänne. Johdatus pitkän aikavälin historian tutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus, 257–288.
- Salmon, Catrine A. & Shackelford, Todd K. (2011) Towards an evolutionary psychology of the family. Teoksessa Catherine A. Salmon & Todd K. Shackelford (toim.) *The Oxford handbook of evolutionary family psychology*. Oxford: University Press, 3–11.
- Saraceno, Chiara & Keck, Wolfgang (2008) The institutional framework of intergenerational family obligations in Europe: A conceptual and methodological overview. Multilinks project: working paper. Berlin: WZB Social Science Research Center.
- Schlomer, Gabriel L. & del Giudice, Marco & Ellis, Bruce J. (2011) Parent-offspring conflict theory: an evolutionary framework for understanding conflict within human families. *Psychological Review* 118 (3), 496–521.
- Schmid, Tina & Brandt, Martina & Haberkern, Klaus (2012) Gendered support to older parents: do welfare states matter? *European Journal of Ageing* 9 (1), 39–50.
- Seppänen, Marjaana & Pessi, Anne Birgitta (2011) Suuret ikäluokat – paljon auttavia käsiä? Teoksessa Anne Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.) *Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Diakonia-ammattikorkeakoulun tutkimuksia A31*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 165–184.
- Sointu, Liina (2016) *Hoiva suhteessa. Tutkimus puolisoaan hoivaavien arjesta*. Tampere: University Press.
- Stewart-Williams, Steve (2007) Altruism among kin vs. nonkin: effects of cost of help and reciprocal exchange. *Evolution and Human Behavior* 28 (3), 193–198.
- Strassmann, Beverly I. (2011) Cooperation and competition in a cliff-dwelling people. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 108 (2), 10894–10901.
- Strassmann, Beverly I. & Garrard, Wendy M. (2011) Alternatives to the grandmother hypothesis: A meta-analysis of the association between grandparental survival and grandchild survival in patrilineal populations. *Human Nature* 22 (1–2), 201–222.
- Strassmann, Joan E. & Page, Robert E. & Robinson, Gene E. & Seeley, Thomas D. (2011) Kin selection and eusociality. *Nature* 471 (7339), E5–E6.
- Szydlik, Marc (2004) Inheritance and inequality: theoretical reasoning and empirical evidence. *European Sociological Review* 20 (1), 31–45.
- Szydlik, Marc (2008) Intergenerational solidarity and conflict. *Journal of Comparative Family Studies* 39 (1), 97–114.
- Szydlik, Marc (2012) Generations: connections across the life course. *Advances in Life Course Research* 17 (3), 100–111.
- Szydlik, Marc (2016) *Sharing lives: adult children and parents*. New York: Routledge.

- Tanskanen, Antti O. (2014) Isovanhemmat, vanhempien lastenhankinta ja lasten hyvinvointi. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 60/2014. Helsinki: Väestöliitto.
- Tanskanen, Antti O. (2015) Childlessness and investment in nieces, nephews, aunts, and uncles in Finland. *Journal of Biosocial Science* 47 (3), 402–406.
- THL (2013) Sosiaalimenot ja rahoitus 2011. Tilastoraportti 5/2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- THL (2016) Sosiaalimenot ja rahoitus 2014. Tilastoraportti 2/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Titmuss, Richard Morris (1983) *Social policy: an introduction*. London: Allen & Unwin.
- Trivers, Robert (1971) The evolution of reciprocal altruism. *The Quarterly Review of Biology* 46 (1), 35–57.
- Trivers, Robert (2002) *Natural selection and social theory: selected papers of Robert Trivers*. Oxford: University Press.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2012) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Töttö, Pertti (2012) Paljonko on paljon? Luvuilla argumentoinnista empiirisessä tutkimuksessa. Tampere: Vastapaino.
- Valokivi, Heli & Zechner, Minna (2009) Ristiriitainen omaishoiva – läheisten auttamisesta kunnan palveluksi. Teoksessa Anneli Anttonen, Heli Valokivi & Minna Zechner (toim.) *Hoiva. Tutkimus, politiikka ja arki*. Tampere: Vastapaino, 126–153.
- Unikkolinna, Miira (2008) Sandwich-sukupolvi? Tutkimus suurista ikäluokista ja sukupolvien välisestä avunannosta. Pro gradu -tutkielma (Helsingin yliopisto). Verson julkaisuja 1/2008. Lahti: Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Verso.
- Verbakel, Ellen & Metzeltin, Silke F. & Kempen, Gertrudis I. J. M. (2016) Caregiving to older adults: determinants of informal caregivers' subjective well-being and formal and informal support as alleviating conditions. *The Journals of Gerontology, Series B: Social Sciences*, doi:10.1093/geronb/gbw047.
- Vilkko, Anni & Muuri, Anu & Finne-Soveri, Harriet (2010) Läheisapu iäkkään ihmisen arjessa. Teoksessa Marja Vaarama, Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 60–77.
- West, Stuart A. & El Mouden, Claire & Gardner, Andy (2011) Sixteen common misconceptions about the evolution of cooperation in humans. *Evolution and human behavior* 32 (4), 231–262.
- Wilson, Edward O. (2012) *The Social Conquest of the Earth*. New York: Liveright Pub.
- Wynne-Edwards, Vero C. (1962) *Animal dispersion in relation to social behavior*. Edinburg: Oliver and Boyd.
- Wynne-Edwards, Vero C. (1986) *Evolution Through Group Selection*. Oxford: Blackwell.
- Zechner, Minna (2004) Family commitments under negotiation: dual carers in Finland and Italy. *Social Policy and Administration* 38 (6), 640–653.
- Zechner, Minna (2010) *Informaali hoiva sosiaalipoliittisessa kontekstissa*. Tampere: University Press.
- Zechner, Minna & Valokivi, Heli (2009) Hoivan tarve ja vanhan ihmisen toimintakyky. Teoksessa Anneli Anttonen, Heli Valokivi & Minna Zechner (toim.) *Hoiva. Tutkimus, politiikka ja arki*. Tampere: Vastapaino, 154–175.

Lähteet

- Zechner, Minna & Valokivi, Heli (2012) Negotiating care in the context of Finnish and Italian elder care policies. *European Journal of Ageing* 9 (2), 131–140.
- Zelezna, Lada (2016) Care-giving to grandchildren and elderly parents: role conflict or family solidarity? *Ageing & Society*, doi: 10.1017/S0144686X16001434

Perhesukupolvet ja taloudellinen auttaminen. Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama tuki¹

Hans Hämäläinen: *VTM, tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto*

Antti Tanskanen: *VTM, tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto*
hans.hamalainen@helsinki.fi; antti.tanskanen@helsinki.fi

Janus vol. 18 (4) 2010, 374–386

 Janus

Tiivistelmä

Tarkastelemme artikkelissa Sukupolvien ketju -hankkeen kyselyaineistolla suomalaisten vuosina 1945–50 -syntyneiden suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antamaa taloudellista tukea. Antavatko suuret ikäluokat enemmän taloudellista tukea lapsilleen kuin vanhemmilleen? Mitkä tekijät taloudellisen tuen antamista selittävät? Huomattava osa vastaajista antaa taloudellista tukea lapsilleen, mutta vain harva vanhemmilleen. Logistisen regressioanalyysin mukaan todennäköisyyteen antaa lapselleen taloudellista tukea ovat yhteydessä vastaajan tulotaso ja käsitys lapsen taloudellisesta tilanteesta sekä lasten määrä. Tulkitsemme tuloksia sosiologisesta, taloustieteellisestä ja evoluutioteoreettisesta näkökulmasta.

Sosiaalipoliittisissa tutkimuksissa käsitellään usein julkisia tulonsiirtoja, mutta niiden lisäksi perhesukupolvien välinen epävirallinen taloudellinen tuki on yhteiskunnallisesti tärkeää. Vanhempien lapsilleen antaman taloudellisen tuen ja perintöjen myötä vauraus on kasaantunut parantaen nuorempien sukupolvien mahdollisuuksia läpi eri aikakausien sekä erilaisten yhteiskuntien (esim. Borgerhoff Mulder ym. 2009; Shenk ym. 2010; Smith ym. 2010). Toisaalta taloudellista apua antamalla lapset voivat kasvattaa huonosti toimeentulevien vanhempiensa hyvinvointia (Hiilamo & Niemelä 2010). Tässä artikkelissa tarkastelemme epävirallista taloudellista auttamista perhesukupolvien välillä. Perhesukupolvilla tarkoitamme biologisten sukupolvien ketjua (ks. Attias-Donfut & Arber 2000, 2–3; Danielsbacka 2010a). Tutkimme vuosina 1945–50 -syntyneiden suomalaisten

suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antamaa taloudellista tukea.

Artikkeli kiinnittyy kolmeen teoreettiseen näkökulmaan, jotka ovat sosiologinen, taloustieteellinen ja evoluutioteoreettinen. Sosiologisissa tutkimuksissa sukupolvien välistä auttamista on lähestytty esimerkiksi auttajan auttamismahdollisuuksien näkökulmasta. Niissä on myös painotettu, että yksilöt auttavat niitä henkilöitä, jotka ovat eniten avun tarpeessa (Attias-Donfut & Wolff 2000). Tarpeesta lähtevä auttamisnäkemys korostaa tuen kulkemista rikkaammilta sukupolvilta köyhemmille, jolloin sukupolvien välinen taloudellinen eriarvoisuus vähenee. Lisäksi taloudellista avunantoa on pyritty sosiologisissa tutkimuksissa selittämään erilaisilla taustamuuttujilla kuten auttajan sukupuolella, lasten lukumäärällä ja tuloilla (esim. Fokkema ym. 2008).

Sukupolvien välisen taloudellisen auttamisen on myös nähty olevan sidoksissa muun muassa institutionaaliseen sosiaalipolitiikkaan ja perheiden laillisiin velvoitteisiin (Albertini ym. 2007).

Vastaavasti uusklassisessa taloustieteessä on perinteisesti painottunut rationaalisen valinnan teoria, jonka mukaan ihmiset pyrkivät oman etunsa maksimointiin ja kustannusten minimointiin (ks. esim. Becker 1976; Rosenau 2006). Rationaalisen valinnan teorian perusteella voidaan ajatella, että yksilöt auttavat muita vain silloin, kun he voivat olettaa saavansa näiltä myöhemmin vasta-apua. Edun maksimoinnin on katsottu olevan tehokasta nimenomaan taloudellisilla markkinoilla, mutta esimerkiksi jo Adam Smith (2002/1759) totesi, että altruismilla on tärkeä asema perhesuhteissa.

Perheiden taloutta tutkinut taloustieteilijä Gary S. Becker (1993) esittää perheen tuotantoyksikkönä ja väittää, että perheenjäsenten välinen altruismi lisää sen kokonaistuottoa, sillä auttajien ja avustettavien kannattaa ponnistella yhteiseksi hyväksi. Becker myös katsoo, että perheen sisäinen altruismi antaa yksilöille ikään kuin vakuutuksen, joka tarjoaa suojan epävakauden ja onnettomuuden varalle sekä tasaa perheenjäsenten varoja ja hyvinvointia (ks. myös Hiillamo & Niemelä 2010). Perhesukupolvien välisen altruismin osalta Becker (1993) väittää, että investointien virrat menevät luontaisesti sukulinjassa alaspäin, sillä vanhempien panostaminen lapsiinsa on tehokkaampaa kuin toisin päin. Tämä johtuu siitä, että lapsilla on todennäköisesti enemmän jäljellä olevia elinvuosia kuin vanhemmillä ja Beckerin mukaan tärkeää on se, että vanhempien tukiessa lapsiaan he investoivat samalla omien eläkepäiviensä hyvinvointiin. Becker siis väittää, että perheen sisäisestä auttamisesta hyöty palautuu auttajalle ja tukemalla lapsiaan vanhemmat sukupolvet voivat hankkia itselleen epävirallisen eläkevakuutuksen.

Evoluutioteoreettisesta näkökulmasta sukulaisten välistä auttamista on selitetty sukulaisvalinnan teorialla. William D. Hamiltonin (1964a, 1964b) mukaan altruistinen toiminta on sitä merkittävämpää, mitä enemmän yhteisiä geenejä yksilöt jakavat keskenään eli mitä läheisempää sukua he ovat toisilleen. Hamilton esittää, että tukemalla lähisukulaisensa lisääntymismenestymistä (*indirect fitness*) oman välittömän lisääntymismenestyksensä (*direct fitness*) kustannuksella yksilö lisää kokonaiskelpoisuuttaan (*inclusive fitness*). Sukulaisvalinnan teorian näkökulmasta pelkkä lähisukulaisuus ei kuitenkaan ole riittävä peruste altruismille, sillä kokonaiskelpoisuuden lisäämiseksi investointien tulee kohdistua geenien selviytymisen turvaamiseen tulevissa sukupolvissa (Hamilton 1964a, 1964b; Sarmaja 2003; Trivers 1972, 1974). Sukulaisvalinnan teoria siis olettaa, että auttaminen on todennäköisempää ja panostuksiltaan suurempaa nuorempien kuin vanhempien sukupolvien suuntaan, sillä ensin mainittujen avulla on mahdollista edistää geenien jatkuvuutta ja tulevaa selviytymistä.

On kuitenkin syytä painottaa sitä, että ihmiset eivät todennäköisesti juurikaan pohdi geeniensä menestymistä auttaessaan sukulaisiaan. Evoluutiivisissa selitysmalleissa onkin keskeistä se, miten ihmislajin aikaisemmissa elinympäristöissä lisääntymismenestyksen kannalta hyödyllisten käyttäytymismuotojen vaikutukset näkyvät edelleen vaistojen ja tunteiden myötävaikutuksella ihmisten toiminnassa (Hrdy 1999, 114).

Aiempia tutkimustuloksia sukupolvien välisestä taloudellisesta avusta

Epävirallista taloudellista apua on tarkasteltu viime vuosina useissa tutkimuksissa. Albertini, Kohli ja Vogel (2007) ovat tarkastelleet 10 maata käsittävällä Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE) -kyselyaineistolla sukupolvien välistä avunantoa. Hei-

dän tuloksensa osoittavat, että taloudellinen tuki vanhemmilta lapsille on paljon useammin toistuvaa ja intensiivisempää kuin tuki lapsilta vanhemmille. Tutkijoiden mukaan auttamissuhde tasaantuu iän mukana, mutta silti esimerkiksi eläkeikäiset pysyvät vielä nettoantajina lapsiinsa nähden. Lisäksi he toteavat auttamisen olevan sidoksissa hyvinvointivaltioregiimeihin siten, että Etelä-Euroopassa auttaminen on harvempaa mutta määrällisesti suurempaa kuin Pohjois-Euroopassa, jossa auttamista tapahtuu useammin, mutta määrällisesti vähemmän. Keski-Eurooppa jää auttamistavoiltaan näiden kahden väliin.

SHARE-hankkeen aineistoja ovat käyttäneet myös Fokkema, Bekke ja Dykstra (2008) tarkastellessaan yli 50-vuotiaiden eurooppalaisten ja heidän lapsiensa välistä taloudellista auttamista. Hekin huomasivat, että raha virtaa lapsien suuntaan, eikä taloudellista apua juuri anneta vanhemmille. Tutkimuksen mukaan miehet antavat jonkin verran enemmän taloudellista apua lapsilleen kuin naiset, jotka puolestaan tarjoavat muuta käytännön apua miehiä useammin. Tämän ohella tutkijat toteavat vanhempien antaman taloudellisen tuen lisääntyvän, jos heidän lapsensa on vailla palkkatyötä tai puolisoa. Tuen antamisen todetaan olevan myös sidoksissa vanhemman ikään ja eniten taloudellista tukea antavat alle 60-vuotiaat. Lisäksi taloudellisen avun todennäköisyyttä lisää hieman yhteydenpidon tiheys. Myös kokemus auttamisvelvollisuudesta on positiivisesti yhteydessä toteutuneeseen auttamiseen. Vanhempien sosioekonominen asema ennustaa lapsille annettua taloudellista apua: mitä korkeampi vanhempien sosioekonominen status on, sitä todennäköisemmin he tukevat lastaan taloudellisesti. Vastaavasti tutkijat toteavat vanhempien olevan taipuvaisempia auttamaan, jos heidän lapsensa on korkeammin koulutettu. Kiinnostavaa on, että lasten lukumäärä ei vaikuta taloudellisen tuen antamiseen. Valitettavasti lastenlasten olemassaolon tai määrän vaikutusta ei ole tutkimuksessa huomioitu, mutta ne, joiden mielestä isovanhempien

velvollisuus on tukea taloudellisesti lastenlapsia ja heidän perheitään antavat todennäköisemmin taloudellista apua lapsilleen.

Heikki Hiilamo ja Mikko Niemelä (2010) ovat käyttäneet tutkimuksessaan kahta aineistoa, jotka ovat European Social Survey (ESS) sekä Luxemburg Income Study (LIS). He tutkivat vanhempien antamaa taloudellista tukea kotitalouden ulkopuolella asuville lapsilleen ja lastenlapsilleen sekä vanhempien jälkeläisiltään saamaa taloudellista tukea Euroopassa. Myös heidän tuloksiensa mukaan sukupolvien väliset tulonsiirrot kulkevat selvästi useammin vanhemmilta lapsille kuin päinvastoin kaikissa tutkituissa maaryhmissä (Suomi, muut Pohjoismaat, Keski-Eurooppa, Etelä-Eurooppa, Itä-Eurooppa, anglosaksiset maat) ja he toteavat, ettei maaryhmien välillä ole havaittavissa systemaattisia eroja. Lisäksi Ruotsia (Fritzell & Lennartsson 2005), Ranskaa (Arrondel & Masson 2001) ja Saksaa (Kohli 1999) käsittelevissä tutkimuksissa on huomattu, että sukupolvien väliset tulonsiirrot kulkevat vanhemmilta sukupolvilta nuoremmille.

Maiden välisiä eroja tarkastellessaan Hiilamo ja Niemelä (2010) kuitenkin havaitsivat, että Etelä- ja Itä-Euroopassa, joissa julkinen tulonsiirtojärjestelmä on vaatimaton, tulonsiirrot lapsilta vanhemmille ovat selvästi yleisempiä kuin muissa maissa. Tosin auttamisrakenteet eivät ole heidän mukaansa täysin kiinnittyneitä hyvinvointivaltiomalleihin, sillä yksittäisten maiden välillä saattaa olla huomattavia eroja maaryhmien sisällä. Esimerkiksi Suomessa taloudellinen tuki lapsilta vanhemmille on selvästi yleisempää kuin muissa Pohjoismaissa.

Sukupolvien ketju -tutkimushankkeen aineistoihin perustuvan tutkimuksen mukaan niistä vastaajista, joilla oli lapsia, noin puolet oli antanut heille taloudellista tukea viimeisen vuoden aikana. Vain noin joka kymmenes suurten ikäluokkien edustajista oli antanut taloudellista

apua muille kuin omille lapsilleen. Suuret ikäluokat saivat itse taloudellista tukea lapsiltaan vain harvoin. Vastaavasti suurten ikäluokkien lasten aineiston vastaajista noin neljännes oli antanut – tavallisesti hyvin vaatimatonta – taloudellista tukea jollekin toiselle aikuiselle, mutta vain alle viisi prosenttia ilmoitti antaneensa sitä äidilleen ja ainoastaan kolme prosenttia isälleen. (Haavio-Mannila ym. 2009; ks. myös Roos ym. 2009; Hämäläinen & Roos 2009; Majamaa 2009a.) Suuret ikäluokat antavat taloudellista apua lapsilleen tavallisimmin jokapäiväisiin menoihin, kuten esimerkiksi ruokaa, vaatteita tai asumista varten (Haavio-Mannila ym. 2009). Myös muualla Euroopassa taloudellista apua annetaan yleisimmin jokapäiväisiin menoihin ja sen ohella hieman vähemmässä määrin erilaisiin kodinhankeihin (Fokkema ym. 2008). Lisäksi lähes neljännes eurooppalaisista vanhemmista ilmoittaa tukeneensa lapsiaan ilman erityistä syytä (emt.), mutta suomalaisista suurista ikäluokista tästä syystä taloudellista tukea ilmoittaa antaneensa vain harva (Haavio-Mannila ym. 2009).

Tutkimuskysymykset ja aineisto

Aiemman epävirallista taloudellista auttamista koskevan tutkimuksen perusteella tuki kulkee yleensä vanhemmilta lapsille. Taloudellista tukea käsittelevissä tutkimuksissa on kuitenkin usein keskitytty kahden sukupolven – vanhempien ja lasten – väliseen vuorovaikutukseen, jolloin ei selviä antavatko yksilöt enemmän apua lapsilleen vai vanhemmilleen. Tässä artikkelissa otamme tarkasteluun mukaan kolmannen sukupolven ja tutkimme suurten ikäluokkien kahteen suuntaan antamaa taloudellista tukea. Kolmen sukupolven välistä vaihtoa on tarkasteltu aiemmin enemmän käytännön avun osalta. Suurista ikäluokista on tällöin puhuttu niin sanottuna kerrosvoileipä-sukupolvena, sillä heidän on katsottu voivan joutua vastaamaan samanaikaisesti sekä ikääntyvien vanhempiensa että lastensa hoidosta (esim. Unikkolinn 2008; Grundy &

Henretta 2006). Kysymme: Antavatko suuret ikäluokat enemmän taloudellista tukea lapsilleen kuin vanhemmilleen? Mitkä tekijät selittävät taloudellisen tuen antamista?

Tutkimusaineistomme on Tilastokeskuksen Sukupolvien ketju -tutkimushankkeelle (ks. Haavio-Mannila ym. 2009) keräämä kyselylomakeaineisto. Aineisto koostuu vuosina 1945–50 syntyneitä suomalaisia suuria ikäluokkia edustavasta satunnaisotoksesta, joka on poimittu Tilastokeskuksen perhetilastosta. Aineiston keruu on toteutettu suomen- ja ruotsinkielisenä maaliskuun ja toukokuun välillä vuonna 2007. Niille henkilöille, jotka eivät palauttaneet lomaketta ensimmäiseen määräpäivään mennessä, lähetettiin muistutuskirje. Niille, jotka eivät vielä muistutuskirjeen lähettämisen jälkeenkään palauttaneet vastauksia, lähetettiin kyselylomake ja saatekirje kahteen kertaan uudelleen. Lopulta kyselyyn vastasi 1115 henkilöä ja vastausprosentiksi muodostui 56.

Väestöryhmittäin tarkasteltuna naiset vastasivat kyselyyn miehiä useammin. Siviilisäädyn mukaan lesket, avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa elävät sekä eronneet olivat naimattomia ahkerampia vastaajia. Korkeammin koulutetut puolestaan vastasivat vähemmän koulutettuja aktiivisemmin. Lapin läänissä vastausprosentti oli suurin ja Itä-Suomen läänissä pienin. Suomea äidinkielenään puhuvat vastasivat ruotsinkielisiä hieman useammin. Tilastollisen kuntaryhmän mukaan vastanneiden välillä ei ollut juurikaan eroa. (Haavio-Mannila ym. 2009, 22–23; katoanalyysistä ks. Majamaa 2009b.) On vielä huomautettava, että suurten ikäluokkien aineistossa annettu taloudellinen tuki saattaa ylikorostua. Parempituloiset näet antavat taloudellista tukea yleensä enemmän ja he ovat vastanneet kyselyyn pienempituloisia aktiivisemmin (Majamaa 2009b).

Sukupolvien ketju -hankkeen aineistoilla on aiemmin tutkittu muun muassa auttamisasen-

teita (Tanskanen & Danielsbacka 2009; Haavio-Mannila ym. 2009), asenteiden ja auttamisen yhteyttä (Danielsbacka 2010b) sekä käytännön auttamista ja taloudellista tukemista (Haavio-Mannila ym. 2009; Tanskanen ym. 2009). Tässä artikkelissa tarkastelemme aineiston niitä kysymyksiä, joilla on selvitetty suurten ikäluokkien omille lapsilleen ja vanhemmilleen antamaa taloudellista tukea. Kyselylomakkeessa on lapsille annetun taloudellisen tuen osalta kysytty, onko vastaaja antanut lapselleen taloudellista tukea viimeisen 12 kuukauden aikana ja kuinka paljon. Lomakkeessa on kysytty erikseen neljälle vanhimmalle lapselle annetusta taloudellisesta tuesta. Vastaajat ovat siis voineet vastata antaneensa tukea useammalle kuin yhdelle lapselle. Tarkastelussamme vastaaja on laskettu taloudellista tukea antaneeksi silloin, jos hän on antanut tukea vähintään yhdelle lapselleen. Suurten ikäluokkien vanhemmilleen antaman taloudellisen tuen osalta lomakkeessa on kysytty äidille ja isälle annetusta taloudellisesta tuesta erikseen. Olemme koodanneet vastaajan taloudellisen tuen antajaksi mikäli hän on antanut taloudellista tukea vähintään toiselle vanhemmalleen.

Olemme luokitelleet suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antamaa taloudellista tukea käsittelevät muuttujat kahdella tavalla. Ensimmäinen muuttuja koskee sitä, ovatko vastaajat antaneet taloudellista tukea ylipäättään ja toinen sitä, ovatko he antaneet taloudellista tukea yli 250 euroa. Kansainvälisissä tutkimuksissa (esim. Albertini ym. 2007) on käytetty usein taloudellisen tuen rajana juuri 250 euroa. Tutkimme nimenomaan perhesukupolvien ja tarkastelun kohteena ovat vastaajat, joilla on sekä vähintään yksi biologinen lapsi että toinen biologinen vanhempi elossa (n=288). Lisäksi suurten ikäluokkien lapsia koskevaan analyysiin on otettu mukaan ne vastaajat, joilla on vähintään yksi lapsi ja joiden kaikki lapset ovat vastaajan biologisia lapsia (n=827) (ks. Taulukko 1).

Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama taloudellinen tuki

Kuviossa 1 on esitetty jakaumat siitä, millaiseksi suuret ikäluokat arvioivat lastensa ja vanhempiensa taloudellisen tilanteen. On huomattava, että kyseessä ei ole lasten ja vanhempien todellinen taloudellinen tilanne, vaan ainoastaan suurten ikäluokkien arvio siitä. Tämä saattaa kuitenkin olla annetun tuen kannalta tärkeämpi tieto kuin varsinaiset tulot, sillä se vaikuttaa mahdollisesti enemmän taloudelliseen tukemiseen kuin varsinaiset tulot. Ongelmallista on, että kyselyssä ei ole kysytty erikseen vastaajan arvioita äidistä ja isästä eikä eri lapsista. Tämän vuoksi on epäselvää kenen mukaan vastaaja on vastannut esimerkiksi sellaisessa tapauksessa, jossa hän arvioi vaikkapa yhden lapsen pienituloiseksi, mutta toisen varakkaaksi.

Kuviosta 1 huomataan, että noin puolet suurista ikäluokista arvioi lastensa olevan keskituloisia, viidennes varakkaita tai hyvin toimeentulevia ja noin neljännes pienituloisia. Vastaavasti vanhempiensa mieltää pienituloisiksi noin puolet suurista ikäluokista, kolmasosa arvioi heidät keskituloisiksi ja kuudesosa varakkaiksi tai hyvin toimeentuleviksi. Vastaajien esittämien arvioiden mukaan heidän vanhempiensa vaikuttaa olevan lapsia suurempi taloudellisen tuen tarve.

Kuviossa 2 on esitetty jakaumat suurten ikäluokkien antamasta taloudellisesta tuesta. Kuviosta nähdään, että noin puolet suurista ikäluokista on antanut taloudellista tukea lapsilleen kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana, ja 40 prosenttia on antanut tukea yli 250 euroa. Vastaavasti vanhemmilleen taloudellista tukea on antanut ainoastaan 1,4 prosenttia suurista ikäluokista ja vain 0,4 prosenttia on antanut sitä yli 250 euroa. Suuret ikäluokat siis antavat huomattavia määriä taloudellista tukea lapsilleen, mutta eivät anna juuri lainkaan taloudellista tukea vanhemmilleen,

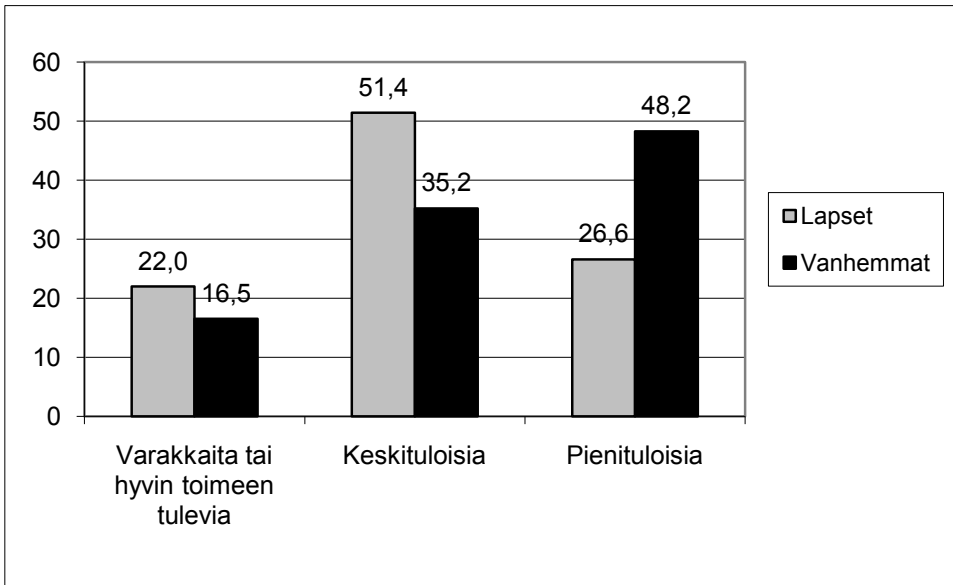
Taulukko I Kuvailevia tietoja kyselyn vastaajista (%)

	Lapsi ja vanhempi a) (n=260–288)	Lapsi b) (n=755–827)
Sukupuoli		
Mies	44,1	45,1
Nainen	55,9	54,9
Siviilisääty		
Avoliitto	15,4	15,0
Avoliitto	67,1	66,9
Naimaton, eronnut tai leski	17,5	18,1
Vastaajan tulot kuukaudessa verojen jälkeen		
alle 1000 euroa	16,9	22,5
1000-2000 euroa	62,7	58,3
2001-3000 euroa	15,8	14,2
yli 3000 euroa	4,6	5,0
Biologisten lasten lukumäärä		
Yksi	21,9	20,8
Kaksi	46,9	46,2
Kolme	20,8	22,9
Neljä tai enemmän	10,4	10,2
Biologisten lastenlasten lukumäärä		
Ei yhtään	32,8	33,0
Yksi	15,3	14,5
Kaksi	21,9	20,6
Kolme	11,7	11,8
Neljä tai enemmän	18,2	20,0
Asuuko lasten kanssa		
Ei	89,6	87,4
Kyllä	10,4	12,6

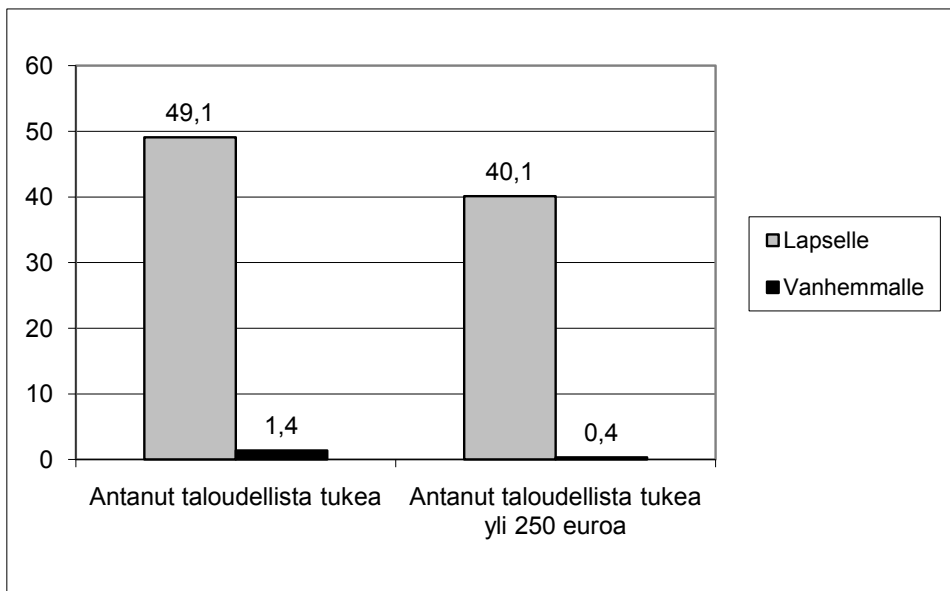
Lähde: Sukupolvien ketju

a) Vastaajat, joilla ainakin yksi lapsi ja vähintään toinen vanhempi elossa

b) Vastaajat, joilla vähintään yksi lapsi

Kuvio 1 Suurten ikäluokkien arvio lastensa ja vanhempinsa taloudellisesta tilanteesta (%) (n=282–284)

Kuvio 2 Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama taloudellinen tuki (%) (n=279–284)

Taulukko 2 Logistinen regressioanalyysi: suurten ikäluokkien lapsilleen antama taloudellinen tuki (OR) (n=668)

	Taloudellinen tuki	Taloudellinen tuki yli 250 euroa
Sukupuoli		
Mies	1,00	1,00
Nainen	1,07	1,11
Siviilisäät		
Avoliitto	1,00	1,00
Avoliitto	1,05	1,26
Naimaton, eronnut tai leski	0,58	0,77
Vastaaajan tulot kuukaudessa verojen jälkeen		
alle 1000 euroa	1,00	1,00
1000-2000 euroa	1,87 **	2,10 **
2001-3000 euroa	5,18 ***	6,53 ***
yli 3000 euroa	7,98 ***	10,71 ***
Biologisten lasten lukumäärä		
Yksi	1,00	1,00
Kaksi	1,13	1,15
Kolme	1,49	1,47
Neljä tai enemmän	4,37 ***	3,70 ***
Biologisten lastenlasten lukumäärä		
Ei yhtään	1,00	1,00
Yksi	1,23	0,95
Kaksi	0,75	0,77
Kolme	1,13	0,98
Neljä tai enemmän	0,74	0,70
Asuuko lasten kanssa		
Ei	1,00	1,00
Kyllä	0,79	0,99
Arvio lasten taloudellisesta tilanteesta		
Varakas tai hyvin toimeen tuleva	1,00	1,00
Keskituloinen	2,85 ***	2,99 ***
Pienituloinen	6,00 ***	4,84 ***

Lähde: Sukupolvien ketju

Vastaaajat, joilla vähintään yksi lapsi

p * < .05, ** < .01, *** < .001

vaikka he arvioivat vanhempansa selvästi useammin pienituloisiksi.

Lapsille annettu taloudellinen tuki

Seuraavaksi tutkimme tarkemmin mitkä tekijät selittävät annettua taloudellista tukea. Suurten ikäluokkien vanhemmilleen antamaa taloudellista tukea ei ole mielekästä tarkastella taustamuuttujittain johtuen annetun tuen määrän vähäisyydestä. Tämän vuoksi tarkastelemme vain suurten ikäluokkien lapsilleen antamaa taloudellista tukea.

Taulukossa 2 on esitetty logistisen regressioanalyysin tulokset koskien suurten ikäluokkien suhteellista todennäköisyyttä antaa taloudellista tukea lapsilleen erilaisten taustamuuttujien mukaan. Taustamuuttujiksi olemme valinneet vastaajan sukupuolen, siviilisäädyn, tulot, lasten määrän, lastenlasten määrän, asuuko vastaaja lasten kanssa ja hänen arvionsa lasten taloudellisesta tilanteesta, joilla voidaan aiemman tutkimuksen perusteella olettaa olevan yhteys annettuun taloudelliseen tukeen (ks. Albertini ym. 2007; Fokkema ym. 2008; Attias-Donfut & Wolff 2000). Aineiston uudelleenkodeauksesta johtuvista syistä ei lapsen taustamuuttujia ole mahdollista tarkastella (ks. luku Tutkimuskysymykset ja aineisto), joten tämä jää jatkotutkimuksen aiheeksi.

On myös mainittava, että logistinen regressioanalyysi ei selitä toteutuneita jakaumia, vaan pyrkii ennustamaan todennäköisyyttä. Niin sanotut vedonlyöntisuhteiden suhteet (odds ratio) kertovat sen, kuinka suuri suhteellinen todennäköisyys tutkitulla ryhmällä on kuulua tiettyyn joukkoon, kun muut tekijät vakioidaan. Yli yhden arvot kertovat vertailuryhmää suuremmasta suhteellisesta todennäköisyydestä ja alle yhden vertailuryhmää pienemmästä suhteellisesta todennäköisyydestä. (ks. Menard 2002; Jokivuori & Hietala 2007, 70–71.)

Taulukossa 2 ensimmäinen logistinen regressiomalli koskee taloudellista tukea ylipäätään ja toinen yli 250 euron suuruista taloudellista tukea, mutta on huomioitava, että tulokset malleissa ovat hyvin samanlaisia. Vastaajan tulojen mukaan ne, jotka ansaitsevat enemmän, myös todennäköisemmin antavat taloudellista tukea lapsilleen ja erot ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä. Biologisten lasten lukumäärä tuottaa myös tilastollisesti merkitseviä eroja verrattaessa niitä, joilla on yksi lapsi niihin, joilla on neljä lasta tai enemmän. Jälkimmäisenä mainitulla ryhmällä on suurempi suhteellinen todennäköisyys tukea lapsiaan. Lisäksi tilastollisesti merkitseviä eroja on sen mukaan millaiseksi suuret ikäluokat arvioivat lastensa taloudellisen tilanteen. Keskituloisiksi tai pienituloisiksi lastensa taloudellisen tilanteen arvioivilla on suurempi suhteellinen todennäköisyys antaa taloudellista tukea lapsensa varakkaiksi tai hyvin toimeen tuleviksi arvioiviin nähden. Tilastollisesti merkitseviä eroja suhteellisessa todennäköisyydessä ei puolestaan ole sukupuolen, siviilisäädyn, lastenlasten lukumäärän tai sen perusteella asuuko vastaaja lasten kanssa.

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa olemme tarkastelleet suuria ikäluokkia niin kutsuttuna kerrosvoileipäasukopolvena (ks. Unikkolinn 2008; Grundy & Henretta 2006) ja kysyneet, antavatko suuret ikäluokat enemmän taloudellista tukea lapsilleen kuin vanhemmilleen, ja mitkä tekijät selittävät taloudellisen tuen antamista. Analyysi osoittaa, että suuri osa suurten ikäluokkien vastaajista antaa huomattavissa määrin taloudellista tukea lapsilleen, mutta ei anna sitä juuri lainkaan vanhemmilleen. Näin on siitakin huolimatta, että suurempi osa suurista ikäluokista arvioi vanhempiansa olevan pienituloisempia kuin lastensa, jonka voidaan katsoa heijastelevan avun tarvetta. Myös useissa aiemmissa sukupolvien välistä taloudellista tukea tarkastelevissa

tutkimuksissa on huomattu tuen kulkevan sukupolvien ketjussa vanhemmilta sukupolvilta nuoremmille (esim. Hiilamo & Niemelä 2010; Fokkema ym. 2008; Albertini ym. 2007; Fritzell & Lennartsson 2005; Kohli 1999).

Tulokset eivät siis tue Attias-Donfut & Wolffin (2000) esittämää näkemystä, jonka mukaan yksilöt auttavat ennen kaikkea niitä, jotka ovat eniten avun tarpeessa. Toisaalta tutkimuksemme tulosten mukaan ne suurten ikäluokkien vastaajat, jotka arvioivat lastensa tilanteen heikoksi tukevat lapsiaan todennäköisemmin. Avun tarpeella vaikuttaa siis olevan merkitystä lapsille annettuun taloudelliseen tukeen. Lisäksi saamiemme tulosten perusteella paremmat tulot ja suurempi lasten lukumäärä lisäävät suhteellista todennäköisyyttä siihen, että suuret ikäluokat antavat lapsilleen taloudellista tukea. Tulojen osalta tulokset ovat yhteneviä yli 50-vuotiaita eurooppalaisia koskevan tutkimuksen kanssa, mutta eurooppalaisten vanhempien kohdalla lasten lukumäärä ei tuottanut tilastollisesti merkittäviä eroja annetussa taloudellisessa tuessa (ks. Fokkema ym. 2008).

Attias-Donfut & Wolff (2000) ovat huomauttaneet, että sukupolvien välinen taloudellinen tuki tasaa tuloja sukupolvien välillä. Keskeistä kuitenkin on ensinnäkin se, että tuki ei kulje vain sukupolvelta vaan sukulaiselta toiselle. Esimerkiksi suuret ikäluokat antavat tukea nimenomaan omille lapsilleen, eivät kenelle tahansa nuoremman sukupolven edustajalle (ks. Haavio-Mannila 2009). Tämä merkitsee tulojen tasausta perhesukupolvittain, mikä samalla tarkoittaa varallisuuserojen kasvua samaa ikäluokkaa olevien eri perhesukupolviin kuuluvien välillä ja lisää siten taloudellista eriarvoisuutta lasten ikäpolvessa. Toiseksi tulojen taseus perhesukupolvien välillä ei analysimme perusteella näytä toteutuvan ylöspäin (ks. myös emt.).

On myös korostettu, että institutionaalisella sosiaalipolitiikalla on vaikutusta perhesukupol-

vien välillä annettavaan taloudelliseen tukeen. Hiilamo ja Niemelä (2010) huomasivat Euroopan maita vertaillessaan, että hyvinvointivaltion suppeus selittää osittain ylöspäin annettua taloudellista tukea. Niissä maissa, joissa valtion vanhuksille tarjoama sosiaaliturva on heikko, aikuiset lapset tukevat vanhempiaan enemmän, mutta tämänkään osalta erot maiden tai hyvinvointivaltioregiimien välillä eivät olleet täysin johdonmukaisia. Hyvinvointivaltion laajuus ei myöskään selitä vanhempien lapsilleen antamaa taloudellista tukea, sillä lapsia tuetaan taloudellisesti hyvinvointivaltiotyyppistä riippumatta.

Suomi on pohjoismainen hyvinvointivaltio, jossa sosiaalipolitiikan suunnanmuutoksesta (Julkunen 2001) huolimatta vanhuksille on valtion taholta taattu pääsääntöisesti vähintään jonkinlainen sosiaaliturva. Tämä varmasti vähentää epävirallisen tuen tarvetta ainakin niiden osalta, jotka nauttivat riittävän tasoista eläkettä. Eläkeikään ehtineillä ei välttämättä ole yhtä suurta kulutustarvetta kuin nuorilla (Hiilamo & Niemelä 2010). Suurten ikäluokkien vanhemmat myös edustavat ikäpolvea, joka on tottunut pärjäämään niukoilla resursseilla (Roos 1987), mikä mahdollisesti näkyy heidän halukkuudessaan ottaa apua vastaan.

Vastaavasti nuorten taloudellisen tilanteen on todettu olevan usein epävarma opiskelusta ja epävakaasta työmarkkina-asemasta johtuen (ks. esim. Berndtson 2004; Moisio 2008; Kauppinen & Karvonen 2008). Mikäli sosiaaliturvajärjestelmä ei ole pystynyt kompensoimaan riittävästi näitä tekijöitä, on sen nähty heijastuvan auttamiskäytäntöihin eli nuorille suuntautuvaan epäviralliseen taloudelliseen tukeen. On kuitenkin huomattava, että Suomessa taloudellista puutetta esiintyy myös vanhusväestön keskuudessa johtuen esimerkiksi eläkejärjestelmän puutteista (ks. esim. Moisio 2008), ja toisaalta valtio ja kunnat tukevat myös nuorten toimeentuloa. Aiemmassa tutkimuksessa (Fritzell & Lennartsson 2005) onkin osoitettu, että hyvätuloisilla lapsilla

on suurempi todennäköisyys saada taloudellista tukea vanhemmiltaan kuin muilla. Avun tarpeesta lähtevän tulkinnan ohella voitaneen puhua vanhempien tuesta lapsilleen elintasokilpailussa (ks. Hiilamo & Niemelä 2010).

Tuloksemme tukevat taloustieteellistä näkemystä sikäli, että taloudellisen tuen nettovirta kulkee sukulinjassa alaspäin. Taloustieteellinen näkökulma painottaa kuitenkin rationaalista valintaa, jonka mukaan lasten avustaminen on vanhempien tukemista kannattavampaa, koska lapsilta on mahdollista saada myöhemmin vasta-apua. Vanhemmat investoivat lapsiinsa ikään kuin vakuutuksena omien vanhojen päiviensä varalta. (ks. Becker 1993.) Edellä esittämämme analyysin perusteella tämä tulkinta on kuitenkin ongelmallinen, koska suuret ikäluokat eivät itse juuri tue vanhempiaan taloudellisesti. Tämän johdosta heidän ei ehkä ole kovin perusteltua olettaa, että heidän lapsensa auttaisivat heitä tulevaisuudessa taloudellisesti.

Olemme tarkastelleet vain yhtä avun muotoa eli taloudellista tukea. Voidaan pohtia liittyvätkö tulokset siihen, että juuri taloudellista tukea annetaan lähinnä nuorempien polvien suuntaan. Sukupolvien ketju -hankkeen aineistoilla tehdyssä tutkimuksessa huomattiin, että suuret ikäluokat antavat käytännön apua huomattavasti enemmän – kuin taloudellista tukea – myös vanhemmilleen (Haavio-Mannila ym. 2009; käytännön avusta ks. myös Brandt ym. 2009). Keskeistä kuitenkin on, että myös käytännön avun osalta nettovirta kulkee sukulinjassa alaspäin ja ja omia lapsia autetaan eniten. Vanhempien ja lasten auttamissuhde ei näytä perustuvan sukupolvien välisen avun vastavuoroiselle vaihdolle ainakaan alaspäin annettun avun osalta.

Evoluutioteorian mukaan auttaminen on todennäköisempää ja kustannuksiltaan merkittävämpää nuorempien kuin vanhempien sukupolvien suuntaan, sillä ainoastaan ensin mainittujen avulla on mahdollista tukea omien geenien

selviytymistä tulevaisuudessa (Hamilton 1964a, 1964b; Sarmaja 2003; Trivers 1972; 1974). Tämä merkitsee, että henkilöt ovat taipuvaisia auttamaan enemmän lapsiaan kuin vanhempiaan. Tutkimuksemme tulokset tukevat vahvasti tätä näkemystä.

On myös huomattava, että sosiologiset, taloustieteelliset ja evoluutioteoreettiset selitysmallit eivät ole välttämättä toisiaan poissulkevia (ks. myös Danielsbacka 2010a). Teoriat operoivat usein erilaisilla teoreettisilla tasoilla ja onkin syytä erottaa toisistaan läheiset ja perustavat selitykset. Läheiset selitykset ovat suoria seurauksia jostakin, kun taas perustavat selitykset ovat syvempiä ja samalla pohjana läheisille selityksille (Sanderson 2001, 1). Auttaminen siis kulkee perhesukupolvien ketjussa alaspäin, mutta auttamispäätöksiin voivat vaikuttaa useat erilaiset tekijät.

Viite

¹ Artikkelissa käytetään Sukupolvien ketju -tutkimushankkeen aineistoja. Hanketta on rahoittanut Suomen Akatemia (29885301, 2006–2009). Kiitämme hankkeen tutkijoita, Mirrka Danielsbackaa ja kahta referreetä artikkelikäsitteistä koskeneista kommentaiteista.

Kirjallisuus

Albertini, Marco; Kohli, Martin & Vogel Claudia (2007) Intergenerational transfers of time and money in European families: common patterns different regimes? *Journal of European Social Policy* 17 (4), 319–334.

Arrondel, Luc & Masson, André (2001) Family Transfers Involving Three Generations. *Scandinavian Journal of Economics* 103 (3), 415–443.

Attias-Donfut, Claudine & Arber, Sara (2000) Equity and solidarity across the generations. Teoksessa Sara Arber & Claudine Attias-Donfut (toim.) *The Myth of Generational Conflict. The family and state in ageing societies*. London: Routledge, 1–21.

- Attias-Donfut, Claudine & Wolff, Francois-Charles (2000) The Redistributive Effects of Generational Transfers. Teoksessa Sara Arber & Claudine Attias-Donfut (toim.) *The Myth of Generational Conflict: the Family and State in Ageing Societies*. London: Routledge, 22–46.
- Becker, Gary S. (1976) *The Economic Approach to Human Behavior*. Chicago: University of Chicago Press.
- Becker, Gary S. (1993) *A treatise on the family*. Enlarged edition. London: Harvard university press.
- Berndtson, Taru (2004) Opiskelijätutkimus 2003. Opiskelijoiden toimeentulo ja toimeentulon ongelmat. *Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia* 65. Helsinki: KELA.
- Borgerhoff Mulder, Monique; Bowles, Samuel; Hertz, Tom; Bell, Adrian; Beise, Jan; Clark, Greg; Fazio, Ila; Gurven, Michael; Hill, Kim; Hooper, Paul L.; Irons, William; Kaplan, Hillard; Leonetti, Donna; Low, Bobbi; Marlowe, Frank; McElreath, Richard; Naidu, Suresh; Nolin, David; Piraino, Patrizio; Quinlan, Rob; Schniter, Eric; Sear, Rebecca; Shenk, Mary; Smith, Eric Alden; von Rueden, Christopher & Wiessner, Polly (2009) Intergenerational Wealth Transmission and the Dynamics of Inequality in Small-Scale Societies. *Science* 326 (5953), 682–688.
- Brandt, Martina; Haberkern, Klaus & Szydlik, Marc (2009) Intergenerational Help and Care in Europe. *European Sociological Review* 25 (5), 585–601.
- Danielsbacka, Mirkka (2010a) Perhe, asenteet ja auttaminen. Näkökulmia perhesukupolvien väliseen vuorovaikutukseen. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto: Sosiaalitieteiden laitos.
- Danielsbacka, Mirkka (2010b) Vaikuttaako asenne auttamiseen? Suuret ikäluokat ja lastenlasten hoito. *Gerontologia* 24 (1), 14–26.
- Fritzell, Johan & Lennartsson, Carin (2005) Financial Transfers between Generations in Sweden. *Ageing & Society* 25 (6), 397–414.
- Fokkema, Tineke; ter Bekke, Susan & Dykstra, Pearl A. (2008) *Solidarity between parents and their adult children*. Netherlands interdisciplinary demographic institute. Amsterdam: Aksant.
- Grundy, Emily & Henretta, John C. (2006) Between elderly parents and adult children. A new look at the intergenerational care provided by the 'sandwich generation'. *Ageing and Society* 26 (5), 707–722.
- Haavio-Mannila, Elina; Majamaa, Karoliina; Tanskanen, Antti; Hämäläinen, Hans; Karisto, Antti; Rotkirch, Anna & Roos, J.P. (2009) Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 107. Helsinki: Kela.
- Hamilton, W. D. (1964a) The Genetical Evolution of Social Behaviour I. *Journal of Theoretical Biology* (7), 1–16.
- Hamilton, W. D. (1964b) The Genetical Evolution of Social Behaviour II. *Journal of Theoretical Biology* (7), 17–52.
- Hiilamo, Heikki & Niemelä, Mikko (2010) Paras turva perheessä? Suomen kotitalouksien väliset tulonsiirrot kansainvälisessä vertailussa. Teoksessa Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (toim.) *Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*, ilmestyy.
- Hrdy, Sarah Blaffer (1999) *Mother nature: a history of mothers, infants, and natural selection*. New York: Pantheon Books.
- Hämäläinen, Hans & Roos, J.P. (2009) Helping patterns in Finland, from the war generation to the children of baby boomers. Seminar paper: European Sociology Association, Lissabon September 2–6.2009. Internetissä osoitteessa: <http://blogs.helsinki.fi/gentrans/hankkeen-yleiskuvaus/esitykset/>. Haettu 25.5.2010.
- Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2007) Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Porvoo: WSOY.
- Julkunen, Raija (2001) *Suunnanmuutos: 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Kauppinen, Timo M. & Karvonen, Sakari (2008) Nuorten aikuisten toimeentulo-ongelmat. Teoksessa Pasi Moiso, Sakari Karvonen, Jussi Simpura & Matti Heikkilä (toim.): *Suomalaisten hyvinvointi 2008*. Helsinki: Stakes, 76–95.
- Kohli, Martin (1999) Private and Public Transfers between Generations: Linking the Family and the State. *European Societies* 1 (1), 81–104.
- Majamaa, Karoliina (2009a) Suurten ikäluokkien aikuisille lapsilleen antama taloudellinen tuki. Esitelmä Sukupolvien ketju -tutkimuksen julkistamistilaisuudessa 8.12.2009. Kela.
- Majamaa, Karoliina (2009b) Kuka vastaa kyselyihin? Katoanalyysi yhdestä perhetutkimuksesta. *Hyvinvointikatsaus* 4/2009, 54–57.

- Menard, Scott (2002) *Applied Logistic Regression Analysis*. Second Edition. London: Sage.
- Moisio, Pasi (2008) *Köyhyyden ja toimeentulo -ongelmien kehitys*. Teoksessa Pasi Moisio, Sakari Karvonen, Jussi Simpura & Matti Heikkilä (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2008*. Helsinki: Stakes, 256–275.
- Roos, J.P. (1987) *Suomalainen elämä: tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*. Helsinki: SKS.
- Roos, J.P.; Rotkirch, Anna & Haavio-Mannila, Elina (2009) *On inequality of intergenerational transfers: baby boomers as helpers of their children*. Seminar paper: European Sociology Association, Lissabon September 2–6.2009. Internetissä osoitteessa: <http://blogs.helsinki.fi/gentrans/hankkeen-yleiskuvaus/esitykset/>. Haettu 25.5.2010.
- Rosenau, Pauline (2006) *Is economic theory wrong about human nature?* *Journal of economic and social policy* 10 (2), 61–77.
- Sanderson, Stephen K. (2001) *The evolution of human sociality. A Darwinian conflict perspective*. Oxford: Rowman & Littlefield.
- Sarmaja, Heikki (2003) *Ihmislajin perheenmuodostuksen evoluutiopsykologinen perusta*. *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (3), 223–243.
- Shenk, Mary K.; Borgerhoff Mulder, Monique; Beise, Jan; Clark, Gregory; Irons, William; Leonetti, Donna; Low, Bobbi S.; Bowles, Samuel; Hertz, Tom; Bell, Adrian & Piraino, Patrizio (2010) *Intergenerational Wealth Transmission among Agriculturalists*. *Current Anthropology* 51 (1), 65–83.
- Smith, Adam (2002/1759) *The theory of moral sentiments*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Smith, Eric Alden; Hill, Kim; Marlowe, Frank W.; Nolin, David; Wiessner, Polly; Gurven, Michael; Bowles, Samuel; Borgerhoff Mulder, Monique; Hertz, Tom & Bell, Adrian (2010) *Intergenerational Wealth Transmission and Inequality in Premodern Societies*. *Current Anthropology* 51 (1), 19–34.
- Tanskanen, Antti & Danielsbacka, Mirkka (2009) *Perheen vai yhteiskunnan vastuu? Suurten ikäluokkien auttamisasteiden tarkastelua*. *Janus* 17 (1), 20–35.
- Tanskanen, Antti; Hämäläinen, Hans & Danielsbacka, Mirkka (2009) *Moderni isoäitihypoteesi – evoluutioteoreettinen tulkinta isoäideiltä saadusta lastenhoitoavusta*. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (4), 375–386.
- Trivers, Robert L. (1974) *Parent-Offspring Conflict*. *American Zoologist* 14 (1), 249–164.
- Trivers, Robert L. (1972) *Parental investment and sexual selection*. Teoksessa Robert Trivers (2002) *Natural selection and social theory: selected papers of Robert Trivers*. New York: Oxford University Press.
- Unikkolinna, Miira (2008) *Sandwich-sukupolvi? Tutkimus suurista ikäluokista ja sukupolvien välisestä avunannosta. Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan sosiaali-alan osaamiskeskus Verso*. Lahti: M&P Paino.

Autetaanko lapsia enemmän kuin vanhempia?

Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama käytännön apu ja hoiva

HANS HÄMÄLÄINEN & ANTTI O. TANSKANEN

Suuret ikäluokat antavat käytännön apua yleisemmin omille vanhemmilleen kuin aikuisille lapsilleen. Lastenlapsiaan he hoivaavat yleisemmin kuin vanhempiaan. Avun antamiseen ovat yhteydessä vastaajan sukupuoli, asuinetäisyys sekä oma ja vanhempien terveydentila.

Johdanto

Suomessa toisen maailmansodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat ovat poikkeuksellinen sukupolvi (Purhonen 2007). Suuria ikäluokkia toki syntyi useissa maissa, mutta Suomessa suuret ikäluokat ovat muihin ikäluokkiin verrattuna erityisen suuria (Savioja & al. 2000). Lisäksi Suomessa syntyvyys sekä nousi että laski todella nopeasti (Karisto 2005). Suuret ikäluokat ovat olleet julkisen kiinnostuksen kohteena syntymästään lähtien. Ensin he täyttivät koulut, sitten yliopistot ja työpaikat (Virtanen 2005). Nyt kun suuret ikäluokat ovat jääneet tai juuri jäämässä eläkkeelle, he ovat ehkä ajankohtaisempia kuin koskaan.

Tämän hetken julkisessa keskustelussa suurista ikäluokista puhutaan usein yhteiskunnallisena ongelmana. Heitä kutsutaan muun muassa auttamistaakaksi ja korostetaan niitä taloudellisia kustannuksia, joita suurista ikäluokista koituu tulevaisuudessa. Näissä keskusteluissa unohtuu se, että suuret ikäluokat ovat vielä suhteellisen hyvä-

kuntoisia ja tulevat luultavasti olemaankin vielä pitkään. Kolmannessa iässä (Laslett 1989) olevat suuret ikäluokat eivät vielä itse tarvitse juurikaan esimerkiksi kallista hoivapalveluja, vaan ovat enemmänkin hoiva-avun antajia kuin sen saajia.

Suuria ikäluokkia on usein tutkittu niin kutsuttuna sosiaalisena sukupolvena (esim. Karisto 2005; Purhonen 2007). Tässä artikkelissa tarkastelemme heitä kuitenkin perhesukupolvena ja tutkimme suurten ikäluokkien edustajien lapsilleen ja vanhemmilleen antamaa apua.

Rajaamme tarkastelun käytännön avussa niihin suurten ikäluokkien edustajiin, joilla on vähintään yksi lapsi ja ainakin toinen vanhemmistä elossa. Hoiva-avun kohdalla mukana ovat ne vastaajat, joilla on vanhemman ja lapsen lisäksi vähintään yksi alle 12-vuotias lapsenlapsi, koska lapsille annettua hoiva-apua mittaamme lastenlasten hoitamisella.

Suuret ikäluokat ovat sukupolvien välisten auttamissuhteiden kannalta kiinnostavassa elämäntilanteessa. He ovat jo voittopuolisesti eläkkeellä mutta terveydeltään pääsääntöisesti edelleen hyvässä kunnossa, eli heillä on verraten hyvät auttamismahdollisuudet (Danielsbacka & al. 2013). Suurten ikäluokkien edustajien vanhemmat ovat hyvin iäkkäitä eivätkä välttämättä enää pärjää ar-

Artikkelissa käytetään Sukupolvien ketju -hankkeen aineistoja. Hanketta rahoittaa Suomen Akatemia (nro. 250620). Rahoitusta artikkelin kirjoittamiseen on saatu myös Alli Paasikiven Säätiöltä (HH).

jessa ilman muiden apua. Vastaavasti suurten ikäluokkien edustajien lapset ovat pääasiassa nuoria aikuisia, joiden avun tarve liittyy usein lasten hoitamiseen. Keskitymme tässä artikkelissa tutkimaan, kummalle sukupolvelle suurten ikäluokkien edustajat antavat enemmän apua.

Evoluutioteoreettinen näkökulma sukulaisten väliseen auttamiseen

Evoluutioteoreettisessa tutkimuksessa sukulaisten välistä auttamista on selitetty sukulaisvalinnan teorialla (Hamilton 1964), joka olettaa, että ”kaiken muun ollessa tasan” ihmiset auttavat enemmän geneettisesti läheisempiä kuin etäisempiä sukulaisiaan tai muita henkilöitä (Salmon & Shackelford 2011). Sukulaisvalinnan teorian mukaan yksilö voi lisätä kokonaiskelpoisuuttaan (*inclusive fitness*), eli geeniensä selviytymistä tulevaisuuden polvissa, tukemalla lähisukulaisensa lisääntymismenestystä (*indirect fitness*) oman lisääntymisensä lisäksi (*direct fitness*). Teorian ydin on muotoiltu kaavaan $rB > C$, jossa r tarkoittaa yksilöiden välistä sukulaisuuden astetta, B investoinnista koituvaa hyötyä ja C panostuksesta aiheutuvia kustannuksia. Teorian perusteella on olemassa, että investoinnin hyödyn tulee olla suurempi kuin sen aiheuttama kustannus ja mitä läheisempään sukulaiseen panostukset kohdistuvat, sitä helpommin hyödyt ylittävät siitä koituvat kustannukset (ks. myös Sarmaja 2003).

On tärkeää huomata, että auttamisessa ja sen epätasaisissa kohdentumisissa on kysymys tunteiden motivoimasta toiminnasta, eivätkä ihmiset yleensä tietoisesti ajattele omien geeniensä leviämisen edistämistä auttaessaan lähisukulaisiaan. Evoluutiivisesti hyödyllinen käyttäytymisalttius on syntynyt luonnonvalinnan suosiossa tiettyä toimintatapaa lukuisien sukupolvien ajan. (Hrdy 1999.) Biologit tarkoittavat investoinneilla sekä tietoisia että tiedostamattomia panostuksia. Sen sijaan sosiaali- ja taloustieteilijät viittaavat investoinneilla yksilöiden tekemiin tietoihin panostuksiin, mikä usein aiheuttaa sekaannusta eri alojen tutkijoiden kesken. (Schlomer & al. 2011; West & al. 2011.)

Suuri määrä empiirisiä tutkimuksia tukee sukulaisvalinnan teorian oletusta, jonka mukaan ihmiset auttavat yleensä enemmän lähisukulaisiaan kuin muita henkilöitä (ks. Anderson 2011; Euler 2011; Pollet & Hoben 2011). Erityises-

ti auttamisen kustannusten on huomattu olevan merkittävä tekijä ja eri auttamismuodot voivat vaatia hyvin erisuuruisia panostuksia. Mitä kalliimmasta investoinnista on kyse, sitä yleisemmin se suuntautuu lähisukulaisille (esim. Rachlin & Jones 2008; Stewart-Williams 2007). Puolestaan etäisempien sukulaisten välisissä auttamisuhteissa avun vastavuoroisuuden on esitetty olevan merkittävämmässä roolissa (Trivers 1971).

Sukulaisuuden asteen ohella evoluutioteoreettisessa tutkimuksessa on korostettu, että auttamiseen vaikuttaa myös autettavan lisääntymisarvo (*reproductive value*) (Hughes 1988; Pollet & Dunbar 2008; Tanskanen 2014). Ihmiset jakavat keskimäärin 50 prosenttia yhteisiä geneejä sekä biologisten vanhempiansa että lastensa kanssa, ja 25 prosenttia lastenlastensa kanssa. Huolimatta siitä, että sukulaisuuden aste on sama omien vanhempien ja lasten kanssa, voi omien geenien leviämistä pääsääntöisesti tehostaa paremmin investoimalla nuorempiin kuin vanhempiin sukupolviin. Esimerkiksi suurten ikäluokkien lapset ovat nyt otollisessa lastenhankintaiässä, kun taas heidän vanhempansa ovat jo niin iäkkäitä, etteivät he enää saa lapsia.

Useat tutkimukset osoittavatkin, että sukupolvien välisen avun nettovirta kulkee yleensä vanhemmilta sukupolvilta nuoremmille (esim. Albertini & al. 2007; Danielsbacka & al. 2013; Haavio-Mannila & al. 2009). Tämä ilmenee erityisesti taloudellisessa tukemisessa, jonka on esimerkiksi Suomessa todettu kohdistuvan lähes yksinomaan lapsien suuntaan (Hiilamo & Niemelä 2011; Härmäläinen & Tanskanen 2010), kun taas käytännön avussa erot ovat usein pienempiä ja apua annetaan tasaisemmin sekä vanhemmalle että nuoremmalle sukupolvelle (esim. Haavio-Mannila & al. 2009). Lisäksi on havaittu, että vanhempien auttaminen on vahvemmin yhteydessä avun tarpeeseen, kun taas lapsia autetaan enemmän tarpeesta riippumatta (Fokkema & al. 2008).

Sukulaisten väliseen auttamiseen voi liittyä myös sukupolvien välistä kilpailua resursseista (*local resource competition*) (Strassmann 2011; Strassmann & Garrard 2012). Kilpailua ilmenee luultavammin silloin kun perheenjäsenet ovat riippuvaisia samoista resursseista. Sukupolvien välinen resurssikilpailu voi tulla esiin esimerkiksi siten, että vanhempi ja nuorempi sukupolvi kilpailevat keskenään keskimmäisen sukupolven rajallisista auttamisresursseista. Etenkin silloin kun vanhemman sukupolven edustajat ovat hyvin

iäkkäitä ja tarvitsevat paljon apua, on mahdollista, että keskimääräinen sukupolvi suuntaa heihin jopa enemmän resursseja kuin nuorempaan sukupolveen, jolla avuntarve voi olla pienempi.

Muita auttamiseen vaikuttavia tekijöitä

Sukulaisvalinnan teorian ja sukupolvien erilaisen lisääntymisarvon perusteella voidaan olettaa, että muiden tekijöiden ollessa tasan suurten ikäluokkien edustajat antavat enemmän apua lapsilleen kuin vanhemmilleen (Hamilton 1964; Hughes 1988; Salmon & Shackelford 2011). Käytännössä kaikki tekijät eivät juuri koskaan ole tasan, minkä vuoksi on tärkeää vakioida mahdollisia sekoittavia tekijöitä.

Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että sukupuoli on yhteydessä annettuun apuun. Naiset antavat enemmän hoiva-apua kuin miehet ja vastaavasti miehet antavat enemmän käytännön apua sekä taloudellista tukea kuin naiset (esim. Brandt & al. 2009; Danielsbacka & al. 2013). Lisäksi on havaittu, että naiset auttavat useammin vanhempiaan kuin miehet (esim. Schmid & al. 2012), mutta lasten tukemiseen miehet osallistuvat yhtä usein kuin naisetkin (Brandt 2013).

Auttajan parisuhdetilanteen on todettu olevan yhteydessä sukupolvien väliseen auttamiseen siten, että parisuhteessa elävät antavat enemmän käytännön apua ja lastenhoitoapua lapsilleen kuin yksin elävät (esim. Albertini & al. 2007; Fokkema & al. 2008). Oma terveydentila on myös yhteydessä annettuun apuun: terveytensä hyväksi kokevat auttavat vanhempiaan ja lapsiaan yleisemmin kuin terveydellisistä ongelmista kärsivät (esim. Deindl & Brandt 2010; Fokkema & al. 2008).

Koulutus- ja tulotaso ovat yhteydessä ennen kaikkea annettuun taloudelliseen tukeen ja korkeammin koulutetut sekä suurituloiset antavat enemmän rahallista avustusta sukulaisilleen kuin vähemmän koulutetut ja pienituloiset (Fokkema & al. 2008). Sen sijaan käytännön avun ja hoi- van antamisen kohdalla tulotaso ei ole yhtä merkittävä tekijä, vaikkakin korkeimmin koulutetut saattavat auttaa hieman muita useammin (esim. Deindl & Brandt 2010; Fokkema & al. 2008). Lisäksi vastaajan työtilanne on yhteydessä auttamismahdollisuuksiin ja onkin havaittu, että työelämässä olevat antavat ajallisesti vaativaa apua muita harvemmin (Albertini & al. 2007).

Aiempien tutkimusten perusteella arvio omien vanhempien terveydentilasta on olennainen tekijä sukupolvien välisissä auttamissuhteissa: vanhemmille annetaan apua erityisesti silloin, kun heidän terveydentilansa arvioidaan heikoksi (Haavio-Mannila & al. 2009). Lisäksi maantieteellisen etäisyyden on todettu vaikuttavan käytännön avun ja hoi- van yleisyyteen, sillä asuinetäisyyden ollessa suurempi apua annetaan vähemmän (esim. Bonsang 2007; Mulder & Meer 2006; Tanskanen & al. 2014).

Lasten ja lastenlasten määrä on yhteydessä mahdollisten autettavien määrään ja resurssien jakautumiseen (esim. Danielsbacka & al. 2011; Danielsbacka & Tanskanen 2012). On havaittu, että aikuiset lapset panostavat vanhempiinsa enemmän silloin kun heillä ei ole omia lapsia (Brandt & al. 2009). Vastaavasti kolmen sukupolven tilanteessa, jossa on mahdollista auttaa sekä omia vanhempiaan että lapsiaan, on lasten suuremman lukumäärän todettu olevan yhteydessä siihen, että vanhemmille annetaan vähemmän apua (Grundy & Henretta 2006). Toisaalta lasten suurempi lukumäärä voi vähentää apua yksittäisen lapsen näkökulmasta, sillä vanhempien investoinnit jakautuvat useamman lapsen kesken. Vastaavasti eräässä tutkimuksessa vanhempien havaittiin antavan enemmän apua aikuisista lapsistaan niille, joilla on jo omia lapsia (Brandt 2013).

Hypoteesit

Tässä artikkelissa tutkimme suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antamaa käytännön apua sekä hoivaa. Sukulaisvalinnan teorian ja lisääntymisarvo-oletuksen perusteella olemme muodostaneet kaksi hypoteesia:

H1) Suuret ikäluokat antavat enemmän käytännön apua lapsilleen kuin vanhemmilleen.

H2) Suuret ikäluokat antavat enemmän hoiva-apua lapsilleen kuin vanhemmilleen.

Aineisto ja menetelmät

Artikkeli on osa *Sukupolvien ketju* -tutkimushanketta, jossa tarkastellaan suurten ikäluokkien ja heidän aikuisten lastensa auttamissuhteita sekä vuorovaikutusta. Artikkelissa käytämme hankkeen toisen kierroksen postikyselyaineistoa, joka kerättiin vuonna 2012. Kysely suunnattiin

suomalaisille ja Suomessa asuville vuosina 1945–1950 syntyneille suurten ikäluokkien edustajille (lukuun ottamatta ahvenanmaalaisia). Kyselyyn vastasi 2 278 henkilöä, ja vastausprosentti oli 65.

Kyselylomakkeessa on tiedusteltu vastaajien lapsilleen ja vanhemmilleen edellisen vuoden aikana antamasta avusta (aineistosta tarkemmin, ks. Danielsbacka & al. 2013). Tässä artikkelissa tutkimme suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä lapsilleen antamaa käytännön apua ja hoivaa. Käytännön apua koskevan kysymyksen kohdalla vastaajia ohjeistettiin, että käytännön avulla tarkoitetaan muun muassa koti- ja pihatöissä, remontissa ja tekniikan käytössä avustamista. Vanhemmille annettavan hoiva-avun taas täsmennettiin tarkoittavan henkilökohtaista hoivaa tai apua esimerkiksi vaatteiden vaihdossa, syömisessä ja peseytymisessä. Omille lapsille annetusta henkilökohtaisesta hoivasta ei kyselylomakkeessa erikseen tiedusteltu, sillä on oletettavaa, että vain ani harva suurten ikäluokkien vastaajien lapsista olisi sen tarpeessa. Lapsille annettulla hoiva-avulla tarkoitamme suurten ikäluokkien aikuisille lapsilleen antamaa lastenhoitoapua eli apua lastenlasten hoitamisessa. Olemme luokitelleet kaikki avun antamista kuvaavat muuttujat kahteen luokkaan: 0 = ei ole antanut apua; 1 = on antanut apua.

Analyseissa ovat mukana ainoastaan suurten ikäluokkien biologiset lapset ja vanhemmat. Aineistosta olemme poimineet käytännön avun osalta tarkasteluun ne vastaajat, joilla on ainakin toinen vanhemmista elossa ja vähintään yksi lapsi ($n = 387$). Hoiva-avun kohdalla tarkasteluun on otettu mukaan vastaajat, joilla on ainakin toinen vanhemmista elossa sekä vähintään yksi lapsi, jolla on alle 12-vuotias lapsi (vastaajan lapsenlapsi) ($n = 254$). Havaintomäärien merkittävä lasku johtuu ennen kaikkea siitä, että vain alle neljänneksellä vastaajista on ainakin toinen vanhempi elossa (23 %). Sen sijaan valtaosalla vastaajista on vähintään yksi lapsi (85 %) ja useimmilla myös lapsenlapsi (64 %). Seulotuissa aineistoissa suurten ikäluokkien vanhempien keskimääräinen syntymävuosi on 1923, eli he olivat lomakkeeseen vastaamishetkellä keskimäärin 89-vuotiaita. Vastaavasti analyysissa mukana olevien aikuisten lasten sukupolven syntymävuosien keskiarvo on 1977, joten he olivat kyselyn toteuttamisen aikaan keskimäärin 35-vuotiaita.

Suurten ikäluokkien edustajista 66 prosenttia on antanut käytännön apua vanhemmilleen ja

62 prosenttia lapsilleen edellisen 12 kuukauden aikana. Sekä vanhemmilleen että lapsilleen käytännön apua on antanut 44 prosenttia vastaajista. Vastaavasti 22 prosenttia on auttanut käytännön toimissa vanhempiään mutta ei lapsiaan. Puolestaan lapsilleen, mutta ei vanhemmilleen, käytännön apua on antanut 18 prosenttia suurten ikäluokkien edustajista. Niiden vastaajien osuus, jotka eivät ole antaneet käytännön apua vanhemmilleen eivätkä lapsilleen, on 16 prosenttia.

Suurten ikäluokkien edustajista 55 prosenttia on antanut vanhemmilleen hoiva-apua ja 85 prosenttia lapsilleen lastenhoitoapua. Sekä vanhemmilleen että lapsilleen hoiva-apua on antanut 39 prosenttia vastaajista. Vastaavasti 6 prosenttia on antanut hoivaa vanhemmilleen, mutta ei ole auttanut lapsiaan lastenhoidossa. Hoiva-apua lapsilleen mutta ei vanhemmilleen on antanut 46 prosenttia vastaajista. Suurten ikäluokkien edustajista 9 prosenttia ei ole antanut hoiva-apua vanhemmilleen eikä lapsilleen.

Kohdejoukkojen seulomisen jälkeen muuttimme aineiston pitkään muotoon eli muodostimme uuden aineiston, jossa havaintoyksikköinä ovat vastaajien lapset ja vanhemmat. Vastaajista muodostuu tällöin yhtä monta havaintoa kuin heillä on lapsia ja vanhempia. Lomakkeessa vastaajilta kysyttiin tietoja neljän vanhimman lapsen sekä äidin ja isän osalta. Aineiston pitkässä muodossa vastaajalta voi siis olla mukana enintään kuusi havaintoa. Aineiston muuttaminen pitkään muotoon merkitsee, että havainnot eivät ole toisistaan riippumattomia, mikä on huomioitu analyyseissa.

Tarkastelemme suurten ikäluokkien vanhemmilleen ja lapsilleen edellisen 12 kuukauden aikana antamaa hoiva- ja käytännön apua. Tutkimme annettuun apuun yhteydessä olevia tekijöitä ja selvitämme kummalle sukupolvelle suuret ikäluokat antavat yleisemmin apua. Menetelmänä käytämme logistista regressioanalyysia, jonka avulla tarkastelemme lapsille ja vanhemmille annetun avun vetosuhteita (*odds ratio*, *OR*). Havainnollistamme tuloksia laskemalla logistisen regressioanalyysin perustalta vanhemmille ja lapsille annetun avun ennustetut todennäköisyydet (*predicted probabilities*). Kuvioiduissa esitämme sekä vakioimattomat että vakioidut mallit. Vakioiduissa malleissa olemme huomioineet vastaajan sukupuolen, parisuhdetilanteen, koetun terveydentilan, koulutustason, työtilanteen, lasten ja lastenlasten määrän, vanhempien arvioidun ter-

Taulukko 1. Aineiston kuvailevat tiedot^a.

	Lapsi ja vanhempi		Lapsenlapsi ja vanhempi	
	%	n	%	n
Sukupuoli				
Nainen	58	224	57	145
Mies	42	163	43	109
Parisuhdetilanne				
Ei kumppania	18	68	17	43
Avoliitto	9	37	6	16
Avoliitto tai rekisteröity suhde	73	280	77	194
Koulutusaste				
Perusaste tai alempi	26	98	23	58
Keskiaste	49	186	54	133
Korkea-aste	25	92	23	57
Työtilanne				
Työssä	20	76	19	47
Työtön	3	11	2	6
Eläkkeellä	74	288	76	193
Muu	3	12	3	8
Koettu terveydentila				
Huono	3	11	3	7
Kohtalainen	40	155	37	94
Hyvä	57	219	60	152
Lasten määrä (ka.)				
Lasten määrä (ka.)	2,5	387	2,6	254
Lastenlasten määrä (ka.)				
Lastenlasten määrä (ka.)	3,9	309	4	254
Vanhempien arvioitu terveydentila				
Molempien ainakin kohtalainen	59	230	62	158
Vähintään toisen huono	41	157	38	96
Asuinetäisyys^b				
0–5 km	25	344	21	252
5,1–25 km	24	335	26	318
25,1–50 km	13	175	11	132
50,1– km	38	531	42	497

a Havainnot selittävien muuttujien mukaan. Vastajat, joilla on ainakin yksi vanhempi elossa ja vähintään yksi lapsi (n = 387) sekä vastajat, joilla on lisäksi ainakin yksi alle 12-vuotias lapsenlapsi (n = 254).

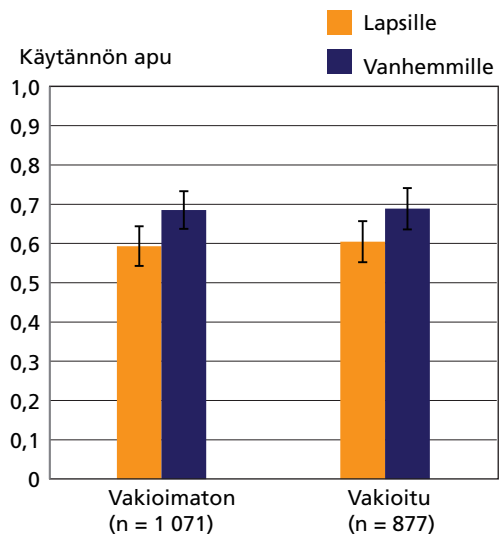
b Asuinetäisyshavainnot aineiston pitkistä muodosta.

veydentilan sekä asuinetäisyyden vanhempiin ja lapsiin. Taulukossa 1 on esitetty seuloittujen aineistojen havaintojen jakaumat analyysissä vakioitavien muuttujien mukaan.

Tulokset

Ensin tarkastelemme suurten ikäluokkien antaman käytännön avun suuntaa sukupolvien välillä. Logistisen regressioanalyysin mukaan vanhemmilleen käytännön apua antavien veto on noin puolitoistakertainen lapsiaan auttaviin verrattuna (taulukko 2). Kuviossa 1 havainnollistetaan logistisen regressioanalyysin tuloksia esittämällä niiden perustalta lasketut käytännön avun antamisen ennustetut todennäköisyydet. Tulokset ovat hyvin samanlaiset vakioimattomissa ja vakioiduissa malleissa. Kuviosta ilmenee, että suurten ikäluokkien edustajat antavat käytännön apua yleisemmin vanhemmilleen kuin lapsilleen (vakioimaton malli: vanhemmat 69 % vs. lapset 59 %).

Tulokset suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antamasta käytännön avusta taustamuuttujittain on esitetty taulukossa 2. Oman terveydentilansa hyväksi kokevien veto on yli kolminkertainen terveytensä huonoksi arvioi-

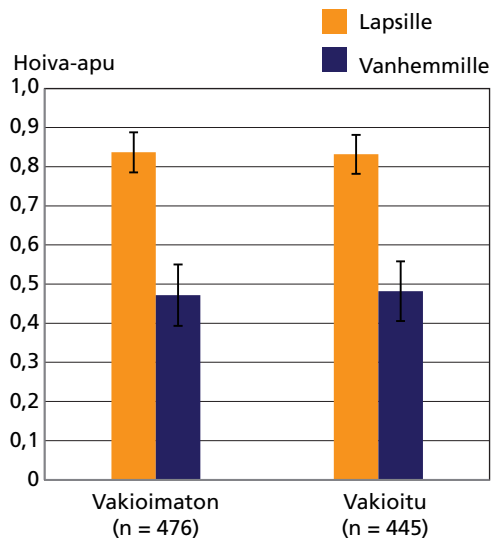
Kuvio 1. Antanut käytännön apua vuoden aikana (ennustetut todennäköisyydet ja 95 %:n luottamusvälit). Vastajat, joilla on ainakin toinen vanhempi elossa ja vähintään yksi lapsi.

Taulukko 2. Logistinen regressioanalyysi: suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama apu (odds ratios, OR).

	Käytännön apu		Hoiva-apu	
	OR	p	OR	p
Sukupuoli				
Nainen	1		1	
Mies	1,36	0,124	0,59*	0,031
Parisuhdetilanne				
Ei kumppania	1		1	
Avoliitto	0,67	0,324	0,36	0,079
Avoliitto tai rekisteröity suhde	1,20	0,532	1,68	0,276
Koulutusaste				
Perusaste tai alempi	1		1	
Keskiaste	1,15	0,568	1,44	0,334
Korkea-aste	1,46	0,212	1,29	0,571
Työtilanne				
Työssä	1		1	
Työtön	0,57	0,37	0,76	0,535
Eläkkeellä	1,40	0,15	1,07	0,835
Muu	1,44	0,587	2,01	0,207
Koettu terveydentila				
Huono	1		1	
Kohtalainen	2,27	0,122	3,27	0,525
Hyvä	3,19*	0,033	3,64	0,486
Lasten määrä				
Lastenlasten määrä	0,90	0,235	0,92	0,544
Asuinetäisyys				
0–5 km	1		1	
5,1–25 km	0,72	0,147	1,14	0,746
25,1–50 km	0,69	0,169	0,43	0,068
50,1– km	0,49**	0,001	0,5	0,069
Vanhempien arvioitu terveydentila				
Molempien ainakin kohtalainen	1		1	
Vähintään toisen huono	1,01	0,945	2,63**	0,004
Avun kohde				
Lapset	1		1	
Vanhemmat	1,49**	0,018	0,15***	0
		n=877		n=445

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

Kuvio 2. Antanut hoiva-apua vuoden aikana (ennustetut todennäköisyydet ja 95 %:n luottamusvälit). Vastaajat, joilla on ainakin toinen vanhempi elossa ja vähintään yksi lapsenlapsi.

viin verrattuna. Kun maantieteellinen etäisyys on suurempi, käytännön apua annetaan vähemmän: yli 50 kilometrin päässä asuvien veto on noin 0,5-kertainen suhteessa viiden kilometrin säteellä asuviin.

Seuraavaksi tutkimme annetun hoiva-avun suuntaa sukupolvien välillä. Logistisen regressioanalyysin mukaan omille vanhemmilleen hoiva-apua antavien veto on 0,15-kertainen verrattuna lapsilleen hoivaa antaviin (taulukko 2). Kuviossa 2 on esitetty logistisen regressioanalyysin perustalta lasketut hoiva-avun antamisen ennustetut todennäköisyydet. Myös hoivan kohdalla vakioitujen ja vakioimattomien mallien tulokset ovat hyvin samanlaiset ja ne osoittavat, että suurten ikäluokkien edustajat antavat hoiva-apua yleisemmin lapsilleen kuin vanhemmilleen (vakioimaton malli: vanhemmat 47 % vs. lapset 84 %).

Taulukossa 2 on esitetty tulokset suurten ikäluokkien vanhemmilleen ja lapsilleen antamasta hoiva-avusta taustamuuttujittain. Hoiva-avun antamisen veto on miehillä 0,6-kertainen naisiin verrattuna. Lisäksi vähintään toisen vanhempansa terveydentilan huonoksi arvioiden kohdalla hoiva-avun antamisen veto on 2,6-kertainen niihin verrattuna, joiden vanhempien terveydentila on vähintään kohtalainen.

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa olemme tarkastelleet suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä lapsilleen antamaa hoivaa ja käytännön apua. Rajasimme analyysin käytännön avussa niihin vastaajiin, joilla on vähintään yksi lapsi ja ainakin toinen vanhemmista elossa. Hoiva-avun kohdalla mukaan seulottiin vastaajat, joilla on edellisten lisäksi yksi tai useampi alle 12-vuotias lapsenlapsi, koska lapsille annetun hoivan osalta olemme tarkastelleet lastenlasten hoitamista. Olemme testanneet kahta hypoteesia: H1) Suuret ikäluokat antavat enemmän käytännön apua lapsilleen kuin vanhemmilleen; H2) Suuret ikäluokat antavat enemmän hoiva-apua lapsilleen kuin vanhemmilleen. Tuloksemme eivät tue ensimmäistä hypoteesia, sillä suurten ikäluokkien edustajat antavat käytännön apua hieman yleisemmin omille vanhemmilleen kuin lapsilleen. Tuloksemme kuitenkin tukevat toista hypoteesia, sillä suuret ikäluokat antavat hoiva-apua huomattavasti yleisemmin lapsilleen kuin vanhemmilleen.

Suurten ikäluokkien vanhempien tarve käytännön avulla on luultavasti huomattavasti suurempi kuin heidän aikuisten lastensa tarve, sillä vanhemmat ovat hyvin iäkkäitä ja tarvitsevat oletettavasti paljon apua arkielämässä. Tällöin käytännön apu vaikuttaa suuntautuvan enemmän sitä tarvitsevalle vanhemmalle polvelle kuin lapsille, joilla ei oletettavasti ole niin suurta käytännön avun tarvetta. Jatkossa tulisi selvittää myös sitä, annetaanko vanhemmille ja lapsille kustannuksiltaan eritasoista käytännön apua: onko vanhemmille annettu käytännön apu vähemmän panostuksia vaativaa kuin lapsille tarjottu tuki?

Suurten ikäluokkien vastaajat antavat hoiva-apua enemmän lapsilleen kuin vanhemmilleen, mikä saattaa liittyä sukupolvien väliseen kilpailuun resursseista (Strassmann 2011; Strassmann & Garrard 2012). Voidaan arvioida, että hoiva-apu on investointina keskimäärin kalliimpaa kuin käytännön auttaminen, koska se edellyttää aina fyysistä läsnäoloa ja aktiivista toimintaa. Kalliimmat panostukset siis kohdistuvat huomattavasti yleisemmin lasten kuin vanhempien suuntaan, mikä on linjassa yksilön lisääntymisarvoon perustuvan oletuksen kanssa (ks. Hughes 1988). Aiemman tutkimuksen (Hämäläinen & Tanskanen 2010) mukaan suomalaiset suurten ikäluokkien edustajat antavat myös taloudellista tukea enemmän aikuisille lapsilleen

kuin vanhemmilleen. Tulevaisuudessa sukupolvien välisiä auttamissuhteita pitäisikin tarkastella myös resurssikilpailun näkökulmasta: antavatko esimerkiksi ne, joiden vanhemmat ovat elossa, vähemmän tukea lapsilleen kuin ne, joiden vanhemmat ovat jo kuolleet?

Tarkasteltaessa auttamiseen yhteydessä olevia tekijöitä tuloksemme osoittavat, että hoiva-avun kohdalla sukupolvien välinen auttaminen on sukupuolittunutta, sillä naiset antavat hoiva-apua merkittävästi miehiä yleisemmin. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että erityisesti omien vanhempien hoivaaminen on yhteydessä auttajan sukupuoleen ja tyttäret antavat hoiva-apua vanhemmilleen enemmän kuin pojat (esim. Schmid & al. 2012). Sukupuolen lisäksi hoiva-avun antamiseen on yhteydessä vastaajan arvio vanhempiensa terveydentilasta: ainakin toisen vanhempiensa terveydentilan huonoksi arvioivat antavat yleisemmin hoiva-apua kuin vanhempiensa terveydentilan vähintään kohtalaiseksi arvioivat. Oman terveytensä hyväksi kokevat suurten ikäluokkien edustajat antavat enemmän käytännön apua kuin terveydentilansa huonoksi arvioivat. Lisäksi lähempänä sukulaisiaan asuvat antavat enemmän käytännön apua kuin etäämmällä asuvat.

Jatkossa tulisi tutkia myös sitä, vaikuttavatko eri tekijät eri tavoin ylös- ja alaspäin sukulinjassa annettuun apuun. Onko esimerkiksi vanhempien auttaminen vahvemmin yhteydessä vastaajan resursseihin, auttamismahdollisuuksiin tai avun tarpeisiin kuin lasten auttaminen? Näiden ohella tulisi selvittää myös avun vastavuoroisuuden merkitystä sukupolvien välisissä auttamissuhteissa. Onko aikuisten lasten saama apu yhteydessä siihen, kuinka paljon he auttavat vanhempiaan tulevaisuudessa? Lisäksi jatkossa tulisi tutkia, onko sukupolvien välinen apu yhteydessä auttajan omaan hyvinvointiin ja millä tavoin. Ovatko sukulaisiaan auttavat muita onnellisempia? Ovatko lapsilleen apua antavat onnellisempia kuin vanhempiaan auttavat tai toisin päin?

Tutkimuksemme mukaan valtaosa suurten ikäluokkien edustajista auttaa sekä vanhempiaan että lapsiaan ja vain harva ei tue kumpaakaan sukupolvea. Tuloksemme osoittavat myös sen, että hoiva-apu suuntautuu enemmän lasten kuin vanhempien suuntaan. Sukupolvien välisen hoiva-avun epäsymmetrisyys alleviivaa yhteiskunnan iäkkäälle väestölle tarjoamien universaalien hoivapalveluiden tärkeyttä. Tätä korostaa myös se, että aiempien tutkimusten perusteella pääosa se-

kä suurten ikäluokkien edustajista että heidän lapsistaan mieltää päävastuun vanhusten hoivamisesta olevan yhteiskunnalla (Tanskanen & Danielsbacka 2009; Danielsbacka & al. 2013). Sen sijaan pienten lasten hoivaaminen katsotaan vahvemmin perheen tehtäviin kuuluvaksi, ja lastenhoitoapua myös annetaan paljon (Danielsbacka & al. 2013).

Julkinen ja epävirallinen apu eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia. Tutkimuksissa on havaittu, että niissä Euroopan maissa, joissa on kattavat julkiset hyvinvointipalvelut, suurempi joukko ihmisiä auttaa sukulaisiaan satunnaisesti

kuin maissa, joissa hyvinvointipalvelut ovat suppeampia (Brandt & al. 2009; Brandt 2013). Tämä voi parantaa iäkkäiden ihmisten hyvinvointia kokonaisuutena, sillä julkisella vallalla on päävastuu ammattitaitoa vaativasta hoivasta, jota yksityinen auttaminen tukee ja täydentää (Brandt & al. 2009). Euroopan maita vertailevassa tutkimuksessa huomattiinkin, että vanhemmat, jotka saavat ammattillista hoivaa, saavat useammin apua myös omilta lapsiltaan (Fokkema & al. 2008). Samalla kun hyvinvointivaltio turvaa hoiva-avun sitä tarvitseville, se voi myös edistää sukupolvien välisiä epävirallisia auttamissuhteita.

Saapunut 24.4.2014
Hyväksytty 14.8.2014

KIRJALLISUUS

- Albertini, Marco & Kohli, Martin & Vogel, Claudia: Intergenerational transfers of time and money in European families: common patterns – different regimes? *Journal of European Social Policy* 17 (2007): 4, 319–334.
- Anderson, Kermyt G.: Stepparenting, Divorce, and Investment in Children. P. 97–112. In Salmon, Catherine A. & Shackelford, Todd K. (eds.): *The Oxford Handbook of Evolutionary Family Psychology*. Oxford: University Press, 2011.
- Bonsang, Eric: How do middle-aged children allocate time and money transfers to their older parents in Europe? *Empirica* 34 (2007): 2, 171–188.
- Brandt, Martina: Intergenerational help and public assistance in Europe. *European Societies* 15 (2013): 1, 26–56.
- Brandt, Martina & Haberkern, Klaus & Szydlik, Marc: Intergenerational Help and Care in Europe. *European Sociological Review* 25 (2009): 5, 585–601.
- Danielsbacka, Mirkka & Tanskanen, Antti O.: Adolescent grandchildren's perceptions of grandparents' involvement in UK: An interpretation from life course and evolutionary theory perspective. *European Journal of Ageing* 9 (2012): 4, 329–341.
- Danielsbacka, Mirkka & Tanskanen, Antti & Hämäläinen, Hans & Pelkonen, Inka & Haavio-Mannila, Elina & Rotkirch, Anna & Karisto, Antti & Roos, J.P.: Sukupolvien vuorovaikutus. Auttaminen ja yhteydenpito suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 58/2013. Helsinki: Väestöliitto, 2013.
- Danielsbacka, Mirkka & Tanskanen, Antti O. & Jokela, Markus & Rotkirch, Anna: Grandparental child care in Europe: Evidence for preferential investment in more certain kin. *Evolutionary Psychology*, 9 (2011): 1, 3–24.
- Deindl, Cristian & Brandt, Martina: Financial support and practical help between older parents and their middle-aged children in Europe. *Ageing and Society* 31 (2010): 4, 645–662.
- Euler, Harald A.: Grandparents and extended kin. P. 181–210. In Salmon, Catherine A. & Shackelford, Todd K. (eds.): *The Oxford handbook of evolutionary family psychology*. Oxford: University Press, 2011.
- Fokkema, Tineke & ter Bekke, Susan & Dykstra, Pearl A.: Solidarity between parents and their adult children. Netherlands interdisciplinary demographic institute. Amsterdam: Aksant, 2008.
- Grundy, Emily & Henretta, John C.: Between elderly parents and adult children: a new look at the intergenerational care provided by the 'sandwich generation'. *Ageing & Society* 26 (2006): 5, 707–722.
- Haavio-Mannila, Elina & Majamaa, Karoliina & Tanskanen, Antti & Hämäläinen, Hans & Karisto, Antti & Rotkirch, Anna & Roos, J.P.: Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 2009.
- Hamilton, William D.: The Genetical Evolution of Social Behaviour I & II. *Journal of Theoretical Biology* 7 (1964): 1, 1–52.
- Hiilamo, Heikki & Niemelä, Mikko: Paras turva perheessä? Suomen kotitalouksien väliset tulonsiirrot kansainvälisessä vertailussa. Teoksessa Pessi, Birgitta & Saari, Juho (toim.): *Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*. Diakonia-ammattikorkeakoulun tutkimuksia A31. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2011.
- Hrdy, Sarah B.: *Mother Nature. A History of Mothers, Infants, and Natural Selection*. New York: Panthe-

- on Books, 1999.
- Hughes, Austin L.: *Evolution and Human Kinship*. New York: Oxford University Press, 1988.
- Hämäläinen, Hans & Tanskanen, Antti: Perhesukupolvet ja taloudellinen auttaminen. Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama tuki. *Janus* 18 (2010): 4, 374–386.
- Karisto, Antti: Suuret ikäluokat kuvastimessa. S.17–60. Teoksessa Antti Karisto (toim.): *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino, 2005.
- Laslett, Peter: *A Fresh Map of Life. The Emergence of the Third Age*. London: Weidenfeld and Nicholson, 1989.
- Mulder, Clara H. & van der Meer, Marieke J.: Geographical Distances and Support from Family Members. *Population Space and Place* 15 (2009): 4, 381–399.
- Pollet, Thomas V. & Dunbar, Robin I.M.: Childlessness predicts helping of nieces and nephews in United States, 1910. *Journal of Biosocial Science* 40 (2008): 5, 761–770.
- Pollet, Thomas V. & Hoben, Ashley D.: An Evolutionary Perspective on Siblings: Rivals and Resources. P. 128–148. In Salmon, Catherine A. & Shackelford, Todd K. (eds.): *The Oxford handbook of evolutionary family psychology*. Oxford: University Press, 2011.
- Purhonen, Semi: *Sukupolvien ongelma. Tutkielmia sukupolven käsitteestä, sukupolvitietoisuudesta ja suurista ikäluokista*. Helsinki: Yliopistopaino, 2007.
- Rachlin, Howard & Jones, Bryan A.: Altruism among relatives and non-relatives. *Behavioural Processes* 79 (2008): 2, 120–123.
- Salmon, Catrine A. & Shackelford, Todd K.: Towards an evolutionary psychology of the family. P. 3–11. In Salmon, Catherine A. & Shackelford Todd K. (eds.): *The Oxford Handbook of Evolutionary Family Psychology*. Oxford: University Press, 2011.
- Sarmaja, Heikki: Ihmislajin perhemuodostuksen evoluutiopsykologinen perusta. *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (2003): 3, 223–243.
- Savioja, Hannele & Karisto, Antti & Rahkonen, Ossi & Hellsten, Katri: Suurten ikäluokkien elämäntyyli. S. 58–73. Teoksessa Eino Häkkinen & Jouni Tuomi (toim.): *Suomalainen elämäntyyli*. Helsinki: Tammi, 2000.
- Schlomer, Gabriel L. & Giudice Del Marco & Ellis, Bruce J.: Parent-offspring conflict theory: an evolutionary framework for understanding conflict within human families. *Psychological Review* 118 (2011): 3, 496–521.
- Schmid, Tina & Brandt, Martina & Haberkern, Klaus: Gendered support to older parents: do welfare states matter? *European Journal of Ageing* 9 (2012): 1, 39–50.
- Stewart-Williams, Steve: Altruism among kin vs. non-kin: effects of cost of help and reciprocal exchange. *Evolution and Human Behavior* 28 (2007): 3, 193–198.
- Strassmann, Beverly I.: Cooperation and competition in a cliff-dwelling people. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 108 (2011): 2, 10894–10901.
- Strassmann, B. I., & Garrard, Wendy M.: Alternatives to the grandmother hypothesis: A meta-analysis of the association between grandparental survival and grandchild survival in patrilineal populations. *Human Nature* 22 (2011): 1–2, 201–222.
- Tanskanen, Antti O.: Childlessness and investment in nieces, nephews, aunts and uncles in Finland. *Journal of Biosocial Science*, 2014. doi:10.1017/S0021932014000339
- Tanskanen, Antti O. & Danielsbacka, Mirikka: Genetic Relatedness Predicts Contact Frequencies with Siblings, Nieces and Nephews: Results from the Generational Transmissions in Finland Surveys. *Personality and Individual Differences* 55 (2014): painossa.
- Tanskanen, Antti & Danielsbacka, Mirikka: Perheen vai yhteiskunnan vastuu? Suurten ikäluokkien auttamisasenteiden tarkastelua. *Janus* 17 (2009): 1, 20–35.
- Tanskanen, Antti O., Danielsbacka, Mirikka & Rotkirch, Anna: Multi-partner fertility is associated with lower grandparental investment from in-laws in Finland. *Advances in Life Course Research* 20 (2014): painossa.
- Trivers, Robert: The Evolution of Reciprocal Altruism. *The Quarterly Review of Biology* 46 (1971): 1, 35–57.
- Virtanen, Matti: Suuret ikäluokat sukupolvena. S. 197–207. Teoksessa Antti Karisto (toim.): *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino, 2005.
- West, Stuart A. & Mouden, Claire El & Gardner Andy: Sixteen common misconceptions about the evolution of cooperation in humans. *Evolution and human behavior* 32 (2011): 4, 231–262.

SUMMARY

Hans Hämäläinen & Antti O. Tanskanen: Do children get more help than parents? Practical help and care provided by baby boomers to their children and parents. (Autetaanko lapsia enemmän kuin vanhempia? Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama käytännön apu ja hoiva.)

This article explores the provision of care and practical help by baby boomers to their elderly parents and their children. We are interested to find out whether baby boomers give more help to their adult children than to their parents. The data were collected by postal questionnaire in 2012 as part of the Generational Transmissions in Finland project. Analysis of the provision of practical help was limited to respondents with at least one child and parent alive. Analysis of the provision of care additionally included respondents with at least one grandchild.

The research shows that baby boomers provide practical help more often to their parents than to their

children. However they provide more help in the form of care to their children (looking after grandchildren) than to their parents. The provision of practical help is associated with distance between places of residence and perceived health: those who live closer by offer more practical help than those who live further away, and those with good self-rated health provide practical help more often than those with poorer self-rated health. The provision of care is associated with the respondent's gender and assessment of their parents' health: women provide care more often than men, and those who rate at least one of their parent's health as poor provide more care than those who think their parents' health is at least moderate. According to the findings care is provided more often downwards than upwards in the generational chain, while practical care is provided more often upwards than downwards.

Keywords: care, practical help, generation, baby boomers.

APUA TARPEIDEN VAI MAHDOLLISUUKSIEN MUKAAN?

SUURTEN IKÄLUOKKIEEN IÄKKÄILLE VANHEMMILLEEN SEKÄ AIKUISILLE

LAPSILLEEN ANTAMAAN HOIVA- JA KÄYTÄNNÖN APUUN YHTEYDESSÄ OLEVAT
TEKIJÄT¹

Hans Hämäläinen: *VTM, tobtorikoulutettava, Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto*

hans.hamalainen@helsinki.fi

Janus vol. 23 (4) 2015, xxx–xxx

Janus

Tiivistelmä

Artikkelissa tarkastelen suomalaisten suurten ikäluokkien omille iäkkäille vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antamaa hoiva- ja käytännön apua. Aikuisille lapsille annetulla hoiva-avulla tarkoitetaan apua lastenlasten hoidossa. Artikkelissa kysyn: 1) Ovatko suurten ikäluokkien auttamismahdollisuudet yhteydessä heidän iäkkäille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaan käytännön apuun ja hoivaan? 2) Ovatko iäkkäiden vanhempien ja aikuisten lasten avun tarpeet yhteydessä suurten ikäluokkien heille antamaan käytännön apuun ja hoivaan? Tutkimuksen aineistona käytän Sukupolvien ketju -hankkeessa vuonna 2012 suurten ikäluokkien edustajilta kerättyä postikyselyaineistoa (n=2278). Tulosten mukaan suurten ikäluokkien omille iäkkäille vanhemmilleen antama apu on yhteydessä ennen kaikkea vanhempien avun tarpeisiin. Aikuisten lasten tukeminen taas kiinnittyy avun tarpeiden lisäksi laajemmin suurten ikäluokkien mahdollisuuksiin antaa apua.

JOHDANTO

Perheen velvollisuudet huolehtia täysi-ikäisten jäsentensä hyvinvoinnista ovat Suomessa vähäiset (esim. Karisto ym. 1998). Väestön ikääntymisen ja hyvinvointivaltion rahoitusperustan heikentymisen myötä julkisuudessa on kuitenkin keskusteltu siitä, pitäisikö vastuuta etenkin ikääntyneiden ihmisten huolenpidosta siirtää enemmän perheille. Tutkimusten mukaan vanhempien ja lasten väliset auttamissuhteet ovat usein varsin vireät myös maissa, joissa valtio on ottanut vastuulleen ennen perheelle kuuluneita velvollisuuksia (esim. Attias-Donfut ym. 2005; Albertini ym. 2007; Fokkema ym. 2008; Haavio-Mannila ym. 2009; Brandt 2013; Danielsbacka ym. 2013). Sen sijaan yksilöiden mah-

dollisuudet perheen tarjoamaan turvaan vaihtelevat suuresti: perheiden auttamismahdollisuudet poikkeavat toisistaan ja eri perhetaustoista tuleville on erilaiset edellytykset saada tukea (ks. Szydlik 2012). Tässä artikkelissa tarkastelen, mitkä tekijät ovat yhteydessä perhesukupolvien väliseen auttamiseen Suomessa.

Vuosina 1945–1950 syntyneet suomalaiset suuret ikäluokat ovat perhesukupolvien välisen avun kannalta mielenkiintoisessa elämänvaiheessa. Suurten ikäluokkien edustajat ovat itse pääsääntöisesti jo eläkkeellä, mutta terveydeltään edelleen varsin hyväkuntoisia (Danielsbacka ym. 2013), joten heillä voi olla verraten hyvät mahdollisuudet auttaa läheisiään. Heidän vanhempansa

ovat jo hyvin iäkkäitä ja tarvitsevat ole-ttavasti paljon apua arjessaan. Vastaa-vasti suurten ikäluokkien omat lapset ovat usein nuoria aikuisia ja esimerkiki-si opiskelu, perheen perustaminen sekä vakiintumaton asema työmarkkinoilla voivat lisätä heidän avun tarvettaan (ks. Majamaa 2012; Majamaa 2015). Aiempien tutkimusten mukaan suuret ikä-luokat auttavatkin runsaasti omia lapsiaan ja vanhempiaan (Haavio-Mannila ym. 2009; Danielsbacka ym. 2013). Epä-virallisen avun resurssit ovat kuitenkin rajalliset, eivätkä ne jakaudu tasapuoli-sesti perhesukupolvien välillä. Auttami-sen suuntaa tarkastelleiden tutkimusten mukaan suuret ikäluokat antavat käy-tännön apua hieman yleisemmin omil-le vanhemmilleen kuin aikuisille lapsil-leen, mutta hoiva-apua ja taloudellista tukea he tarjoavat huomattavasti to-dennäköisemmin lapsilleen kuin van-hemmilleen (Hämäläinen & Tanskanen 2010; Hämäläinen & Tanskanen 2014).

Artikkelissa tutkin, miten auttamisen mahdollisuudet ja avun tarpeet ovat yhteydessä suurten ikäluokkien iäkkäil-le vanhemmilleen sekä täysi-ikäisille lapsilleen antamaan hoiva- ja käytän-nön apuun. Aiemmassa tutkimuksessa (Hämäläinen & Tanskanen 2010) on tarkasteltu suurten ikäluokkien lapsil-leen ja vanhemmilleen antamaan ta-loudelliseen tukeen liittyviä tekijöitä, minkä vuoksi keskityn tässä hoivaan ja käytännön apuun. Hoiva-avulla tar-koitan vanhemmille annettua henki-lökohtaista hoivaa ja aikuisten lasten kohdalla apua lastenlasten hoitamisessa. Käytännön apu puolestaan viittaa arki-askareissa, kuten kotitöissä ja remon-teissa avustamiseen. Vanhemmille an-netun avun osalta tarkastelu on rajattu niihin suurten ikäluokkien edustajiin,

joilla on ainakin toinen vanhemmista elossa. Aikuisille lapsille annetun käy-tännön avun kohdalla mukana ovat ne suurten ikäluokkien vastaajat, joilla on vähintään yksi täysi-ikäinen lapsi. Lap-sille annetussa hoiva-avussa analyysi on rajattu niihin vastaajiin, joilla on myös ainakin yksi alle 12-vuotias lapsenlapsi.

FUNKTIONAALINEN SOLIDAARISUUS

Perhesosiologiassa perhesukupolvien välistä auttamista on usein lähestytty sukupolvien välisen solidaarisuuden näkökulmasta. Marc Szydlik (2008, 2012) on muotoillut aikaisempiin tut-kimukseen pohjautuen (esim. Bengt-son 1975; Bengtson & Roberts 1991; Lawton ym. 1994; Bengtson ym. 2002) mallin perhesukupolvien välisestä soli-daarisuudesta, jossa hän erottaa kolme solidaarisuuden ulottuvuutta. Nämä ovat tunnepitoinen (*affectual*), assosiatiivinen (*associational*) ja funktionaalinen (*functional*) solidaarisuus. Tunnepitoinen solidaarisuus tarkoittaa perheenjäsen ten toisiaan kohtaan kokemaa läheisyyttä. Assosiatiivinen solidaarisuus käsit-tää sukulaisten välisen yhteydenpidon määrään ja laadun. Tässä tutkimuksessa keskityn funktionaaliseen solidaari-suuteen, jolla tarkoitetaan perhesuku-polvien välisiä taloudellisia ja ajallisia panostuksia eli annettua ja saatua apua.

Funktionaalinen solidaarisuus liittyy mahdollisuusrakenteisiin (*opportunity structures*), joilla viitataan perhesuku-polvien välisen solidaarisuuden re-surseihin ja mahdollisuuksiin (Szydlik 2008; Szydlik 2012). Esimerkiksi fyysistä läsnäoloa vaativassa avussa asuine-täisyys on keskeinen auttamisen mah-dollisuuksia määrittävä tekijä (Szydlik

2012) ja useiden tutkimusten mukaan apua annetaan vähemmän maantieteellisen etäisyyden ollessa pidempi (esim. Bonsang 2007; Mulder & Meer 2009; Danielsbacka & Tanskanen 2012). Yksilön oma terveydentila on myös auttamisen mahdollisuuksiin vaikuttava tekijä (Szydlik 2008), sillä esimerkiksi terveydelliset ongelmat voivat rajoittaa henkilön mahdollisuuksia auttaa muita. Sekä Suomea että muita Euroopan maita koskevien tutkimusten mukaan terveytensä hyväksi kokevat auttavakin todennäköisemmin lapsiaan sekä vanhempiaan kuin terveydellisistä ongelmista kärsivät (Fokkema ym. 2008; Deindl & Brandt 2011; Hämäläinen & Tanskanen 2014).

Aikaa vaativa auttaminen on riippuvainen myös auttajan työtilanteesta. Kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että työssäkäyvät antavat ajallisesti vähemmän apua kuin työelämän ulkopuolella olevat (Bonsang 2007; Kalmijin & Saraceno 2008). Lisäksi henkilön koulutustaso on yhteydessä perhesukupolvien väliseen tukeen siten, että korkeasti koulutetut auttavat yleisemmin kuin alemman tason koulutuksen saaneet (esim. Henretta ym. 2002; Deindl & Brandt 2011). Näiden ohella avun antamisen mahdollisuuksiin liittyy myös vastaajan parisuhdetilanne, jonka on havaittu olevan yhteydessä perhesukupolvien väliseen auttamiseen siten, että parisuhteessa olevat antavat enemmän lastenhoitoapua ja käytännön apua lapsilleen kuin ilman kumppania elävät (esim. Albertini ym. 2007; Fokkema ym. 2008; Majamaa 2012; Danielsbacka & Tanskanen 2015).

Mahdollisuuksien ohella funktionaalinen solidaarisuus kiinnittyy tarveraken-

teisiin (*need structures*), jotka merkitsevät yksilöiden tarpeita perhesukupolvien väliselle avulle (Szydlik 2008; Szydlik 2012). Esimerkiksi henkilöiden ikä heijastelee heidän tarvettaan avulle, sillä avuntarpeet ovat yleensä suuremmat elinkaaren alku- ja loppupäässä (esim. Bonsang 2007; Brandt 2013). Mahdollisten autettavien varallisuustilanne liittyy erityisesti heidän taloudellisen tuen tarpeeseensa (esim. Hämäläinen & Tanskanen 2010; Hiilamo & Niemelä 2011; Majamaa 2013), mutta taloudellinen tilanne voi ilmentää myös laajemmin heidän elämäntilannettaan ja avuntarpeitaan. Esimerkiksi ruotsalaisen tutkimuksen mukaan pienituloiset nuoret aikuiset saavat parempituloisiin verrattuna todennäköisemmin myös käytännön apua lähisukulaisiltaan (Björnberg & Latta 2007). Nuorten aikuisten kohdalla heidän tarpeensa liittyvät usein itsenäistymiseen ja oman perheen perustamiseen. Etenkin omien lasten saaminen saattaa lisätä avuntarvetta ja useita Euroopan maita kattavassa tutkimuksessa onkin havaittu, että pienten lastenlasten olemassaolo lisää vanhempien aikuisille lapsilleen antamaa apua. (Brandt 2013.)

lääkäiden vanhempien tarve avulle kumpuaa usein heidän heikentyneestä terveydentilastaan. Useita eri maita koskevien tutkimustulosten mukaan vanhemmille annetaan enemmän apua, mikäli heidän terveydentilansa arvioidaan heikoksi (Fokkema ym. 2008; Kalmijin & Saraceno 2008; Haavio-Mannila ym. 2009; Deindl & Brandt 2011). Lisäksi se, asuuko iäkäs vanhempi edelleen kotona – vai esimerkiksi vanhainkodissa – kertoo hänen avuntarpeistaan. Kotona asuminen tarkoittaa suurempaa tarvetta käytännön avulle, mutta toisaalta aiem-

missä tutkimuksissa on myös havaittu, että vanhemmat, jotka kuuluvat ammatillisen hoivan piiriin, saavat omilta lapsiltaan apua muita yleisemmin, mutta vähemmän intensiivisemmin (Fokkema ym. 2008; Brandt ym. 2009).

Elossa olevien vanhempien lukumäärä lisää apua mahdollisesti tarvitsevien määrää, mutta toisaalta iäkkäälle vanhemmalle myös oma puoliso voi olla avun lähde, joka voi näin ollen vähentää tarvetta omien lasten antamalle tulle. Eri Euroopan maita tarkastelleiden tutkimusten mukaan puolison kanssa elävät iäkkäät vanhemmat saavatkin vähemmän apua ilman kumppania eläviin verrattuna (Bonsang 2007; Brandt ym. 2009; Brandt 2013). Lisäksi iäkkäiden vanhempien avun tarpeisiin on yhteydessä myös keskimmäisen polven sisarusten – eli iäkkäiden vanhempien lasten – lukumäärä, sillä kun mahdollisia auttajia on useampia, on tarve yhden antamalle avulle vähäisempi. Tutkimusten mukaan henkilöt, joilla on sisarusia, antavat iäkkäille vanhemmilleen vähemmän apua kuin he, joilla ei ole sisarusia (Bonsang 2007; Deindl & Brandt 2011; Brandt 2013) eli auttaminen jakautuu useamman aikuisen lapsen kesken.

PERHERAKENTEET

Vanhemman ja lapsen välinen suhde on osa laajempaa perherakennetta (*family structures*). Funktionaalinen solidaarisuus onkin auttamismahdollisuuksien ja avun tarpeiden ohella yhteydessä myös perherakenteisiin liittyviin tekijöihin. (Szydlik 2008; Szydlik 2012.) Perheenjäsenten sukupuoli on yhteydessä sekä avun esiintyvyyteen että sen koh-

dentumiseen sukupolvien välillä. Naiset antavat hoivaa miehiä yleisemmin ja vastaavasti miehet antavat naisia enemmän käytännön apua (esim. Bonsang 2007; Brandt ym. 2009; Danielsbacka ym. 2013). Naiset myös auttavat vanhempiaan miehiä yleisemmin (Schmid ym. 2012), mutta omien lasten tukemiseen miehet osallistuvat yhtä todennäköisesti kuin naisetkin (Brandt 2013). Lisäksi omien lasten kohdalla tyttäriä autetaan enemmän kuin poikia (Brandt ym. 2009; Hank & Buber 2009; Deindl & Brandt 2011; Brandt 2013).

Vastaavasti perheenjäsenten lukumäärä lisää mahdollisten autettavien määrää ja saattaa aiheuttaa resurssien jakautumista sukulaisten kesken ja siten vähentää yksittäisten sukulaisten tukemista. Aikuisten lasten on havaittu auttavan vanhempiaan todennäköisemmin silloin, kun heillä ei ole omia lapsia (Brandt ym. 2009) ja vastaavasti suurempi lapsiluku on yhteydessä vähäisempään hoiva-avun antamiseen iäkkäille vanhemmille (Grundy & Henretta 2006). Lapsille annetun avun suhteen omien lasten lukumäärä voi lisätä tuen kokonaismäärää (Fokkema ym. 2008), mutta vähentää apua yksittäisen lapsen näkökulmasta, sillä vanhempien tuki hajautuu useammalle lapselle (Brandt ym. 2009; Deindl & Brandt 2011).

Tässä tutkimuksessa keskityn tarkastelemaan auttamismahdollisuuksien ja avun tarpeiden yhteyttä perhesukupolvien väliseen tukeen. Analyyseissä otan kuitenkin huomioon vastaajien perherakenteet ja vakioin edellä mainitut auttamiseen yhteydessä olevat tekijät.

TUTKIMUSKYSYMYKSET

Aiempien tutkimusten perusteella tiedämme, että suomalaiset suuret ikäluokat auttavat runsaasti omia vanhempiaan ja lapsiaan (Haavio-Mannila ym. 2009; Danielsbacka ym. 2013), ja että avun nettovirta painottuu alaspäin perhesukupolvien välillä (Hämäläinen & Tanskanen 2010; Hämäläinen & Tanskanen 2014). Kansainväliset tutkimukset osoittavat, että auttamisen mahdollisuudet sekä avun tarpeet ovat yhteydessä omille vanhemmille ja lapsille annettuun apuun (esim. Bonsang 2007; Fokkema ym. 2008; Brandt ym. 2009; Brandt 2013), mutta emme kuitenkaan tiedä tarkemmin sitä, miten eri tekijät ovat yhteydessä perhesukupolvien väliseen auttamiseen Suomessa. Laajempi ymmärrys auttamiseen yhteydessä olevista tekijöistä tarjoaa tärkeää tietoa esimerkiksi sosiaali- ja perhepolitiikan tueksi. Tässä artikkelissa tutkin suomalaisten suurten ikäluokkien omille iäkkäille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaa hoiva- ja käytännön apua. Kysyn:

- 1) Ovatko suurten ikäluokkien auttamismahdollisuudet yhteydessä heidän iäkkäille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaan käytännön apuun ja hoivaan?
- 2) Ovatko iäkkäiden vanhempien ja aikuisten lasten avun tarpeet yhteydessä suurten ikäluokkien heille antamaan käytännön apuun ja hoivaan?

AINEISTOT JA MENETELMÄT

Tutkimus on osa Sukupolvien ketju -tutkimushanketta, jossa selvitetään

suurten ikäluokkien sekä heidän lastensa ja vanhempiansa auttamissuhteita ja vuorovaikutusta. Käytän tässä artikkelissa hankkeen toisen kierroksen postikyselyaineistoa, joka kerättiin vuonna 2012. Kysely suunnattiin suomalaisille ja Suomessa asuville vuosina 1945–1950 syntyneille suurten ikäluokkien edustajille (lukuun ottamatta ahvenanmaalaisia). Kyselyyn vastasi 2278 henkilöä ja vastausosuus oli 65 prosenttia. (Aineiston keruusta ja edustavuudesta tarkemmin, ks. Danielsbacka ym. 2013.)

Kyselylomakkeessa vastaajilta tiedusteltiin kuinka usein he ovat antaneet hoiva- ja käytännön apua omille vanhemmilleen sekä lapsilleen kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Lomakkeessa ohjeistettiin, että käytännön avulla tarkoitetaan muun muassa koti- ja pihatöissä, remontissa ja tekniikan käytössä avustamista. Vanhemmille annettavan hoiva-avun taas täsmennettiin tarkoittavan henkilökohtaista hoivaa tai apua esimerkiksi pukeutumisessa, syömisessä ja peseytymisessä. Omille lapsille annetusta henkilökohtaisesta hoivasta ei erikseen tiedusteltu, sillä on luultavaa, että hyvin harva suurten ikäluokkien vastaajien lapsista on sen tarpeessa. Lapsille annetulla hoiva-avulla tarkoitan tässä tutkimuksessa suurten ikäluokkien aikuisille lapsilleen antamaa lastenhoitoapua eli apua lastenlasten hoitamisessa.

Luokittelin uudelleen auttamista kuvaavat muuttujat kolmeen luokkaan (0 = ei ole antanut apua, 1 = on antanut apua harvemmin kuin kerran kuukaudessa, 2 = on antanut apua ainakin kerran kuukaudessa). Lomakkeessa lastenhoitoapua koskevan kysymyksen vastausvaihtoehdot ovat hieman muista

poikkeavia, minkä takia olen sisällyttänyt täsmälleen yhden kerran kuukaudessa lastenhoitoa antaneet luokkaan 1 kuuluviksi (alkuperäinen vastausvaihtoehto: 7–12 kertaa vuodessa). Jatkossa käytän selkeyden ja tekstin sujuvuuden vuoksi luokista nimityksiä: ei apua (0), apua satunnaisesti (1) ja apua toistuvasti (2). Taulukossa 1 on esitetty uudelleenluokiteltujen auttamismuuttujien jakaumat.

Kohdejoukkojen seulomisen jälkeen muutin aineiston Stata-ohjelman avulla niin sanottuun pitkään muotoon. Tämä tarkoittaa sitä, että muodostin uuden aineiston, jossa havaintoyksiköinä ovat vastaajien lapset ja vanhemmat. Tällöin vastaajista muodostuu yhtä monta havaintoa kuin heillä on lapsia tai vanhempia. Lomakkeessa vastaajilta kysyttiin tietoja neljän vanhimman lapsen sekä äidin ja isän osalta erikseen. Aineiston pitkässä muodossa vanhempia

Taulukko 1. Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama hoiva- ja käytännön apu n (%). Havainnot aineiston pitkästä muodosta.

	Käytännön apu		Hoiva-apu	
	Vanhemmille ^a	Lapsille ^b	Vanhemmille ^a	Lapsille ^c
Ei apua	144 (30)	1235 (41)	255 (53)	515 (26)
Apua satunnaisesti	158 (33)	1326 (44)	93 (19)	901 (45)
Apua toistuvasti	176 (37)	458 (15)	135 (28)	572 (29)
Yhteensä	478 (100)	3019 (100)	483 (100)	1988 (100)

^a Vastaajat, joilla vähintään yksi vanhempi, joka ei asu vastaajan kanssa

^b Vastaajat, joilla vähintään yksi täysi-ikäinen lapsi, joka ei asu vastaajan kanssa

^c Vastaajat, joilla vähintään yksi aikuinen lapsi sekä alle 12-vuotias lapsenlapsi

Vanhemmille annetun hoiva- ja käytännön avun analyysiin poimin mukaan vain ne vastaajat, joilla on ainakin toinen vanhempi elossa eikä tämä vanhempi asu vastaajan kanssa samassa kotitaloudessa. Vastaavasti lapsille annetun käytännön avun kohdalla vastaajalla tulee olla vähintään yksi kotoa pois muuttanut täysi-ikäinen lapsi ja hoiva-avun osalta lisäksi yksi tai useampi alle 12-vuotias lapsenlapsi. Seulotussa aineistossa suurten ikäluokkien vanhemmat ovat keskimäärin 89-vuotiaita (vaihteluväli 79–101 vuotta). Aikuisia lapsia koskevissa seulotuissa aineistoissa heidän keskimääräinen ikänsä on noin 37 vuotta (vaihteluväli 18–51 vuotta).

koskevissa analyysissä vastaajalta voi olla mukana kaksi havaintoa ja lapsia koskevissa tarkasteluissa enintään neljä havaintoa. Aineiston muuttaminen pitkään muotoon merkitsee sitä, että havainnot eivät ole toisistaan riippumattomia, mikä on huomioitu analyysissa.

Tutkimuksen menetelmänä käytän multinomiaalista logistista regressioanalyysiä, jonka avulla tarkastelen lapsille ja vanhemmille annetun avun vetosuhteita (odds ratios, OR). Kaikissa malleissa referenssikategoriana on ”ei lainkaan auttaneiden” ryhmä. Analyysissä tutkin, mitkä mahdollisuus- ja tarvetekijät ovat yhteydessä suurten ikäluokkien omille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen

antamaan hoiva- ja käytännön apuun. Mahdollisuusmuuttujiin lukeutuu vastaajan parisuhdetilanne, koulutusaste, pääasiallinen toiminta, koettu terveydentila ja maantieteellinen asuinetäisyys vanhempiin/lapsiin. Tarvemuuttujiin puolestaan sisältyy vanhempia koskevassa analyysissä vanhempien ikä, elossa olevien vanhempien lukumäärä, vanhempien asuinpaikka, vanhempien arvioitu terveydentila ja vanhempien arvioitu taloudellinen tilanne sekä vastaajan omien sisarusten määrä. Aikuisia lapsia koskevassa analyysissä avun tarpeita kuvaaviin muuttujiin sisältyy lasten ikä ja lasten arvioitu taloudellinen tilanne sekä lapsenlapset. Aikuisille lapsille annetun hoivan kohdalla vastaajalla tulee kuitenkin olla vähintään yksi alle 12-vuotias lapsenlapsi, minkä takia analyysissä käytän sen sijasta lastenlasten lukumäärää. Taulukossa 2 on esitetty seulottujen aineistojen havaintojen jakaumat analyysissä tarkasteltavien muuttujien mukaan.

Edellä esitettyjen muuttujien lisäksi olen analyyseissä huomionnut myös ne perherakenteelliset tekijät, jotka aiempien tutkimusten mukaan ovat yhteydessä perhesukupolvien väliseen apuun. Lasten ja vanhempien auttamista koskevissa malleissa olen vakioinut seuraavat muuttujat: vastaajan sukupuoli, lapsen/vanhemman sukupuoli, omien lasten sekä elossa olevien vanhempien lukumäärä ja vanhempia koskevissa analyyseissä myös sen, onko vastaajalla alle 12-vuotiaita lapsenlapsia. Näitä muuttujia koskevat multinomialisen logistisen regressioanalyysin tulokset on esitetty liitetaulukoissa 1 ja 2.

TULOKSET

Vanhemmille ja lapsille annettu käytännön apu

Taulukossa 3 on esitetty multinomialisen logistisen regressioanalyysin tulokset koskien suurten ikäluokkien edustajien omille vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antamaa käytännön apua. Taulukossa on yhteensä neljä mallia, joista kaksi koskee vanhempien ja kaksi lasten auttamista käytännön toimissa. Jokaisessa mallissa referenssikategoriana ovat ne, jotka eivät ole auttaneet lainkaan kyseessä olevaa ryhmää (vanhempia tai lapsia).

Auttamisen mahdollisuuksiin liittyvistä muuttujista ainoastaan asuinetäisyys on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä vanhemmille annettuun käytännön apuun: suurten ikäluokkien edustajien ja heidän vanhempiensa välisen asuinetäisyyden ollessa pidempi on vanhemmille annetun toistuvan käytännön avun todennäköisyys pienempi. Tarkasteltaessa aikuisille lapsille annettua käytännön apua huomataan, että useampi mahdollisuusrakenteiden muuttuja on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä auttamiseen. Parisuhteessa elävät auttavat lapsiaan todennäköisemmin sekä satunnaisesti että toistuvasti kuin ne vastaajat, joilla ei ole kumppania. Koulutuksen osalta korkeakoulutetut auttavat myös molemmissa käytännön avun malleissa todennäköisemmin lapsiaan verrattuna enintään perusasteen opinnot suorittaneisiin. Suurten ikäluokkien edustajien pääasiallinen toiminta on yhteydessä käytännön avun antamiseen siten, että eläkkeellä olevat auttavat todennäköisemmin toistuvasti lapsiaan kuin edelleen työssä käyvät vastaajat.

Taulukko 2. Aineiston kuvailevat tiedot. Havainnot selittävien muuttujien mukaan.

	Hoiva- ja käytännön apu vanhemmille ^a		Käytännön apu lapsille ^b		Hoiva-apu lapsille ^c	
	n	%	n	%	n	%
Mahdollisuusmuuttajat						
Vastaajan parisuhdetilanne						
<i>Ei kumppania</i>	119	25	314	18	201	17
<i>Parisuhteessa</i>	362	75	1427	82	975	83
Vastaajan koulutusaste						
<i>Perusaste tai alempi</i>	125	26	536	31	352	30
<i>Keskiaste</i>	242	50	897	51	614	52
<i>Korkea-aste</i>	114	24	308	18	210	18
Vastaajan pääasiallinen toiminta						
<i>Työssä</i>	98	20	293	17	193	16
<i>Eläkkeellä</i>	355	74	1363	78	936	80
<i>Muu</i>	28	6	85	5	47	4
Vastaajan koettu terveydentila						
<i>Enintään kohtalainen</i>	213	44	794	46	525	45
<i>Hyvä</i>	268	56	947	54	651	55
Asuinetäisyys (km) vanhempaan/lapseen (ka)^d	490	121	3019	130	1988	129
Tarvemuuttajat						
Vanhemman/lapsen ikä (ka)^d	490	89	3019	37	1988	37
Elossa olevien vanhempien määrä						
<i>Vain toinen elossa</i>	443	92	-	-	-	-
<i>Molemmat elossa</i>	38	8	-	-	-	-
Vanhempien asuinpaikka						
<i>Omassa kodissaan</i>	303	63	-	-	-	-
<i>Vähintään toinen vanhempi muualla^e</i>	178	37	-	-	-	-
Vanhempien arvioitu terveydentila						
<i>Molempien ainakin kohtalainen</i>	280	58	-	-	-	-
<i>Vähintään toisen huono</i>	201	42	-	-	-	-
Vanhemman/lapsen arvioitu taloudellinen tilanne^d						
<i>Pienituloinen</i>	286	58	697	23	390	19
<i>Keskituloinen</i>	123	25	1423	47	949	48
<i>Hyvin toimeentuleva</i>	81	17	899	30	649	33
Vastaajan sisarusten määrä (ka)	481	2,86	-	-	-	-
Alle 12-vuotiaita lapsenlapsia						
<i>Ei ole</i>	-	-	565	32	-	-
<i>On</i>	-	-	1176	68	-	-
Lastenlasten määrä	-	-	-	-	1176	3,71

^a Vastaajat, joilla ainakin yksi elossa oleva vanhempi, joka ei asu vastaajan kanssa

^b Vastaajat, joilla ainakin yksi täysi-ikäinen lapsi, joka ei asu vastaajan kanssa

^c Vastaajat, joilla ainakin yksi aikuinen lapsi sekä alle 12-vuotias lapsenlapsi

^d Havainnot aineiston pitkästä muodosta.

^e Vanhemmat, jotka asuvat palvelutalossa, vanhainkodissa, sairaalassa, sukulaisten luona tai muussa paikassa kuin omassa kodissaan

Taulukko 3. Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi: suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä lapsilleen antama käytännön apu (odds ratios, OR) (ref. ei lainkaan apua).

	Apu vanhemmille ^a		Apu lapsille ^b	
	Satunnaisesti	Toistuvasti	Satunnaisesti	Toistuvasti
Mahdollisuusmuuttajat				
Vastaajan parisuhdetilanne				
<i>Ei kumppania</i>		1	1	1
<i>Parisuhteessa</i>	0,87	1,25	1,50**	1,46*
Vastaajan koulutusaste				
<i>Perusaste tai alempi</i>		1	1	1
<i>Keskiaste</i>	1,01	1,3	1,24	1,07
<i>Korkea-aste</i>	1,91	2,06	1,87***	1,64*
Vastaajan pääasiallinen toiminta				
<i>Työssä</i>		1	1	1
<i>Eläkkeellä</i>	0,94	1,09	1,17	1,82**
<i>Muu</i>	1,12	1,84	1,15	1,1
Vastaajan koettu terveydentila				
<i>Enintään kohtalainen</i>		1	1	1
<i>Hyvä</i>	1,14	1,39	1,12	1,26
Asuinetäisyys vanhempaan/lapseen	0,99	0,99***	0,99***	0,99***
Tarvemuuttajat				
Vanhemman/lapsen ikä	1,03	1,13**	0,96***	0,92***
Elossa olevien vanhempien määrä				
<i>Vain toinen elossa</i>		1	-	-
<i>Molemmat elossa</i>	1,34	0,58	-	-
Vanhempien asuinpaikka				
<i>Omassa kodissaan</i>		1	-	-
<i>Vähintään toinen vanhempi muualla</i>	0,23***	0,15***	-	-
Vanhempien arvioitu terveydentila				
<i>Molempien ainakin kohtalainen</i>		1	-	-
<i>Vähintään toisen huono</i>	0,83	1,65	-	-
Vanhemman/lapsen taloudellinen tilanne				
<i>Pienituloinen</i>		1	1	1
<i>Keskituloinen</i>	0,93	1,85	1,26*	1,02
<i>Hyvin toimeentuleva</i>	0,79	1,09	1,07	0,91
Omien sisarusten määrä	0,99	0,86*	-	-
Alle 12-vuotiaita lapsenlapsia				
<i>Ei ole</i>	-	-	1	1
<i>On</i>	-	-	1,40*	1,67**
	pseudo r ² =0,14 n=478		pseudo r ² =0,07 n=3019	

^a mallissa vakioitu myös vastaajan ja vanhemman sukupuoli, omien lasten lukumäärä ja alle 12-vuotiaat lapsenlapset

^b mallissa vakioitu myös vastaajan ja lapsen sukupuoli, omien lasten ja elossa olevien vanhempien lukumäärä

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

Lisäksi asuinetäisyys on negatiivisesti yhteydessä lapsille annettuun käytännön apuun molemmissa malleissa: auttamisen todennäköisyys pienenee, kun asuinetäisyyden kilometrimäärä kasvaa.

Avun tarpeisiin liittyvistä muuttujista ikä on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä molempiin suuntiin (vanhemmille ja lapsille) annettuun apuun. Iäkkäämpiä vanhempia autetaan todennäköisemmin toistuvasti kuin nuorempia ja vastaavasti nuorempia aikuisia lapsia autetaan todennäköisemmin sekä satunnaisesti että toistuvasti kuin varttuneempia lapsia. Vanhempien asuinpaikka on yhteydessä heille satunnaisesti ja toistuvasti annettuun käytännön apuun siten, että edelleen omassa kodissa asuville vanhemmille annetaan käytännön apua todennäköisemmin kuin tilanteessa, jossa vähintään toinen vanhemmista asuu muualla kuin kotonaan eli palvelutalossa, vanhainkodissa tai sukulaisen luona. Myös vastaajan sisarusten lukumäärä on yhteydessä vanhemmille annettuun käytännön apuun: vastaajat, joilla ei ole sisaruksia, antavat vanhemmilleen todennäköisemmin toistuvaa käytännön apua kuin ne, joilla on sisaruksia.

Se, onko suurten ikäluokkien edustajilla alle 12-vuotiaita lastenlapsia, on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä satunnaisen ja toistuvan käytännön avun antamiseen aikuisille lapsille: vastaajat, joilla on pieniä lapsenlapsia antavat apua todennäköisemmin verrattuna vastaajiin, joilla ei ole alle 12-vuotiaita lapsenlapsia. Lisäksi vastaajan arvio omien lasten taloudellisesta tilanteesta on yhteydessä lapsille satunnaisesti annettuun käytännön apuun siten, että keskituloisille annetaan todennäköisemmin apua

kuin pienituloisille aikuisille lapsille.

Vanhemmille ja lapsille annettu hoiva-apu

Taulukossa 4 on esitetty multinomiaalisen logistisen regressioanalyysin tulokset koskien suurten ikäluokkien edustajien omille vanhemmilleen antamaa hoivaa ja aikuisille lapsilleen antamaa lastenhoitoapua. Taulukossa on yhteensä neljä mallia, joista kaksi koskee hoivan antamista vanhemmille ja kaksi lastenhoitoavun antamista aikuisille lapsille. Jokaisessa mallissa referenssikategoriana ovat ne, jotka eivät ole antaneet lainkaan apua kyseessä olevalle ryhmälle (vanhemmille tai lapsille).

Auttamisen mahdollisuuksiin liittyvistä muuttujista ainoastaan asuinetäisyys on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä hoiva-avun antamiseen omille vanhemmille: maantieteellisen etäisyyden ollessa pidempi on toistuvan hoiva-avun antamisen suhteellinen todennäköisyys pienempi. Asuinetäisyys on vastaavalla tavalla negatiivisesti yhteydessä myös aikuisille lapsille satunnaisesti ja toistuvasti annettuun lastenhoitoapuun. Aikuisten lasten kohdalla kuitenkin myös useampi auttamisen mahdollisuuksia kuvaavista muuttujista on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä avun antamiseen.

Parisuhteessa elävät suurten ikäluokkien edustajat auttavat lapsiaan sekä satunnaisesti että toistuvasti lastenhoidossa todennäköisemmin kuin ne, joilla ei ole kumppania. Korkea-asteen opinnot suorittaneet auttavat lapsiaan molemmissa malleissa todennäköisemmin kuin enintään perusasteen käyneet vastaajat. Vastaajan pääasiallinen toiminta on yhteydessä aikuisille

Taulukko 4. Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi: suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä lapsilleen antama hoiva-apu (odds ratios, OR) (ref. ei lainkaan apua).

	Apu vanhemmille ^a		Apu lapsille ^b	
	Satunnaisesti	Toistuvasti	Satunnaisesti	Toistuvasti
Mahdollisuusmuuttujat				
Vastaajan parisuhdetilanne				
<i>Ei kumppania</i>	1	1	1	1
<i>Parisuhteessa</i>	0,77	1,09	2,06***	1,93**
Vastaajan koulutustaso				
<i>Perusaste tai alempi</i>	1	1	1	1
<i>Keskiaste</i>	1,48	0,96	1,05	1,19
<i>Korkea-aste</i>	1,44	0,98	1,56*	2,14**
Vastaajan pääasiallinen toiminta				
<i>Työssä</i>	1	1	1	1
<i>Eläkkeellä</i>	0,64	0,67	1,25	1,94**
<i>Muu</i>	0,63	1,46	0,54	1,33
Vastaajan koettu terveydentila				
<i>Enintään kohtalainen</i>	1	1	1	1
<i>Hyvä</i>	0,72	1,03	1,23	1,43*
Asuinetäisyys vanhempaan/lapseen	1,01	0,99**	0,99***	0,99***
Tarvemuuttujat				
Vanhemman/lapsen ikä	1,08*	1,16***	1,01	0,97
Elossa olevien vanhempien määrä				
<i>Vain toinen elossa</i>	1	1	-	-
<i>Molemmat elossa</i>	0,53	0,74	-	-
Vanhempien asuinpaikka				
<i>Omassa kodissaan</i>	1	1	-	-
<i>Vähintään toinen vanhempi muualla</i>	1,51	1,91*	-	-
Vanhempien arvioitu terveydentila				
<i>Molempien ainakin kohtalainen</i>	1	1	-	-
<i>Vähintään toisen huono</i>	3,05***	5,63***	-	-
Vanhemman/lapsen taloudellinen tilanne				
<i>Pienituloinen</i>	1	1	1	1
<i>Keskituloinen</i>	1,62	1,96*	2,43***	2,65***
<i>Hyvin toimeentuleva</i>	1,29	1,45	2,67***	3,25***
Omien sisarusten määrä	0,99	0,91	-	-
Lastenlasten määrä	-	-	1,02	1,07*
	pseudo r ² =0,17	n=483	pseudo r ² =0,14	n=1988

^a mallissa vakioitu myös vastaajan ja vanhemman sukupuoli, omien lasten lukumäärä ja alle 12-vuotiaat lapsenlapset

^b mallissa vakioitu myös vastaajan ja lapsen sukupuoli, omien lasten ja elossa olevien vanhempien lukumäärä

*p<.05 **p<.01 ***p<.001

lapsille annettuun lastenhoitoapuun siten, että eläkkeellä olevat antavat toistuvaa lastenhoitoapua lapsilleen todennäköisemmin kuin töissä käyvät suurten ikäluokkien edustajat. Lisäksi vastaajan koettu terveydentila on yhteydessä aikuisille lapsille annettuun lastenhoitoapuun siten, että terveytensä hyväksi kokevat antavat todennäköisemmin toistuvaa apua kuin terveytensä enintään kohtalaiseksi mieltävät.

Avun tarpeita kuvaavista muuttujista autettavan ikä on tilastollisesti merkittävästi yhteydessä vain vanhemmille annettuun hoivaan ja iäkkäämpiä vanhempia autetaan todennäköisemmin sekä satunnaisesti että toistuvasti. Kun vähintään toisen vanhemman terveydentila arvioidaan huonoksi, antavat suuret ikäluokat hoiva-apua molemmissa malleissa todennäköisemmin verrattuna vastaajiin, jotka arvioivat elossa olevien vanhempiensa terveydentilan ainakin kohtalaiseksi. Lisäksi jos vähintään toinen vanhemmista asuu palvelutalossa, vanhainkodissa tai muun sukulaisten luona, annetaan toistuvaa hoivaa todennäköisemmin kuin tilanteessa, jossa vanhemmat asuvat omassa kodissaan. Näiden ohella vastaajan arvio vanhempiensa taloudellisesta tilanteesta on yhteydessä auttamiseen siten, että keskituloisille vanhemmille annetaan todennäköisemmin toistuvaa hoivaa kuin pienituloisiksi arvioiduille.

Aikuisten lasten auttamisen kohdalla ne suurten ikäluokkien edustajat, joilla on useampia lapsenlapsia antavat toistuvaa lastenhoitoapua todennäköisemmin kuin vastaajat, joilla on vain yksi lapsenlapsi. Lisäksi arvio lasten taloudellisesta tilanteesta on tilastollisesti merkittävästi yhteydessä lasten auttamiseen

molemmissa malleissa: keskituloisia ja hyvin toimeentulevia aikuisia lapsia autetaan todennäköisemmin lastenhoitossa kuin pienituloisiksi arvioituja.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä artikkelissa olen tutkinut suurten ikäluokkien iäkkäille vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antamaa käytännön apua sekä vanhemmille annettua hoivaa ja lapsille annettua lastenhoitoapua. Analyysissä olen hyödyntänyt teoriaa perhesukupolvien välisestä funktionaalista solidaarisuudesta (Szydlik 2008; Szydlik 2012) ja tutkinut mahdollisuus- sekä tarverakenteiden yhteyttä avun antamiseen eri perhesukupolville. Tulokset tiivistäen voidaan sanoa, että iäkkäiden vanhempien auttaminen liittyy ennen kaikkea heidän avun tarpeisiinsa, kun taas aikuisten lasten tukeminen kiinnittyy tarpeiden lisäksi laajemmin auttamisen mahdollisuuksiin. Auttämismahdollisuuksiin lukeutuvista tekijöistä ainoastaan asuinetäisyys on yhteydessä vanhemmille – kuten myös aikuisille lapsille – annettuun hoiva- ja käytännön apuun: lähempänä asuvia vanhempia ja lapsia autetaan todennäköisemmin kuin etäämmällä asuvia (ks. myös esim. Mulder & Meer 2009; Szydlik 2012). Tulosta selittää se, että niin hoiva- kuin käytännön apukin edellyttävät tavallisesti fyysistä läsnäoloa.

Aikuisten lasten kohdalla useampi auttämismahdollisuuksia kuvaava tekijä on yhteydessä avun antamiseen. Parisuhteessa olevat suurten ikäluokkien edustajat antavat lastenhoito- ja käytännön apua lapsilleen todennäköisemmin kuin ilman kumppania elävät (ks. myös Albertini ym. 2007; Fokkema

ym. 2008). Parisuhde saattaa tarkoittaa yksilön parempia toimintaedellytyksiä: kun esimerkiksi kotitalouden arjesta vastaa yhden sijasta kaksi henkilöä, on yksilöllä luultavasti paremmat mahdollisuudet panostaa myös kodin ulkopuolisiin läheisiinsä. Samoin se, että korkeammin koulutetut auttavat vähemmän koulutettuja todennäköisemmin lapsiaan lastenhoidossa ja käytännön toimissa (ks. myös Henretta ym. 2002; Deindl & Brandt 2011) liittyynee edullisempaan toimintaympäristöön: korkeammin koulutetuilla saattaa usein olla esimerkiksi joustavimmat työajat ja heidän työtehtävänsä ovat tavallisesti fyysisesti vähemmän kuormittavia kuin vähän koulutusta edellyttävät työt.

Hoiva- ja käytännön apu ovat sidoksissa aikaresursseihin, minkä myötä se, käykö henkilö töissä, vaikuttaa olennaisesti hänen avun antamisen mahdollisuuksiinsa (Bonsang 2007; Kalmijin & Saraceno 2008). Tulosten mukaan eläkkeellä olevat suurten ikäluokkien edustajat antavatkin työssä käyviä todennäköisemmin toistuvaa lastenhoito- ja käytännön apua aikuisille lapsilleen. Myös terveys vaikuttaa olennaisesti henkilön mahdollisuuksiin tarjota apua (esim. Szydlik 2008) ja tulosten mukaan oman terveytensä hyväksi kokevat antavat toistuvaa lastenhoitoapua aikuisille lapsilleen todennäköisemmin kuin oma terveytensä korkeintaan kohtalaiseksi arvioivat suurten ikäluokkien edustajat.

Auttamisen sidos avun tarpeisiin nousee esiin molempien sukupolvien auttamisen kohdalla. Kuten aiemmissa tutkimuksissa (esim. Bonsang 2007; Brandt 2013) on havaittu, autettavien ikä heijastelee eri elämänvaiheisiin liittyviä avun tarpeita ja apua annetaan

todennäköisemmin vanhemmista ikäkkäämmille sekä aikuisista lapsista nuoremille. Aikuisille lapsille annetun lastenhoitoavun kohdalla ikä ei kuitenkaan ole merkitsevä tekijä, mikä johtunee siitä, että tarpeet liittyvät nimenomaan lapsenlapsen olemassaoloon ja analyysi on rajattu niihin, joilla on pieniä lapsenlapsia. Tulosten mukaan lastenlasten lukumäärä onkin positiivisesti yhteydessä toistuvan lastenhoitoavun antamiseen lapsille. Suuret ikäluokat antavat todennäköisemmin myös käytännön apua aikuisille lapsilleen silloin, kun heillä on alle 12-vuotiaita lapsenlapsia ja voidaan olettaa, että kyse on siitä, että pienet lapsenlapset lisäävät aikuisten lasten tarpeita käytännön avulle. Lisäksi lastenhoitoapua, kuten myös satunnaista käytännön apua, annetaan todennäköisemmin taloudellisesti paremmin toimeentuleville kuin pienituloisille aikuisille lapsille. Tulos saattaa heijastella sitä, että korkeampi tulotaso voi usein merkitä myös työntäyteistä ja mahdollisesti epäsäännöllistä arkea, mikä lisää tarvetta lastenhoitoavulle (ks. Majamaa 2012; Majamaa 2015).

Iäkkäiden vanhempien tarpeet liittyvät usein heidän terveydentilaansa (Fokkema ym. 2008; Kalmijin & Saraceno 2008; Deindl & Brandt 2011). Analyysin perusteella vanhempien heikoksi arvioitun terveydentilan yhteys heille annettuun apuun tulee kuitenkin esiin vain hoivan kohdalla. Käytännön avun tarve voikin liittyä myös muihin kuin terveydellisiin tekijöihin. Tulokset osoittavat, että käytännön apua annetaan todennäköisemmin, jos vanhemmat asuvat edelleen omassa kodissaan, mikä varmastikin liittyy siihen, että iäkkään henkilön itsenäinen asuminen lisää käytännön avun tarvetta.

Sen sijaan vanhemmille annetaan hoivaa todennäköisemmin silloin, kun ainakin toinen vanhempi asuu muualla kuin omassa kodissaan eli hoivalaitoksessa tai sukulaisen luona. Eri Euroopan maita koskevilla tutkimuksissa on havaittu, että hoivapalveluiden piiriin kuuluvat iäkkäät vanhemmat saavat yleisemmin tukea myös omilta lapsiltaan (Fokkema ym. 2008; Brandt ym. 2009). Toisaalta tuloksessa voi olla kyse osittain myös siitä, että yksin omassa kodissaan asuvilla iäkkäillä vanhemmilla saattaa olla suurempi avun tarve kuin puolison kanssa yhdessä asuvilla vanhemmilla, sillä oma puoliso voi olla myös keskeinen avun lähde (esim. Bonsang 2007; Brandt 2013). Mahdollisten auttajien määrän yhteys avun antamiseen vanhemmille nousee esiin myös siinä, että ne suurten ikäluokkien edustajat, joilla ei ole sisaruksia antavat käytännön apua todennäköisemmin vanhemmilleen kuin ne, joilla on sisaruksia. Tämä ilmentää sitä, että tarve yhden tahon antamalle avulle on pienempi, kun mahdollisia auttajia on useampia.

Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi myös vanhempien arvioitu tulotaso on yhteydessä heille annettuun hoiva-apuun. Suuret ikäluokat antavat nimittäin toistuvaa hoivaa todennäköisemmin keskituloisille kuin pienituloisille vanhemmille. Vastaavanlainen suuntaus on nähtävissä myös satunnaisen hoiavan kohdalla, mutta tulokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että vanhemmat ikään kuin palkitsevat lapsiaan saamastaan avusta (Brandt ym. 2009; Brandt 2013) ja näin ollen heidän paremmat taloudelliset resurssit saattavat myös kannustaa aikuisia lapsia tarjoamaan heille apuaan. Jatkotutkimuksissa olisikin tärkeää tutkia myös avun

vastavuoroisuuden merkitystä perhesukupolvien välisessä avussa: sisältääkö esimerkiksi vanhempien auttaminen enemmän vastavuoroisuutta kuin omiensa lasten tukeminen?

On huomattava, että perhesukupolvi-
en välinen solidaarisuus on sidoksissa myös laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiinsa (Szydlik 2008; Szydlik 2012). Hyvinvointivaltio voi vähentää välitöntä tarvetta perhesukupolvi-
väliselle avulle, mutta toisaalta sosiaalipoliittiset panostukset vaikuttavat auttamisen mahdollisuuksiin lisäämällä tai ylläpitämällä ihmisten resursseja (Deindl & Brandt 2011; Igel & Szydlik 2011; Brand & Deindl 2013). Esimerkiksi eläkejärjestelmä mahdollistaa ikääntyneiden, mutta edelleen toimintakykyisten ihmisten jättäytymisen pois työelämästä ja siten lisää epävirallisen avun vaatimia ajallisia resursseja. Tämä puolestaan näkyy esimerkiksi siten, että eläkkeellä olevat suurten ikäluokkien edustajat panostavat enemmän aikuisiin lapsiinsa. Paremmilla aikaresursseilla ja iäkkäille vanhemmille annettulla avulla ei kuitenkaan näytä olevan vastaavanlaista yhteyttä. Tämä saattaa ilmentää aikaisempien tutkimusten havaintoa siitä, että suuret ikäluokat ovat yleensä taipuvaisempia antamaan apua sukupolvi-
ketjuissa alas- kuin ylöspäin (Hämäläinen & Tanskanen 2010; Hämäläinen & Tanskanen 2014). Tässä esittämäni tulokset täydentävät kuvaa osoittaen, että vaikka panostukset painottuvat lasten suuntaan, niin perhesukupolvi-
välisen solidaarisuuden tarpeet stimuloivat vanhemmille annettua apua ja perhe vastaa iäkkäiden vanhempien tuen tarpeisiin ainakin jossain määrin.

Vaikka perhesukupolvien välinen solidaarisuus mielletään yleensä positiiviseksi ilmiöksi, on sillä myös kääntöpuolensa. Perhesukupolvien välisellä tuella on nimittäin taipumus kasvattaa erilaisista lähtökohdista – perheistä ja suvuista – tulevien välistä epätasa-arvoa (Szydlik 2012). Se, että paremmat resurssit merkitsevät suurempia panoksia omien lasten suuntaan, tarkoittaa samalla niiden kasautumista perhelinjoihin ja synnyttää siten hyvinvointieroja lasten ikäpolven jäsenten keskuudessa. Vastaavasti iäkkäillä vanhemmillä ei välttämättä ole sellaista sukulaisverkostoa, joka ylipäättään kykenisi vastaamaan heidän avun tarpeisiinsa. Tasa-arvon ja erityisesti ikääntyvän väestön hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että hyvinvointivaltio takaa kattavat palvelut sekä etuudet koko väestölle ja näin tasoittaa sekä sukupolvien välisiä että sisäisiä hyvinvointieroja.

VIITE

¹ Artikkelissa käytetään Sukupolvien ketju-hankkeen aineistoja. Hanketta rahoittaa Suomen Akatemia (nro. 250620). Tekijä on saanut rahoitusta artikkelin kirjoittamiseen myös Alli Paasikiven Säätiöltä.

KIRJALLISUUS

- Albertini, Marco & Kohli, Martin & Vogel, Claudia (2007) Intergenerational transfers of time and money in European families: common patterns — different regimes? *Journal of European Social Policy* 17 (4), 319–334.
- Attias-Donfut, Claudine & Ogg, Jim & Wolff, Charles-Francois (2005) European patterns of intergenerational financial and time transfers. *European journal of Ageing* 2 (3), 161–173.
- Bengtson, Vern L. (1975) Generation and family effects in value socialization. *American Sociological Review* 40 (3), 358–71.
- Bengtson, Vern L. & Roberts, Robert E. L. (1991) Intergenerational solidarity in aging families: an example of formal theory construction. *Journal of Marriage and Family* 53 (4), 856–70.
- Bengtson, Vern & Giarrusso, Roseann & Mabry, J. Beth & Silverstein, Merrill (2002) Solidarity, conflict, and ambivalence: complementary or competing perspectives on intergenerational relationships? *Journal of Marriage and Family* 64 (3), 568–76.
- Björnberg, Ulla & Latta, Mia (2007) The Roles of the Family and the Welfare State. The Relationship between Public and Private Financial Support in Sweden. *Current sociology* 55 (3), 415–445.
- Bonsang, Eric (2007) How do middle-aged children allocate time and money transfers to their older parents in Europe? *Empirica* 34 (2), 171–188.
- Brandt, Martina & Haberkern, Klaus & Szydlik, Marc (2009) Intergenerational Help and Care in Europe. *European Sociological Review* 25 (5), 585–601.
- Brandt, Martina (2013) Intergenerational help and public assistance in Europe. *European Societies* 15 (1), 26–56.
- Brandt, Martina & Deindl, Cristian (2013) Intergenerational Transfers to Adult Children in Europe: Do Social Policies Matter? *Journal of Marriage and Family* 75 (1), 235–251.
- Danielsbacka, Mirkka & Tanskanen, Antti O. (2012) Adolescent grandchildren's perceptions of grandparents' involvement in UK: An interpretation from life course and evolutionary theory perspective. *European Journal of Ageing* 9 (4), 329–341.
- Danielsbacka, Mirkka & Tanskanen, Antti & Hämäläinen, Hans & Pelkonen, Inka & Haavio-Mannila, Elina & Rotkirch, Anna & Karisto, Antti & Roos, J.P. (2013) Sukupolvien vuorovaikutus. Auttaminen ja yhteydenpito suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 58/2013. Helsinki: Väestöliitto.
- Danielsbacka, Mirkka & Tanskanen, Antti O. (2015) Grandfather involvement in Finland: Impact of divorce, remarriage and widowhood. Teoksessa Ann Buchanan &

- Anna Rotkirch (toim.) *Grandfathers: International perspectives*. London: Palgrave Macmillan, painossa.
- Deindl, Cristian & Brandt, Martina (2011) Financial support and practical help between older parents and their middle-aged children in Europe. *Ageing and Society* 31 (4), 645–662.
- Fokkema, Tineke & ter Bekke, Susan & Dykstra, Pearl A. (2008) Solidarity between parents and their adult children. Netherlands interdisciplinary demographic institute. Amsterdam: Aksant.
- Grundy, Emily & Henretta, John C. (2006) Between elderly parents and adult children: a new look at the intergenerational care provided by the 'sandwich generation'. *Ageing & Society* 26 (5), 707–722.
- Haavio-Mannila, Elina & Majamaa, Karoliina & Tanskanen, Antti & Hämäläinen, Hans & Karisto, Antti & Rotkirch, Anna & Roos, J.P. (2009) Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaihdutus Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hank, Karsten & Buber, Isabella (2009) Grandparents Caring for their Grandchildren: Findings From the 2004 Survey of Health, Ageing, and Retirement in Europe. *Journal of Family Issues* 30 (1), 53–73.
- Henretta, John C. & Grundy, Emily & Harris, Susan (2002) The influence of socio-economic and health differences on parents' provision of help to adult children: a British–United States comparison. *Ageing and Society* 22 (4), 441–458.
- Hiilamo, Heikki & Niemelä, Mikko (2011) Paras turva perheessä? Suomen kotitalouksien väliset tulonsiirrot kansainvälisessä vertailussa. Teoksessa Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.): Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa. Diakonia-ammattikorkeakoulun tutkimuksia A31. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 145–163.
- Hämäläinen, Hans & Tanskanen, Antti (2010) Perhesukupolvet ja taloudellinen auttaminen. Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama tuki. *Janus* 18 (4), 374–386.
- Hämäläinen, Hans & Tanskanen, Antti O. (2014) Autetaanko lapsia enemmän kuin vanhempia? Suurten ikäluokkien lapsil-
leen ja vanhemmilleen antama käytännön apu ja hoiva. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (4), 365–374.
- Igel, Corinne & Szydlik, Marc (2011) Grandchild care and welfare state arrangements in Europe. *Journal of European Social Policy* 21 (3), 210–224.
- Kalmijn, Matthijs & Saraceno, Chiara (2008) A Comparative Perspective on Intergenerational Support. *European Societies* 10 (3), 479–508.
- Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (1998) Matkalla nykyaikaan: elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. Helsinki: WSOY.
- Lawton, Leora & Silverstein, Merrill & Bengtson, Vern L. (1994). *Solidarity Between Generations in Families*. Teoksessa Vern L. Bengtson & R. A. Harootyan (toim.) *Intergenerational Linkages – Hidden Connections in American Society*. New York: Springer, 19–44.
- Majamaa, Karoliina (2012) Childcare as intergenerational support. Teoksessa David G. Mayes & Mark Thomson (toim.) *The cost of children: parenting and democracy in contemporary Europe*. Cheltenham: Edward Elgar, 197–220.
- Majamaa, Karoliina (2013) The effect of socio-economic factors on parental financial support from the perspectives of the givers and the receivers. *European Societies* 15 (1), 57–81.
- Majamaa, Karoliina (2015) Who receives parental help? Parental financial support and practical help for adult children from the perspectives of givers and receivers. *Sosiaalietieteiden laitoksen julkaisuja* 4:2015. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Mulder, Clara H. & van der Meer, Marieke J. (2009) Geographical Distances and Support from Family Members. *Population Space and Place* 15 (4), 381–399.
- Schmid, Tina & Brandt, Martina & Haberkern, Klaus (2012) Gendered support to older parents: do welfare states matter? *European Journal of Ageing* 9 (1), 39–50.
- Szydlik, Marc (2008) Intergenerational Solidarity and Conflict. *Journal of Comparative Family Studies* 39 (1), 97–114.
- Szydlik, Marc (2012) Generations: connections across the life course. *Advances in life course research* 17 (3), 100–111.

Liitetaulukko 1. Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi: suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä lapsilleen antama käytännön apu. Taustalla vakioitujen perherakennemuuttujien tulokset (odds ratios, OR) (ref. ei lainkaan apua).

	Apu vanhemmille ^a		Apu lapsille ^b	
	Satunnaisesti	Toistuvasti	Satunnaisesti	Toistuvasti
Perherakennemuuttujat				
Vastaajan sukupuoli				
Nainen	1	1	1	1
Mies	1,53	0,82	1,81***	1,79***
Vanhemman/lapsen sukupuoli				
Nainen	1	1	1	1
Mies	0,82	0,6	0,80**	0,65***
Lasten määrä^c				
	0,94	0,81*	0,84***	0,77***
Elossa olevien vanhempien määrä				
Ei vanhempia elossa	-	-	1	1
Vain toinen vanhemmista	-	-	0,88	1,02
Molemmat vanhemmat	-	-	0,59	1,01
Alle 12-vuotiaita lapsenlapsia				
Ei ole	1	1	-	-
On	1,06	1,1	-	-
	pseudo r ² =0,14 n=478		pseudo r ² =0,07 n=3019	

^a Mallissa vakioitu myös: vastaajan parisuhdetilanne, koulutusaste, pääasiallinen toiminta, koettu terveydentila, sisarusten ja elossa olevien vanhempien määrä, asuinetäisyys vanhempaan, vanhemman ikä ja asuinpaikka sekä arvioitu terveydentila ja taloudellinen tilanne

^b Mallissa vakioitu myös: vastaajan parisuhdetilanne, koulutusaste, pääasiallinen toiminta, koettu terveydentila, asuinetäisyys lapseen, lapsen ikä, lapsen arvioitu taloudellinen tilanne sekä alle 12-vuotiaat lapsenlapset

^c Vertailuluokka vanhempia koskevissa malleissa 0 lasta ja lapsia koskevissa 1 lapsi

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Liitetaulukko 2. Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi: suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä lapsilleen antama hoiva-apu. Taustalla vakioitujen perherakennemuuttujien tulokset (odds ratios, OR) (ref. ei lainkaan apua).

	Apu vanhemmille ^a		Apu lapsille ^b	
	Satunnaisesti	Toistuvasti	Satunnaisesti	Toistuvasti
Perherakennemuuttujat				
Vastaajan sukupuoli				
Nainen	1	1	1	1
Mies	0,68	0,39**	0,66**	0,35***
Vanhemman/lapsen sukupuoli				
Nainen	1	1	1	1
Mies	0,54	0,53	0,68**	0,43***
Lasten määrä^c	1,23*	0,95	0,89	0,58***
Elossa olevien vanhempien määrä				
Ei vanhempia elossa	-	-	1	1
Vain toinen vanhemmista	-	-	1,06	1,06
Molemmat vanhemmat	-	-	1,1	1,39
Alle 12-vuotiaita lapsenlapsia				
<i>Ei ole</i>	1	1	-	-
<i>On</i>	0,73	0,96	-	-
	pseudo r ² =0,17	n=483	pseudo r ² =0,14	n=1988

^a Mallissa vakioitu myös: vastaajan parisuhdetilanne, koulutusaste, pääasiallinen toiminta, koettu terveydentila, sisarusten ja elossa olevien vanhempien määrä, asuinetaisyys vanhempaan, vanhemman ikä ja asuinpaikka sekä arvioitu terveydentila ja taloudellinen tilanne

^b Mallissa vakioitu myös: vastaajan parisuhdetilanne, koulutusaste, pääasiallinen toiminta, koettu terveydentila, asuinetaisyys lapseen, lapsen ikä, lapsen arvioitu taloudellinen tilanne sekä lastenlasten määrä

^c Vertailuluokka vanhempia koskeissa malleissa 0 lasta ja lapsia koskeissa 1 lapsi

* $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

Kuinka perhesukupolvien välistä apua perustellaan? Suurten ikäluokkien iäkkäille vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antama apu teemahaastattelujen valossa*

Hans Hämäläinen

Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos

Artikkelissa tarkastellaan suurten ikäluokkien omille iäkkäille vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antamaa apua. Tutkimuskohteena ovat henkilöt, joilla on ainakin toinen vanhemmista elossa sekä vähintään yksi aikuinen lapsi. Artikkelissa kysytään: Millaista apua suurten ikäluokkien haastateltavat antavat vanhemmilleen ja lapsilleen? Miten suurten ikäluokkien haastateltavat perustelevat vanhemmilleen ja lapsilleen antamaansa apua? Aineistona käytetään Sukupolvien ketju -hankkeessa suurten ikäluokkien edustajille tehtyjä teemahaastatteluita (n=22) ja analyysissä sovelletaan temaattista analyysiä. Haastateltavat ovat auttaneet lapsiaan ja vanhempiaan usein eri tavoin. Vastaajat myös kertovat antaneensa vanhemmilleen ja lapsilleen sisällöllisesti erilaista apua. Haastattelujen perusteella erot avun muodoissa liittyvät autettavien keskenään erilaisiin elämänvaiheisiin. Selkein esimerkki on alaspäin annettun avun osalta haastateltavien mainitsema lastenlasten hoivaaminen. Vastaajat perustelevat vanhempien auttamista heidän avun tarpeillaan. Aikuisten lasten auttamisen perusteluissa taas korostuu lasten avun tarpeiden lisäksi vanhempien halu tukea aktiivisesti lapsiaan. Tutkimus tarjoaa uutta tietoa perheenjäsenille annettun avun sisällöstä ja perusteluista täydentäen näin aiempien tilastollisten tutkimusten antamaa kuvaa aiheesta.

Johdanto

Hyvinvointivalttioliset palvelut ja tulonsiirrot vähentävät ihmisten välitöntä riippuvuutta läheisten antamasta epävirallisesta avusta. Ihmisillä on kuitenkin taipumus tukea lähisukulaisiaan (Hamilton 1964; Hughes 1988) ja perhesukupolvien välillä esiintyykin runsaasti apua myös niissä maissa, joissa julkinen sektori on ottanut vastuulleen aikaisemmin perheelle kuuluneita velvollisuuksia (esim. Attias-Donfut ym. 2005; Albertini ym. 2007; Brandt 2013). Tässä tutkimuksessa tarkastelen perhesukupolvien välistä

auttamista Suomessa ja keskityn tutkimaan niin kutsuttuja välisukupolven henkilöitä, joilla on mahdollisuus auttaa sekä vanhempiaan että lapsiaan. Välisukupolven asemassa olevat saattavat olla kahden avun tarpeen välissä, jolloin heihin voi kohdistua huomattavaa auttamispainetta (Miller 1981; Nichols ja Junk 1997; Chisholm 1999).

Suomessa vuosina 1945–1950 syntyneet suuret ikäluokat ovat perhesukupolvien välisen auttamisen kannalta kiinnostavassa elämänvaiheessa. Mikäli heillä on vanhempia elossa, ovat nämä hyvin iäkkäitä, joten he saattavat tarvita runsaasti apua. Vastaavasti suur-

* Artikkelissa käytetään Sukupolvien ketju -hankkeen aineistoja. Hanketta on rahoittanut Suomen Akatemia (nro. 250620). Tekijä on saanut rahoitusta artikkelin kirjoittamiseen myös Alli Paasikiven Säätiöltä.

ten ikäluokkien lapset ovat pääsääntöisesti nuoria aikuisia, joiden kohdalla esimerkiksi omien lasten saaminen ja vakiintumaton asema työmarkkinoilla voivat lisätä tarvetta vanhempien tuelle (Jokinen 2014; Majamaa 2015). Suurten ikäluokkien edustajat taas ovat itse valtaosin jo eläkkeellä, mutta terveydeltään ja toimintakyvyltään he ovat edelleen usein hyväkuntoisia (Danielsbacka ym. 2013), joten heillä voi olla hyvät edellytykset tarjota apua läheisilleen.

Aiemmin suomalaisten suurten ikäluokkien vanhemmilleen ja lapsilleen antamaa apua on tutkittu edustavilla kyselyaineistoilla, joiden perusteella tiedämme auttamisen määrällisestä jakautumisesta ja auttamiseen yhteydessä olevista tekijöistä (Haavio-Mannila ym. 2009; Hämäläinen ja Tanskanen 2010; Danielsbacka ym. 2013; Hämäläinen ja Tanskanen 2014; Hämäläinen 2015). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kuitenkin sellaisia seikkoja, jotka ovat jääneet pimentoon tilastollisissa tutkimuksissa. Tutkin haastatteluaineiston avulla auttamisen muotoja ja sitä, miten perheenjäsenille annettavaa apua perustellaan. Keskityn tutkimuksessa välisukupolven antamaan apuun ja tutkimuskohteena ovat ne suurten ikäluokkien henkilöt, joilla on ainakin toinen vanhemmista elossa sekä vähintään yksi täysi-ikäinen lapsi.

Perhesukupolvien välinen apu

Aiemmissä tutkimuksissa on käytetty termejä ”voileipäsupolvi” ja ”sandwich-supolvi” (*sandwich generation*), joilla viitataan tilanteeseen, jossa keskimäinen supolvi antaa apua sekä vanhemmalle että nuoremalle polvelle (esim. Nichols ja Junk 1997; Chisholm 1999). Sandwich-asetelma kiinnittyy usein ongelmalähtöiseen näkökulmaan, jossa keskimäisen supolven oletetaan olevan kahdesta suunnasta (vanhempiansa ja lastensa) tulevien avun tarpeiden puristuksessa (Miller 1981; Pierret 2006). Aihetta koskevilla tutkimuksissa kohdejoukko onkin usein rajattu välisukupolven edustajiin – ja usein naisiin – jotka antavat apua iäkkäille vanhemmilleen sekä tukevat edelleen omia lapsiaan (esim. Grundy ja Hennessey 2006; Künemund 2006). Tässä tutkimuksessa kohdejoukko on kuitenkin rajattu ainoastaan siten, että tutkittavat henkilöt lukeutuvat välisukupolven eli heillä on ainakin toinen vanhemmista elossa ja vähintään yksi lapsi.

Välisukupolven kuuluvilla henkilöillä on kaksi toisistaan poikkeavaa roolia: he ovat sekä vanhempia omille lapsilleen että aikuisia lapsia vanhemmilleen. Perhesosiologian piirissä on puhuttu erisuuruista panoksista perhesukupolvien välillä (*intergenerational stake*), millä on viitattu siihen, että vanhempien oletetaan olevan sitoutuneempia lapsiinsa kuin lasten vanhempiinsa (Bengtson ja Kuypers 1971; Giarusso ym. 2004). Näkökulman mukaan vanhemmat pyrkivät pitämään läheiset suhteet lapsiinsa, koska he haluavat ylläpitää esimerkiksi tapojen ja oman kulttuurin jatkuvuutta tulevaisuudessa. Sen sijaan lasten katsotaan tähtäävän omaehtoisuuteen sekä vanhemmista irrottautumiseen ja heidän perhesuhteiden jatkuvuuteen tähtäävät intressinsä kohdistuvat vanhempien sijasta omiin lapsiin (Hoff 2007; Birditt ym. 2012; Birditt ym. 2015). Vanhemmilla ja lapsilla on siis ”erisuuruiset panokset” keskinäisissä suhteissaan, mikä voi vaikuttaa siihen auttavatko sandwich-supolven kuuluvat vanhempiaan vai lapsiaan.

Sijoittuminen perhesukupolvien ketjussa ei ole kuitenkaan ainoa auttamispäätöksiin liittyvä tekijä. Perhesukupolvien välistä tukea on tarkasteltu solidarisuuden näkökulmasta ja esitetty, että vanhempien sekä lasten välinen apu kiinnittyy auttamismahdollisuuksiin ja avun tarpeisiin (Szydlik 2012). Tämän näkökulman mukaan apua saavat luultavammin sitä tarvitsevat ja vastaavasti antavat ne, joilla on mahdollisuus auttaa (Szydlik 2008). Useat eurooppalaisiin kyselyaineistoihin perustuvat tutkimukset ovat antaneet oletukselle tukea, sillä niiden mukaan läheisten auttaminen on yhteydessä auttamismahdollisuuksiin ja avun tarpeisiin. Esimerkiksi lyhyt asuinetäisyys ja hyvät taloudelliset tai ajalliset resurssit ovat positiivisesti yhteydessä avun antamiseen. Vastaavasti avun tarpeet – kuten heikko terveydentila tai huono taloudellinen tilanne – ovat positiivisesti yhteydessä saatuun tukeen. (Esim. Bonsang 2007; Fokkema ym. 2008; Deindl ja Brandt 2011; Brandt 2013.)

Edellä esitetyt oletukset ovat saaneet tukea myös suomalaisilla postikyselyaineistoilla tehdyistä tutkimuksista. Suomessa suurten ikäluokkien edustajat antavat runsaasti perhesukupolvien välistä apua (Haavio-Mannila ym. 2009; Danielsbacka ym. 2013), mutta tuki ei jakaudu tasapuolisesti vanhempien ja lasten välillä. Välisukupolven asemassa olevien suurten ikäluokkien edustajien antama apu painottuu enemmän heidän aikuisten lastensa kuin vanhem-

piensa suuntaan (Hämäläinen ja Tanskanen 2010; Hämäläinen ja Tanskanen 2014). On myös havaittu, että avun tarpeet ovat yhteydessä suurten ikäluokkien vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antamaan apuun (Hämäläinen ja Tanskanen 2010; Hämäläinen 2015). Esimerkiksi iäkkäämmille ja terveydeltään heikkokuntoiseksi arvioituille vanhemmille annetaan todennäköisemmin apua kuin nuoremmille ja parempi kuntoisille. Vastaavasti suuret ikäluokat antavat todennäköisemmin apua esimerkiksi lapsista nuoremmille – jotka usein tarvitsevat varttuneempia enemmän tukea – ja toisaalta niille, joilla on jo omia pieniä lapsia. Sen sijaan auttamismahdollisuudet ovat tilastollisesti yhteydessä lähinnä aikuisten lasten tukemiseen. Auttamista rajoittava asuinetäisyys on kyllä negatiivisesti yhteydessä molempien sukupolvien tukemiseen, mutta paremmat auttamismahdollisuudet ennustavat etenkin aikuisten lasten yleisempää tukemista. Esimerkiksi eläkkeellä olevat suurten ikäluokkien edustajat antavat aikaa vaativaa tukea todennäköisemmin aikuisille lapsilleen kuin työelämässä olevat, mutta vastaavaa tilastollista yhteyttä ei ollut nähtävissä iäkkäille vanhemmille annetussa avussa. (Hämäläinen 2015.)

Tutkimuskysymykset

Aiempien kansallisesti edustaviin kyselyaineistoihin pohjautuvien tutkimusten perusteella tiedetään, että suomalaiset suurten ikäluokkien edustajat auttavat runsaasti sekä vanhempiaan että lapsiaan (Hämäläinen ja Tanskanen 2010; Danielsbacka ym. 2013; Hämäläinen ja Tanskanen 2014). Kyselyaineistoissa auttamista kuvaavat muuttajat (taloudellinen tuki, käytännön apu, hoiva-apu ja lastenhoitoapu) ovat kuitenkin karkeita mittareita, jotka eivät kerro kovinkaan täsmällisesti siitä millaista apua suuret ikäluokat läheisilleen antavat. Kyselytutkimusten mukaan suurten ikäluokkien edustajat antavat myös enemmän apua aikuisille lapsilleen kuin vanhemmilleen, ja iäkkäille vanhemmille annettu apu liittyy autettavien avun tarpeisiin, kun taas aikuisten lasten auttaminen liittyy sekä suurten ikäluokkien edustajien auttamismahdollisuuksiin että heidän lastensa avun tarpeisiin (Hämäläinen ja Tanskanen 2010; Hämäläinen ja Tanskanen 2014; Hämäläinen 2015). Kyselytutkimusten antama kuva on kuitenkin rajoittunut, koska ni-

den perusteella ei tiedetä sitä, miten suurten ikäluokkien edustajat perustelevat omaa auttamiskäyttäytymistään. Tässä tutkimuksessa hyödynnän teemahaastatteluaineistoa ja tarkastelen välisukupolven asemassa olevien henkilöiden vanhemmilleen ja lapsilleen antamaa apua. Kysyn:

1) Millaista apua suurten ikäluokkien haastateltavat antavat vanhemmilleen ja lapsilleen?

2) Miten suurten ikäluokkien haastateltavat perustelevat vanhemmilleen ja lapsilleen antamaansa apua?

Aineisto ja menetelmät

Tutkimus on osa Sukupolvien ketju -tutkimushanketta, jossa on selvitetty suomalaisten suurten ikäluokkien ja heidän vanhempiansa sekä lastensa auttamissuhteita ja vuorovaikutusta. Hankkeessa on toteutettu kaksi postikyselyä vuosina 2007 ja 2012, joiden yhteydessä (vuosina 2007–2008, 2011 ja 2014) tehtiin myös teemahaastatteluja suurten ikäluokkien edustajille. Teemahaastattelut ovat puolistrukturoituja ja niissä on tiedusteltu vastaajan läheissuhteista, sukulaisten välisestä vuorovaikutuksesta sekä saadusta ja annetusta avusta. Yhteensä teemahaastatteluja on tehty suurten ikäluokkien edustajille 52. Analyysiin olen poiminut ne teemahaastattelut, joissa suurten ikäluokkien vastaajalla on ainakin toinen vanhemmista elossa ja vähintään yksi aikuinen lapsi. Näitä haastatteluja on yhteensä 22 kappaletta, joista 13 on tehty vuosina 2007–2008, neljä vuonna 2011 ja viisi vuonna 2014.

Liitetaulukossa 1 olen esittänyt aineiston taustatiedot vastaajittain, mutta haastateltujen anonymiteetin turvaamiseksi osa taustatiedoista on ryhmitelty laajempiin luokkiin. Aineiston sukupuolijakauma on melko tasainen: 10 naista ja 12 miestä. Valtaosa haastatelluista oli haastattelun toteutuksen aikaan jo eläkkeellä, neljä heistä oli osa-aikaeläkkeellä ja viisi oli edelleen työelämässä (kolmen haastateltavan työtillannetta ei tiedetä). Suurin osa haastateltavista oli parisuhteessa ja vain kaksi eli ilman kumppania. Haastattelujen aikaan ainoastaan kahden vastaajan kohdalla molemmat omat vanhemmat olivat edelleen elossa, kolmen osalta elossa oleva vanhempi oli isä ja muiden kohdalla äiti. Omia aikuisia lapsia seulotun aineiston vastaajilla oli yhdestä kolmeen ja yhtä haas-

tateltavaa lukuun ottamatta kaikilla oli myös lapsenlapsia. Lisäksi valtaosalla vastaajista oli myös yksi tai useampia sisarusia ja vain kolme haastateltua olivat vanhempiansa ainoita lapsia. Maantieteellisesti vastaajat hajautuivat ympäri Manner-Suomea, mutta painottuivat pääkaupunkiseudulle. Haastattelujen kesto vaihteli 30 minuutista reiluun 2 tuntiin (keskimäärin 75 minuuttia).

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut siitä milaista apua suuret ikäluokat antavat vanhemmilleen sekä lapsilleen ja miten he perustelevat avun antamista. Aineiston analyysissä sovelsin temaattista analyysiä (esim. Braun ja Clarke 2006). Lähdin liikkeelle analyysissä poimimalla teemahaastatteluista kaikki avun antamista käsittelevät kohdat ja merkitsin ne avun kohteen (vanhemmat tai lapset) mukaan. Tämän jälkeen jaottelin auttamista kuvaavat kohdat vielä karkeasti auttamisen sisällön perusteella käytännön apuun, hoiva-apuun, lastenhoitoapuun ja taloudelliseen tukeen. Aineiston 22 haastattelusta vanhempiaan on auttanut 16 henkilöä (joista 15 on auttanut myös lapsiaan). Käytännön apua on antanut näistä kaikki. Hoiva-apua ja taloudellista tukea on antanut kaksi haastateltavista. Vastaavasti 21 haastateltavaa kertoo auttaneensa omia lapsiaan (joista 15 on auttanut myös vanhempiaan): 20 on antanut lastenhoitoon liittyvää apua, 13 käytännön apua ja 10 taloudellista tukea. Näiden auttamistapahtumien poimimisen jälkeen, tarkastelin aineistolähtöisesti vanhempien ja lasten kohdalla erikseen millaista hoiva-, lastenhoito- ja käytännön apua sekä taloudellista tukea haastateltavat ovat antaneet sekä sitä, miten suuriin ikäluokkiin kuuluvat haastateltavat perustelevat antamaansa apua.

Olen jakanut tulosten esittelyn kahteen osaan. Ensinnä käsittelevän avun antamista iäkkäille vanhemmille ja sen jälkeen aikuisten lasten auttamista. Molemmat luvut etenevät siten, että aluksi tarkastelen millaista apua haastateltavat ovat antaneet ja seuraavassa alaluvussa käsittelevän haastateltavien esittämiä perusteluita avun antamiselle. Tulosluvuissa esitetyissä aineistokatkelmista olen korjannut litteroinneista kirjoitusvirheet ja poistanut toistot, kuten että- tai jasanon toistamisen. Hakasulut ja niiden sisässä olevat kolme pistettä [...] tarkoittavat lainauksen lyhentämistä eli välistä on poistettu sana tai lause. Lisäksi olen merkinnyt hakasulkeiden sisään tarvittaessa täsmennyksiä, kuten esimerkiksi [äiti] tarkentamaan sitä,

että haastateltava puhuu äidistään, mikäli se ei muutoin ilmene lainauksesta.

Iäkkäille vanhemmille annettu apu

Apua arjen rutiineissa

Suuriin ikäluokkiin kuuluvien haastateltavien vanhemmat ovat jo hyvin iäkkäitä, noin 80–90-vuotiaita, joten heidän toimintakykynsä on verraten heikentynyt. Valtaosa haastateltujen vanhemmista asuu edelleen omassa kodissaan, joten ulkopuolista apua edellyttäviä tehtäviä voi olla useita. Lisäksi kahta tapausta lukuun ottamatta vain toinen vanhempi on enää elossa, joten apua tarvitsevilla vanhemmilla ei ole mahdollisuutta saada tukea puolisoiltaan. Haastatteluissa iäkkäille vanhemmille annettu tuki keskittyikin arkisissa askareissa avustamiseen. Aineistossa vanhemmille annettu käytännön apu on auttamista erilaisissa kotiöissä, kuten siivoamisessa, pyykkämisessä, ikkunoiden pesemisessä, petivaatteiden vaihdossa sekä pihatoissa. Lisäksi käytännön apu sisältää aineistossa myös vanhempien asioiden hoitamista ja kuljettamista esimerkiksi kauppaan, pankkiasioille ja lääkäriin sekä muihin palveluihin.

Keskiviikkosin tai joka kahden viikon välein mä käyn [äidillä] siivoomas. Tai sit siivotaan molemmat yhes riippuu mikä nyt tilanne on. Joka perjantai käydään kaupassa ainaki et saadaan ne isommat ostokset tuottuu et ei hänen tarvi kantaa sitte niitä. [...] Siin on se samal reissul tosiaan se kampaaja. Hän käy joka viikko kampaajalla ja sit jalkaboito [...] ja pankkiasiat kerran kuussa. (H04, Mies)

Mä hoidan hänen [äidin] kaikki asiansa. Niinku juoksevat asiat, että hän on siellä [tuetussa asumispaikassa] se on niinku asunto ja sit siihen kuuluu tää yleinen hoito. (H18, mies)

Haastateltavien esiin nostama taloudellinen tuki liittyy myös iäkkäiden vanhempien arjen sujuvuuden ja omaehtoisuuden tukemiseen. Haastatteluissa vanhemmille annettu taloudellinen tuki sisältää menojen maksamista ja erilaisia pieniä hankintoja, mutta sen sijaan haastateltavat eivät kerro antaneensa rahaa vanhemman omaan käyttöön. Yksi naisvastaaja sanoo tu-

kevansa äitinsä asumista omassa kodissaan auttamalla häntä taloudellisesti vuokranmaksussa. Tässä taloudellinen tuki limittyy myös käytännön avun kanssa, sillä haastateltava on auttanut äitiään asunnon hankinnassa (H02, nainen). Toinen suurten ikäluokkien mies on puolestaan ostanut palvelutalossa asuvalle äidilleen tämän tarvitsemia toimintakykyä tukevia apuvälineitä.

Mä oon ostanut hänelle näitä kuulolaitteita just kaimennäköisiä. Niin sit mä oon ostanut hänelle puhelimien sellasia vahvistimia. Ja sitten mä olen hankkinut hänelle, tällä hetkellä semmosen kannettavan kuulolaitteen. Et näitä kuulolaitteitakin on melkeen ämpärillinen siellä nyt. (H18, mies)

Kahden vastaajan kohdalla vanhempien terveydentila on jo sen verran heikko, että he tarvitsevat hoiva-apua jokapäiväisessä elämässään. Vanhemmille annetun hoiva-avun osalta vastaajat mainitsevat henkilökohtaisen huolenpidon, auttamisen peseytymisessä ja siistiytymisessä sekä pukeutumisessa. Haastattelussa ilmenee myös se, että hoiva-apu on intensiivistä ja iäkkästä vanhemmasta huolehtiminen on aikaa vaativaa. Yksi naishaastateltava kertoo, että hänen hoivalaitoksessa asuva muistisairas äitinsä tulee viikonloppuisin hänen luokseen ja hän huolehtii tällöin äitinsä huolenpidosta kokoaikaisesti (H09). Toisessa tapauksessa itse eläkkeellä oleva nainen sanoo hoitavansa edelleen omassa kodissaan asuvaa äitiään lähes päivittäin. Haastateltava kertoo, että hoiva-apua tarvitsevan vanhemman tukeminen on hyvin kokonaisvaltaista ja sen yhteyteen liittyy myös auttamista monissa käytännön tehtävissä, kuten pyykinpesussa ja muissa kotitöissä.

Semmosta puhtaudesta huolehtimista eli mä käyn pesemässä hänen hiuksensa, laitan paplarit päähän. Ja sitten hän nyt sillain pystyy, kun hän käy suihkussa, niin hän pesee kyllä ittensä ja pesee hiuksensa, mutta sitten muulloin mä pesen hänen hiukset. Ja vaihdan hänen alusvaatteet ja puen häntä, jos lähetään jonnekin, täytyy pukea ja mitä siinä on. Siinä on kodinboidollisia tehtäviä sitten, pyykinpesua, petivaatteitten tuuletusta ja vaihtamista, siivoamista. [...] Mä oon siellä aina 3–4 tuntia. Ja teen koko ajan melkein hommia. (H14, nainen)

Reagoimista avun tarpeisiin

Suurten ikäluokkien haastateltavat perustelevat ikäkäiden vanhempien auttamista näiden avun tarpeella. Haastateltavien mukaan vanhempien avun tarpeet kumpuavat ennen kaikkea heidän heikentyneestä toimintakyvystään ja terveydentilastaan. Omassa kodissaan asuvien vanhempien avuntarpeet ovat myös sikäli pysyviä, että heidän toimintakykynsä ei luultavasti enää parane. Toisaalta asumistilanteen muutos, kuten muuttaminen omakotitalosta palvelutaloon tai esimerkiksi vähemmän kotitöitä edellyttävään kerrostaloasuntoon saattaa vähentää avuntarvetta.

Ja silleen on tietysti, koska [äiti] nyt on ton ikäinen, niin sitä odottaa, että jossain vaiheessa tulee tilanne, jolloin häntä pitää auttaa enempi. Tarjoon apua silloin, kun apua tarvitaan. (H16, nainen)

Mun äitini pärjääkin hyvin, et hän ei sillä tavalla [tarvitse apua]. ...Et silloin kun hän asu omakotitalossa, kyl siel [oli] semmosta ikkunanpesua ja tällästä. (H10, nainen)

Vanhempien tukeminen hajautuu aineistossa myös vastaajien sisarusten – eli iäkkäiden vanhempien lasten – kesken. Haastattelussa kerrotaan, että vanhempien tarvitsemaa apua on jaettu ajallisesti ja tehtävittäin, jolloin tarve yksittäisen tahon antamalle avulle on pienempi. Toisaalta kaikilla ei kuitenkaan ole sisaruksia, jolloin paine vanhempien auttamisesta voi kasautua vain yhden henkilön hoidettavaksi. Kolmella haastatelluista ei ole sisaruksia ja näistä kahden vastaajan kohdalla esiintyy runsaasti vanhemmalle annettua apua. Yhdessä tapauksessa (H04) äiti on vielä verraten hyväkuntoinen, eikä tarvitse hoiva-apua lapseltaan, mutta sen sijaan käytännön asioissa hänen poikansa auttaa häntä paljon. Toisessa tapauksessa (H14) äidin terveys on heikko ja haastateltava perustelee antamaansa apua sillä, että äiti tarvitsee paljon apua, eikä hänellä ole sisaruksia, jotka voisivat osallistua auttamiseen.

[Äitillä] on hyvä siin mieles et meit on [monta] lasta et jokasel lapsel on omat tehtävät. Mä oon aina semmonen lääkäriavustaja ja stokmannille viejä. Mun yks veli vie joka perjantai kauppaan. (H02, nainen)

Mä oon ainoa, ei oo sisaruksia. Ja kun ei oo ketään, niin mä toisaalta koen, että se on mun velvollisuus. Sit kun äiti on vanha ja sairas, niin se on mun velvollisuus auttaa nyt sitä, kun se tarvii apua. (H14, nainen)

Asuinetäisyys saattaa rajoittaa mahdollisuuksia vastata vanhempien avuntarpeisiin, sillä hoiva- ja käytännön apu vaativat yleensä fyysistä läsnäoloa. Osa vastaajista tuokin esiin sen, että auttaisi mielellään enemmän, mutta pitkä maantieteellinen välimatka on esteenä. Lisäksi haastateltujen perusteluissa ilmenee, että iäkkäiden vanhempien auttamista saattaa vähentää myös heidän haluttomuutensa ottaa apua vastaan. Kolme haastateltavaa (H05, H07, H16) kertoo, etteivät vanhemmat halua olla vaivaksi, vaan pyrkivät pärjäämään mahdollisimman paljon ilman apua. Toisaalta joissain tapauksissa apua perustellaan myös sillä, että vanhemmat toivovat mieluummin apua juuri lapsiltaan.

Äiti on yhä edelleen sillä lailla, että siis hän halua toimia itse. [...]Niin kauan kuin minä ite pystyn, niin mä päätän omista asioista'. (H16, nainen)

Mut [äiti] on vähän sen tyylinen, että hänellä ois varaa ajaa vaikka taksilla. Mut hää haluaa, että monta kertaa jos on vaikka terveyskeskukseen menoa, niin äiti haluaa meidät. (H08, nainen)

Vaikka suurten ikäluokkien haastateltavat kertovat auttavansa vanhempiaan näiden tarpeiden mukaan, niin perusteluissa nousee esiin myös auttamisen rajat sen suhteen kuinka paljon haastateltavat ovat valmiita panostamaan vanhempiensa tukemiseen. Yleisesti ottaen haastattelussa piirity esiin valmius tukea omia vanhempiaan ja satunnainen tai kohtuullisessa määrin toistuva arkinen auttaminen katsotaan mielekkääksi. Sen sijaan tiivistä sitoutumista iäkkäiden vanhempien jatkuvaan huolenpitoon ei katsota velvollisuudeksi ja se koetaan pääsääntöisesti enemmänkin epämieluisaksi.

Jos se [isä] nyt tarvis joka päivä niiku jonkun avun, nii kyl mä nyt olisin sitä mieltä, että joku kodinhoitaja voi käydä, ku eihän me nyt pystytä niiku siellä sit joka päivä käymään. [...] Minä melkein just pystyisin mut en mä tiedä haluisiks mä. (H05, mies)

Tällästä siivousapua, niin me ollaan [siskon kanssa] sovittu, että hän voi sitä ottaa [siivouspalveluna], et me ei ruveta sillä tavalla käymään jatkuvasti, koska siitä tulee äkkiä sellanen, että pitäs käydä yhtä mitään. Ja sitten, koska on kuitenkin varaa ottaa ja ollaan sitä mieltä, että yhteiskunnalla on just niitä palveluita sen takia, että niitä käytetään. [...] [Annetaan apua] ihan tälläsiin käytännönjuttuihin, mitä nyt tarvii hoitaa asioita. (H10, nainen)

Niin olisi se täyspäiväinen hoitaminen aika iso asia. Kyllä siinä ehkä menee se yhteiskunnan jonkun näkönen vastaan tulemisen raja. (H11, mies)

Edellä esitetyissä perusteluissa haastateltavat katsovat, ettei vanhempien kokoaikainen auttaminen ole heidän vastuullaan. Aineistosta löytyy kuitenkin muutama haastateltu (H04, H14, H18), jotka ovat sitoutuneet vanhempien tukemiseen varsin vahvasti ja käyttävät heidän auttamiseensa paljon aikaa. Näistä kahden haastattelun yhteydessä auttamista perustellaan perhehistorialla: molemmissa tapauksissa välit vanhempiin ovat hyvät ja haastateltavat kertovat, että he ovat aikoinaan saaneet vanhemmiltaan paljon tukea ja auttavat nyt vuorostaan vanhempiaan.

Kun mä oon joskus tarvinnu apua nuorena ja mulla on ollu vaikeeta [...] niin mä oon saanu silloin äidiltäni apua. Niin mulla on jotenkin tämmönen tuolla sisälläni, että nyt on mun vuoro. Onko se sitten velvollisuutta, tai mitä se on. Mutta sitten on taas toinen se, että kyllähän mä nyt haluan auttaa. (H14, nainen)

Mää jelpaan [äitiä] kaikenlaisissa asioissa ja vastaavasti kun mulla oli lapset pieniä hän auttoi silloin meitä. Ja sitten kun me rakennettiin talo niin mun fäija auttoi sitten vastaavasti. (H18, mies)

Perhehistorialla saattaa kuitenkin olla myös edellisiin verrattuna päinvastainen vaikutus halukkuuteen tukea iäkkäitä vanhempiaan ja se voi toimia myös perusteluna sille, ettei auta vanhempiaan lainkaan. Yksi mieshaastateltava kertoo, että hänen suhteensa isään katkesi jo vuosikausia sitten sen tähden, että isä suosi hänen siskoaan taloudellisesti. Haastateltava ei nykyisinkään pidä isäänsä lähes lainkaan yhteyttä, eikä näin ollen myöskään anna hänelle apua.

Miulta [on] menneet välit meidän isään [...] tän rahomman takia. [...] Niin kauan [5–6 vuotta] kuin bää on tuolla kirkolla ollut hoijossa, niin mie en oo käyny siellä kuin yhen kerran. (H13, mies)

Vaikka valmius auttaa omaa vanhempaansa olisi vahva, saattaa iäkkään vanhemman avun tarpeet olla niin suuret, että auttaminen käy liian raskaaksi. Jo edelläkin siteerattu (H14) eläkkeellä oleva nainen, joka auttaa äitiään lähes päivittäin useita tunteja kerrallaan, kertoo yksin annetun hoiva-avun raskaudesta. Koska naisella ei ole sisaruksia ja äiti tarvitsee hoiva- ja käytännön apua päivittäin, niin myös oma elämä kärsii. Haastateltava ei pysty irtautumaan lainkaan auttamisesta, mikä on aiheuttanut voimien loppumisen. Lopulta haastateltava onnistui kuitenkin hankkimaan lisäapua kunnalta ja kodinhoitaja rupesi käymään arkipäivisin hänen äitinsä luona tunnin verran, mistä on haastateltavan mukaan ollut hänelle merkittävästi apua.

*Mä oon nyt kaks vuotta ollut eläkkeellä ja mä oon hoi-
tanut äitiä päivittäin. [...] Kun mulla ei ollut oike-
astaan lomaa eikä minkään näköstä taukoo. [...] Mulla rupes voimat väheneen ja mä rupesin sitä pu-
humaan, soitin sinne ja sanoin, että mä en tabo jak-
saa eikä oo lomaa ollut vuosiin. Mä sain sieltä sitten
apua, yhtäkkiä tuli niin kuin taivaan lahja, että siellä
äidillä ruvettiin sitten käymään. [...] Tuntui iba-
nalta, kun tosiaan joku tuli vastaan, vaikka onkin
omasta äidistä kysymys ja haluan hoitaa häntä, mutta
kumminkin. (H14, nainen)*

Kun edellisessä tapauksessa julkiset palvelut näyttävät tukevan epävirallisen avun antamista, niin yhdessä haastattelussa hoivapalveluiden ja sukulaisavun rinnakkaiselo ilmenee puolestaan toisin päin. Palvelutalossa asuvalle äidilleen runsaasti käytännön apua antava mies perustelee antamaansa apua myös sillä, että hän ikään kuin täyden äitinsä saamaa virallista apua.

*Kun noissa hoitolaitoksissakin se henkilökunta on mi-
nimimiehitys. Että helpompaa monta kertaa on sit-
ten se että mä otan ja menen ja hoidan sen pois sitten.
[...] Että sitten kun hänellä on huono olo niin hän
soittaa kyllä mulle ensin ennen kun se soittaa henki-
lökunnalle. Eli monta kertaa sitten mä soitan henki-
lökunnalle, että menkääs kattomaan nyt mikä mum-
molla on vikana. (H18, mies)*

Aikuisille lapsille annettu apu

Apua itsenäistymisessä ja perheen perustamisessa

Suurten ikäluokkien lapset ovat pääsääntöisesti nuoria aikuisia, joskin ikähaitari on varsin laaja ja aineistossa vastaajien aikuisten lasten iät vaihtelevat reilusta 20 vuodesta noin 40 ikävuoteen. Haastatteluisia kerrotaan, että auttaminen liittyy lasten itsenäistymiseen, kodin perustamiseen ja lastenlasten hoitamiseen. Haastateltavat kertovat antaneensa aikuisille lapsilleen erilaista käytännön apua, kuten muuttoapua, remontti- ja korjausapua sekä apua pihatöiden tekemistä. Yksi äiti käy auttamassa poikaansa myös kodinhoitoon liittyvissä asioissa. Lisäksi eräs mies kertoo auttaneensa lapsiaan asiakirjojen kanssa ja hän on henkilösuhteidensa avulla auttanut lastaan esimerkiksi työpaikan saamisessa (H18).

*[Lapset ovat] just tämmösessä kodin perustamisvai-
heessa ja tämmösessä, niin [...] kaiken näköstä kor-
jaus- ja sellasta apua. Tytär asuu nyt omakotitalossa
ja [...] ollut vähän semmosta erilaista remonttihoi-
maa, missä mä olen ollut ja vaimo myös, niin ollaan
oltu niitä hommia tekemässä. (H11, mies)*

*Sit me ollaan heillä [lapsen luona] kylässä ni kyl se
viikonloppusi on sit useempi tunti et syödään ja te-
hään ehkä ulkotöitä ja haravointia jotai tällästä nyt
syksyllä. (H22, mies)*

*Niin sitten tätä mun vanhinta poikaa, kun siellä ei
sitä poikien äitiä enää ole, niin kyllä mä siellä käyn
joskus siivoomassa ja niitä kaappia oikomassa ja sillä
lailla auttamassa. Kun sekin tekee pitkiä päiviä vä-
lillä töitä ja on lapset ja on kissaa ja koiraa ja vaikka
mitä. (H12, nainen)*

Haastateltavat kertovat myös antaneensa taloudellista tukea lapsilleen. Taloudellinen tuki on haastateluisissa suoraa rahan antamista ja erilaisten suurempien hankintojen, kuten auton maksamista. Haastateluisissa ilmenee myös, että annettu taloudellinen tuki saatetaan ”unohtaa” mainita. Tällöin haastateltava voi ensin todeta, ettei anna rahallista apua lapselleen, vaikka myöhemmin hän kertoo antavansa suoraa tai välillistä taloudellista tukea.

Tyttärelle ostettiin auto. [...] Hän ei selviäis ollenkaan ellei olis auto ja ajokortti siinä työssä. (H20, mies)

En mä rabaakaa paljoo oo antanu [pojalle]. Et mä oon vissiin antanut pari tubatta euroa, muistaakseni, kun heillä oli tiukka tilanne, mut muuten en oo rahallisesti antanut. (H21, nainen)

Haastateltavat kertovat antavansa lapsilleen myös lastenhoitoapua, jota kuvataan haastatteluissa hyvin monipuolisesti. Se sisältää lapsenlapsen hoivaamista, yhdessä oloa, leikkimistä ja harrastamista, riippuen siitä minkä ikäinen lapsenlapsi on. Lisäksi lastenlapsia kuljetetaan harrastuksiin ja heitä viedään maksullisiin tapahtumiin sekä otetaan mukaan ulkomaanlomalle.

No ne [lastenlapset] on niin pienii vielä, et se nyt on vaan sitä yhdessäoloa. (H21, nainen)

Kyl me retkillä käydää varsinki kesäaikana [ja] sit uimassa käydään. [...] Jos mä oon heitä siellä boitamassa [...] niin siinäähä on sitä puuhaa siis semmosta ruuanlaittoa ja sitte me leikitään [...] ja luetaan kirjoja. (H20, mies)

Nyt me mennään [lapsenlapsen] kaa Pariisiin. [...] Sit mä oon sit tietysti luvannu viedä loputkin lapset vuorollaan et sit varmaan mennään poikien kanssa kattamaan jotain Ajaxin matsia ja jotain. (H05, mies)

Halu auttaa aktiivisesti

Haastateltavat perustelevat aikuisille lapsilleen antamaansa apua myös avun tarpeilla. Esimerkiksi pienten lastenlasten kerrotaan merkitsevän jatkuvaa tai toistuvaa tarvetta lastenhoitoavulle. Vastaavasti itseenäistyminen ja kodin perustaminen taas tarkoittavat edellisessä luvussa kuvatulla tavalla satunnaisia tarpeita käytännön avulle ja taloudellisen tuelle. Avun tarpeiden lisäksi aikuisille lapsille annettua apua perustellaan myös auttajan omilla auttamismahdollisuuksilla. Haastateltavat kertovat antavansa tukea aikuisille lapsilleen aktiivisesti omien mahdollisuuksiensa mukaan ja myös ilman, että lapsilla olisi välttämättä suoranaista tarvetta avulle. Esimerkiksi eräs haastateltava perustelee taloudellisen tuen antamista lapsilleen siten, että hän parantaa lasten elintasoja ja

lisää heidän mahdollisuuksiaan toteuttaa itseään. Taloudellisen tuen antamista osa haastateltavista perustelee myös sillä, että näin he voivat auttaa lapsen itsenäisen elämän alkuun.

Ei sitä [taloudellista tukea] annettu sen tähden et he on tarvinnu apua siinä mielessä ettei heillä ois ollu leipää. [...] Heille on annettu sillä tavalla aika paljonkin et he on voinu nyt toteuttaa iteensä sit jonkun verran. (H02, nainen)

Jokainenhan vastaa tietysti ekonomiastaan itse. Pitää pyrkiäkin siihen mutta kyllä mä oon auttanut täs alkuvaiheessa aika paljon. (H19, mies)

[Ollaan] sponsoroitu veneet ja [...] ensimmäiset kämpät ja tällä tavalla, mutta tota nyt ei enää. Et kyllä me ollaan ne alkuun autettu. (H05, mies)

Avun antamisen perusteluissa halu auttaa aktiivisesti korostuu erityisesti lastenlapsiin liittyvissä asioissa ja haastateltavat tarjoavat tukea omaaloitteisesti osin riippumatta avun tarpeista. Kuvaavaa onkin se, että lasten(lasten) auttamista ei välttämättä edes mielletä varsinaiseksi auttamiseksi, vaan kyse voi olla halusta viettää aikaa lastenlasten kanssa ja olla osa heidän elämäänsä, mikä haastattelujen perusteella koetaan myös itselle palkitsevaksi.

Iloa tuottaa jo pelkästään [lastenlasten] olemassaolo ja meidän luona olo ja viihtyminen sinällään. (H03, mies)

Haastatteluissa nousee kuitenkin esiin, että pitkä asuinetäisyys ja rajalliset aikaresurssit saattavat asettaa esteitä aikuisten lasten auttamiselle. Suurten ikäluokkien vastaajien kertomuksissa tämä ilmenee erityisesti siinä, että lastenhoitoapua haluttaisiin antaa enemmän, mutta työssäkäynti tai lasten perheiden asuminen etäällä rajoittaa auttamista.

Mua kyllä säälistää monta kertaa, kun [kauempana asuvan tyttären] lapset on kipeet, et toisaalta toivois, et olis jo nyt eläkkeellä niin [...] vois mennä niitä jo hoitaa. (H21, nainen)

Aineiston perusteella omia auttamismahdollisuuksia saatetaan kuitenkin myös pyrkiä lisäämään järjes-

telemällä omaa elämää siten, että on enemmän aikaa auttaa aikuisia lapsiaan lastenhoidossa. Haastatteluissa vastaajat esimerkiksi kertovat, että he ovat ottaneet vapaata töistä, jättäneet työtehtäviä väliin ja eräs haastateltava toteaa osa-aikaeläkkeelle jäämisensä yhdeksi syyksi juuri halun olla lastenlasten kanssa.

Mä jäin nyt tässä [...] osa-aikaeläkkeelle elikkä mä oon [...] joka toinen viikko eläkeviikolla ja mä oon sopinukin mun tyttären kanssa, että mä sanoin, että voit varata menoja sillä tavalla, että mä tuun kyllä sitten. Ja sitten viikonloppusin me ollaan otettu niitä isompia lapsia hoitoon [...]. Sit mä olin kaks vuotta sitten kolme kuukautta vuorotteluvapaalla ja mä menin sinne ulkomaille hoitaa tätä toista lasta, et hän oli vuoden vanha ja sen kolme kuukautta olin siellä. (H10, nainen)

Meidän tytär on tälläsessä konferenssissa saksassa. [...] Hän on viikon matkalla nyt et mummo [haastateltavan vaimo] on siellä lastenhoitajana. [...] Otti töistä vapaata viikoks. (H22, mies)

Jätin mä yhden työmahdollisuuden käyttämättä kun lapsenlapsi oli tulossa. (H03, mies)

Valtaosalla haastatelluista on useampia lastenlapsia ja jo yhdenkin lapsenlapsen avuntarpeet saattavat olla varsin vaativia, jolloin yksittäisen tahon ei ole välttämättä mahdollista auttaa niin paljon kuin olisi tarpeen. Kuitenkin myös isovanhempia on tavallisesti useampia ja haastateltavat kertovatkin, että lastenlasten auttamista myös jaetaan toisten isovanhempien kesken. Toisaalta lastenlasten jakaminen eri isovanhempien välillä ei ole välttämättä aina täysin toivottua, vaan se saattaa olla ristiriidassa vahvan auttamishalun kanssa, kuten jälkimmäisestä lainauksesta ilmenee.

Näil [lapsenlapsilla] nyt on nää jalkapalloharrastukset. Ku pojat on kuus kertaa viikossa ja toisel on kai kolme kertaa viikossa harrastukset ni vähä toisten isovanhempien kans jaettu näitä. (H04, mies)

Mun entinen vaimoni kans haluu niitä lapsenlapsia paapoa niinku minäkin. [...] Sitten on tietysti vielä toiset isovanhemmat [...] ja hekin on eronneet [eli] meitä on nyt neljä isovanhempaa jotka tota [naurua]

ilmeisesti vähän kaikki olis kiinnostuneita tapaamaan näitä lapsenlapsia. [...] Keskipolvella on vähän dilemmaa [...] että kenelle sitä lainais lapsiansa [naurua]. (H20, mies)

Johtopäätökset

Tässä artikkelissa olen tutkinut välisukupolven asemassa olevien suurten ikäluokkien omille iäkkäille vanhemmilleen ja aikuisille lapsilleen antamaa apua. Olen tarkastellut teemahaastatteluaineiston avulla millaista apua suurten ikäluokkien haastateltavat antavat vanhemmilleen ja lapsilleen sekä miten suurten ikäluokkien haastateltavat perustelevat vanhemmilleen ja lapsilleen antamaansa apua.

Haastatteluista selviää, että vanhempia on autettu kodinhoidossa, pihatöissä ja kuljetuksessa palveluihin sekä asioiden hoitamisessa. Lisäksi vanhemmille on annettu henkilökohtaista huolenpitoa, autettu pukeutumisessa, siistiytymisessä ja peseytymisessä sekä tuettu vuokranmaksussa ja maksettu pieniä hankintoja. Aikuisille lapsille on annettu muutto-, remontti- ja korjausapua sekä autettu pihatöissä, kodin ylläpidossa ja asioiden hoitamisessa. Lapsille on myös tarjottu suoraa rahallista tukea ja kustannettu suurempia hankintoja. Lisäksi haastateltavat ovat auttaneet lapsiaan lastenlasten hoidossa, joka on haastatteluissa hoivaimista, yhdessä oloa, leikkimistä, harrastamista, matkustelua ja harrastuksiin kuljettamista.

Iäkkäille vanhemmille annettu apu keskittyy aineistossa omassa kodissaan asuvien vanhempien arjen rutiineihin, joissa he tarvitsevat heikentyneen toimintakykynsä takia tukea. Valtaosan kohdalla vanhemman puoliso on jo kuollut, mikä on ehkä syy sille, että haastateltavat eivät kerro puolisolta saadun avun merkityksestä (ks. esim. Vaarama ym. 1999; Blomberg ym. 2006). Haastatteluissa vanhempien auttaminen näyttää tarveperustaisena ja heillä annettua hoiva- ja käytännön apua sekä taloudellista tukea perustellaan vanhempien tarpeella avulla. Aikuisien lasten auttaminen liittyy haastatteluissa lasten itsenäistymiseen sekä oman kodin ja perheen perustamiseen. Käytännön avun antamista haastateltavat perustelevat aikuisten lasten avun tarpeella. Sen sijaan taloudellista tukea ja lastenhoitoapua annetaan myös ilman, että aikuisilla lapsilla olisi varsinaista tarvetta tuella. Lastenhoitoavun ja taloudellisen tuen antamista haastatel-

tavat perustelevat halulla tukea – myös tarpeesta riippumatta – omia lapsiaan. Tiivistäen voidaan sanoa, että aineistossa iäkkäiden vanhempien auttaminen on reagoimista avun tarpeisiin, kun taas aikuisten lasten auttamista kuvaa se, että haastateltavat auttavat heitä aktiivisesti omien mahdollisuuksiensa mukaan.

Edellä esittämäni tutkimustulokset perustuvat haastatteluaineistoon. Kyseessä on siis näyte suurten ikäluokkien auttamiskäyttäytymisestä, eikä tuloksia voi yleistää koskemaan kaikkia suurten ikäluokkien edustajia. Tutkimus tarjoaa kuitenkin arvokasta lisätietoa avun sisällöstä sekä auttamisen perusteluista ja siten täydentää aiempia edustaviin postikyselyaineistoihin perustuvia tutkimuksia, joissa on tarkasteltu suurten ikäluokkien vanhemmilleen ja lapsilleen antamaa apua. Aiemmissä kyselytutkimuksissa suurten ikäluokkien antamasta avusta on tiedusteltu jaottele-malla se hoiva- lastenhoito- ja käytännön apuun sekä taloudelliseen tukeen (esim. Danielsbacka ym. 2013). Haastatteluaineisto tuo näkyviin sen, että nämä apumuodot voivat olla sisällöiltään monimuotoisia ja vaihdella myös autettavan mukaan. Vastaajat kertovat muun muassa antavansa vanhemmille ja lapsille sisällöllisesti erilaista taloudellista tukea ja käytännön apua. Lastenhoitoapu on puolestaan hyvin monimuotoista ja siihen sisältyy myös lastenlapsiin kohdistuvaa taloudellista ja käytännön apua. Avun sisältöä koskevia tuloksia voidaan jatkossa hyödyntää esimerkiksi perhesukupolvien välisestä avusta tiedustelevien lomakekyselyiden suunnittelussa ja kerätä siten täsmällisempää tilastollista tietoa auttamisesta.

Tämän tutkimuksen tulokset auttavat myös ymmärtämään avun kohdentumista perhesukupolvien välillä. Perhesosiologiassa on esitetty, että vanhemmat ovat sitoutuneempia lapsiinsa kuin lapset vanhempiinsa, minkä vuoksi perhesukupolvien välisellä tuella olisi taipumus suuntautua enemmän lasten kuin vanhempien suuntaan (Bengtson ja Kuypers 1971; Giarusso ym. 2004; Hoff 2007). Edustaviin aineistoihin perustuvissa tutkimuksissa onkin osoitettu, että suomalaisen suurten ikäluokkien edustajien antama apu painottuu enemmän heidän aikuisten lastensa kuin vanhempiensa suuntaan (Hämäläinen ja Tanskanen 2010; Hämäläinen ja Tanskanen 2014). Kyselytutkimusten tulokset eivät kuitenkaan kerro millä tavoin ihmiset perustelevat auttamista. Haastatteluissa noussee esiin, että iäkkäät vanhemmat saattavat itse rajoittaa lastensa tarjoamaa apua. Lisäksi vastaajien autta-

mistaan koskevista perusteluista ilmenee, etteivät haastateltavat koe mielekkääksi, eikä velvollisuudekseen osallistua tiiviisti vanhempiensa jatkuvaan auttamiseen. Sen sijaan haastateltavat eivät kerro vastaavanlaisista rajoituksista lasten auttamisessa.

Perhesukupolvien välisen avun on esitetty kiinnittyvän myös avun tarpeisiin ja auttamismahdollisuuksiin (Szydlik 2008; Szydlik 2012). Suomalaisia suuria ikäluokkia tarkastelevien kyselytutkimusten mukaan sekä vanhempien että lasten auttaminen on yhteydessä avun tarpeisiin, mutta paremmat auttamisresurssit ennustavat lähinnä aikuisille lapsille annettua apua (Hämäläinen ja Tanskanen 2010; Hämäläinen 2015). Haastatteluiden perusteluissa avun tarpeet ja mahdollisuudet tulevat myös hieman eri tavoin esiin iäkkäiden vanhempien ja aikuisten lasten tukemisen kohdalla. Vanhempien auttamista vastaajat perustelevat avun tarpeella, mutta edellä kuvatulla tavalla valmius sitoutua vanhemman auttamiseen on rajallista. Aikuisten lasten auttamisen perusteluissa tarpeet mainitaan myös, mutta erityisesti perusteluissa korostuvat mahdollisuudet auttaa ja vastaajat kertovat tarjoavansa apua ilman, että sille olisi suoranaista tarvetta. Lisäksi haastateltavat ovat itse pyrkineet parantamaan omia auttamismahdollisuuksiaan, esimerkiksi ottamalla vapaata töistä, jotta he voisivat tukea enemmän omia lapsiaan (ks. myös Zechner 2004). Sen sijaan iäkkäiden vanhempien tarvitsemää apua jaetaan myös sisarusten kesken, jolloin yhden tahon ei tarvitse antaa niin paljon apua. Tarpeiden ja mahdollisuuksien ohella vanhempien auttamisen perusteluissa tulee esiin myös perhehistoria (ks. myös Szydlik 2012). Kaksi haastateltavaa kertoo, että vanhemmat ovat aikoinaan tuke-neet heitä, ja nyt he puolestaan vastaavat vanhempiensa tarpeisiin. Sen sijaan eräässä tapauksessa vanhemmalle ei tarjota lainkaan tukea sen tähden, että haastateltava on kokenut saaneensa vanhemman taholta epätasapuolista kohtelua aikaisemmin.

Tässä tutkimuksessa olen keskittynyt tarkastelemaan välisukupolven asemassa olevia henkilöitä. Aineistossa ei kuitenkaan ilmene, että haastateltavat olisivat vanhempiensa ja lastensa avun tarpeiden puristuksessa (vrt. Miller 1981; Pierret 2006), vaikka yhtä lukuun ottamatta kaikki vanhempiaan auttavat haastateltavat tukevat myös lapsiaan. Eräs vastaaja tosin kertoo perhesukupolvien välisen avun raskaudesta, mutta se ei kuitenkaan liity välisukupolviasemaan, vaan kyse on äidin tarvitseman hoiva-avun työläydestä ja

puutteellisten auttamisresurssien aiheuttamasta paineesta. Se, että aineistossa ei esiinny kokemusta perhesukupolvien puristuksissa olemisesta, saattaa liittyä siihen, etteivät vanhemmat ja täysi-ikäiset lapset ole pääosin riippuvaisia keskimmäisen polven antamasta tuesta. Esimerkiksi hyvinvointipalvelut ja etuudet vähentävät välitöntä tarvetta läheisten antamalle avulle, jolloin välisukupolven ei välttämättä kohdistu pakottavaa painetta auttaa. Auttamispaineen tai -velvollisuuksien puute ei kuitenkaan välttämättä tarkoita, että apua annettaisiin vähemmän. Päinvastoin kansainvälisissä kyselytutkimuksissa on havaittu, että hyvinvointivaltio ja läheisten tarjoama epävirallinen apu tukevat toisiaan: maissa, joissa on kattavat hyvinvointipalvelut, esiintyy yleisemmin myös perhesukupolvien välistä apua, mutta yhden tahon antama apu on vähemmän aikaa vievää (esim. Brandt 2013).

Aineistossa hyvinvointipalveluiden ja sukulaisavun rinnakkaiselo tulee esiin kahdessa haastattelussa. Yhdessä tapauksessa kotihoidon palvelut keventävät haastateltavan auttamistaakkaa ja siten tukevat epävirallisen avun jatkuvuutta. Toisessa haastattelussa taas suurten ikäluokkien mies kertoo täydentävänsä hoivalaitoksessa asuvan äitinsä saamaa virallista apua.

Euroopan maita vertailevassa kyselytutkimuksessa havaittiinkin, että hoivapalveluiden piiriin kuuluvat iäkkäät vanhemmat saavat yleisemmin tukea myös omilta lapsiltaan (Fokkema ym. 2008). Ammatillisen avun ja sukulaisavun samanaikaisuuden on esitetty myös lisäävän huolenpitoa tarvitsevien ikäihmisten sekä heitä auttavien aikuisten lasten hyvinvointia: kun auttamiseen osallistuu useampia tahoja, saavat ikään-tyneet ihmiset kokonaisvaltaisempaa apua, mutta auttamisesta ei koidu liian raskasta taakkaa yksittäisille sukulaisille (esim. Brandt ym. 2009; Ruppanner ja Bostean 2014).

Hyvinvointivaltio ja perhesukupolvien välinen apu eivät siis ole toisiaan poissulkevia – paremminkin päinvastoin. Mikäli avun tarpeet ovat suuret, voi usean elossa olevan sukupolven tapauksessa muodostua tilanteita, jossa keskimäinen sukupolvi on vanhempiensa sekä lastensa avun tarpeiden puristuksessa (ks. Miller 1981) ja saattaa joutua valitsemaan kummalle sukupolvelle rajalliset resurssinsa kohdistaa. Sen sijaan jos hyvinvointivaltio vähentää ihmisten välitöntä tarvetta sukulaisavulle ja parantaa tai ylläpitää ihmisten auttamismahdollisuuksia, se tarjoaa myös hyvät lähtökohdat perhesukupolvien väliselle tuelle.

Yhteydenotto:

Hans Hämäläinen,VTM, tohtorikoulutettava
Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos
Sähköposti: hans.hamalainen@helsinki.fi

Lähteet

- Albertini M, Kohli M, Vogel C. Intergenerational transfers of time and money in European families: common patterns — different regimes? *Journal of European Social Policy* 17 (4): 319–334, 2007.
- Attias-Donfut C, Ogg J, Wolff C-F. European patterns of intergenerational financial and time transfers. *European journal of Ageing* 2 (3): 161–173, 2005.
- Bengtson VL, Kuypers JA. Generational difference and the developmental stake. *International Journal of Aging and Human Development* 2 (4): 249–260, 1971.
- Birditt KS, Tighe LA, Fingerma KL ym. Intergenerational relationship quality across three generations. *The Journals of Gerontology: Series B* 67 (5): 627–638, 2012.
- Birditt KS, Hartnett CS, Fingerma KL ym. Extending the Intergenerational Stake Hypothesis: Evidence of an Intra-individual Stake and Implications for Well-being. *Journal of Marriage and Family* 77 (4): 877–888, 2015.
- Blomberg J, Martikainen P, Martelin T, Koskinen S. Ikään-tyneiden saama epävirallinen ja virallinen apu Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (2), 167–178, 2006.

- Bonsang E. How do middle-aged children allocate time and money transfers to their older parents in Europe? *Empirica* 34 (2): 171–188, 2007.
- Brandt M. Intergenerational help and public assistance in Europe. *European Societies* 15 (1): 26–56, 2013.
- Brandt M, Haberkern K, Szydlik M. Intergenerational Help and Care in Europe. *European Sociological Review* 25 (5): 585–601, 2009.
- Braun V, Clarke V. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3: 77–101, 2006.
- Chisholm JF. The Sandwich Generation. *Journal of Social Distress and the Homeless* 8 (3): 177–191, 1999.
- Danielsbacka M, Tanskanen A, Hämäläinen H ym. Sukupolvien vuorovaikutus. Auttaminen ja yhteydenpito suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 58/2013. Väestöliitto, Helsinki 2013.
- Deindl C, Brandt M. Financial support and practical help between older parents and their middle-aged children in Europe. *Ageing and Society* 31 (4): 645–662, 2011.
- Fokkema T, ter Bekke S, Dykstra P A. Solidarity between parents and their adult children. Netherlands interdisciplinary demographic institute. Aksant, Amsterdam 2008.
- Giarrusso R, Feng D, Bengtson VL. The intergenerational stake phenomenon over 20 years. *Annual Review of Gerontology and Geriatrics* 24 (1): 55–76, 2004.
- Grundy E, Henretta JC. Between elderly parents and adult children: a new look at the intergenerational care provided by the 'sandwich generation'. *Ageing & Society* 26 (5): 707–722, 2006.
- Haavio-Mannila E, Majamaa K, Tanskanen A ym. Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107. Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2009.
- Hamilton W D. The Genetical Evolution of Social Behaviour I & II. *Journal of Theoretical Biology* 7 (1): 1–52, 1964.
- Hoff A. Patterns of intergenerational support in grandparent-grandchild and parent-child relationships in Germany. *Ageing & Society* 27 (5): 643–665, 2007.
- Hughes AL. *Evolution and Human Kinship*. Oxford University Press, New York 1988.
- Hämäläinen H, Tanskanen A. Perhesukupolvet ja taloudellinen auttaminen. Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama tuki. *Janus* 18 (4): 374–386, 2010.
- Hämäläinen H, Tanskanen AO. Autetaanko lapsia enemmän kuin vanhempia? Suurten ikäluokkien lapsilleen ja vanhemmilleen antama käytännön apu ja hoiva. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (4): 365–374, 2014.
- Hämäläinen H. Apua tarpeiden vai mahdollisuuksien mukaan? – Suurten ikäluokkien vanhemmilleen sekä aikuisille lapsilleen antama hoiva- ja käytännön apu. *Janus* 23 (4): 387–404, 2015.
- Jokinen, K. Nykynuoret ja siirtymät aikuisuuteen. Kirjassa: Nuoruuden sukupolvet, s. 250–271. Toim. Vehkalahti V, Suurpää L. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 152, Helsinki 2014.
- Künemund H. Changing Welfare States and the "Sandwich Generation": Increasing Burden for the Next Generation? *International Journal of Ageing and Later Life* 1 (2): 11–29, 2006.
- Majamaa K. Who receives parental help? Parental financial support and practical help for adult children from the perspectives of givers and receivers. *Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja* 4:2015. Helsingin yliopisto, Helsinki 2015.
- Miller D. The 'Sandwich' Generation: Adult Children of the Aging. *Social Work* 26 (5): 419–423, 1981.
- Nichols LS, Junk VW. The Sandwich Generation: Dependency, Proximity, and Task Assistance Needs of Parents. *Journal of Family and Economic Issues* 18 (3): 299–326, 1997.
- Pierret CR. The 'sandwich generation': women caring for parents and children. *Monthly Labor Review* 129 (9): 3–9, 2006.
- Ruppanner L, Bostean G. Who Cares? Caregiver Well-being in Europe. *European Sociological Review* 30 (5): 655–669, 2014.
- Szydlik M. Intergenerational Solidarity and Conflict. *Journal of Comparative Family Studies* 39 (1): 97–114, 2008.
- Szydlik M. Generations: connections across the life course. *Advances in life course research* 17 (3): 100–111, 2012.
- Vaarama M, Hakkarainen A, Laaksonen S. Vanhusbarometri 1998. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 1999:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, 1999.
- Zechner M. Family Commitments under Negotiation: Dual Carers in Finland and Italy. *Social Policy and Administration* 38 (6): 640–653, 2004.

Liitetaulukko 1. Suurten ikäluokkien teemahaastatteluiden taustatiedot vastaajittain.

Nro.	Vastaaja			Sukulaisten lukumäärä				Antanut apua	
	Sukupuoli	Parisuh- teessa	Työtilanne ^a	Vanhemmat	Lapset	Lasten- lapset	Sisaruk- set	Vanhemmille	Lapsille
H01	Nainen	Kyllä	Työssä	Äiti	yli 1	Yli 1	Yli 1	Ei	Kyllä
H02	Nainen	Kyllä	Eläke	Äiti	yli 1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H03	Mies	Kyllä	Eläke	Äiti	yli 1	Yli 1	Yli 1	Ei	Kyllä
H04	Mies	Kyllä	Eläke	Äiti	1	Yli 1	0	Kyllä	Kyllä
H05	Mies	Kyllä	Eläke	Isä	yli 1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H06	Mies	Kyllä	Eläke	Äiti	yli 1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H07	Mies	Kyllä	Ei tietoa	Äiti	1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Ei
H08	Nainen	Ei tietoa	Eläke	Äiti	yli 1	Yli 1	1	Kyllä	Kyllä
H09	Nainen	Ei tietoa	Ei tietoa	Äiti	yli 1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H10	Nainen	Kyllä	Eläke	Äiti	yli 1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H11	Mies	Kyllä	Työssä	Äiti	yli 1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H12	Nainen	Ei	Eläke	Äiti	yli 1	Yli 1	1	Kyllä	Kyllä
H13	Mies	Kyllä	Eläke	Molemmat	yli 1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H14	Nainen	Kyllä	Eläke	Äiti	yli 1	1	0	Kyllä	Kyllä
H15	Nainen	Kyllä	Työssä	Isä	yli 1	Yli 1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H16	Nainen	Kyllä	Eläke	Äiti	yli 1	Yli 1	0	Kyllä	Kyllä
H17	Mies	Kyllä	Eläke	Äiti	yli 1	1	Yli 1	Kyllä	Kyllä
H18	Mies	Kyllä	Ei tietoa	Äiti	yli 1	0	1	Kyllä	Kyllä
H19	Mies	Kyllä	Eläke	Isä	yli 1	1	1	Ei	Kyllä
H20	Mies	Ei	Työssä	Äiti	yli 1	Yli 1	Yli 1	Ei	Kyllä
H21	Nainen	Kyllä	Työssä	Molemmat	yli 1	Yli 1	Yli 1	Ei	Kyllä
H22	Mies	Kyllä	Eläke	Äiti	yli 1	1	Yli 1	Ei	Kyllä

^a Työtilanteet ryhmitelty kaksiluokkaiseksi: työssä tai jokin eläke

Yhteiskuntapolitiikka

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA

ISBN 978-951-51-2595-8

9 789515 125958